

Kapittel 1 Peder Erichsen Skonnord (1759-1838)

«Naar de Gamle vender Tanken tilbage paa den svundne Tid, da findes der vel hos de fleste en vis Attraa til at kunde faa meddelt til Efterslegten noget af hvad han har oplevet og virket i det mindste». Slik begynner Petter Eriksen (1822-1893) på Skjerven skildringen av sitt livssløp. Det begynner med beretningen etter hans farfar Peder Erichsen Schonord (1759-1838).

Peder var nest eldste sønn på Skonnord. Odelsgutten Ole var født i 1757 og han tok som naturlig var over garden. De øvrige søsknene var Johannes, f. 1761, Sidsel, f. 1763, Amund, f. 1764, Agnete, f. 1767, Marte, f. 1770 og Anne Marie, f. 1772. Uten rett til garden måtte Peder ut i verden, men det ble i første omgang ikke lengre turer enn innen eget prestegjeld. I en avskrift av «*Levnedsløb for Peder Erichsen*», gjengitt i Samhold 18. april 1953 forteller han selv om sine unge år: «År 1759 i oktober måned er jeg, Peder Erichsen, født på gården Schonord i Snertingdal, min fader var Erich Olsen, min moder Anne Pedersdatter. Hos dem var jeg hjemme i 14 år, kom så til Hoff hvor jeg tjente i 3 år, Kårstad 2 år, Brønstad, 1 år, Båberg 5 år, kom så til Berg på Ringsaker hvor jeg hadde logi i 5 år. De to første år var jeg som fullmektig hos Lensmand Lysgaard og de 3 siste år var jeg Skoleholder, kom så til Rise hvor jeg var i 3 ½ år».

Ut av redet

Peder Erichsen fortsetter sin beretning med at han i 1787 ble eksaminert av prost Benedecke som skoleholder. Med denne yrkestittelen bodde han på Rise ved Moelv da han giftet seg i 1794. Den utkårede var Mari Olsdatter fra nabogarden Vea. Å være lærer på den tid kan ikke ha vært heltidsbeskjeftigelse. Det er rimelig å anta at det var så vel mulig som nødvendig å ha annet arbeid i deler av året. Han forteller selv at han i 1790 ble engasjert av Jess Anker som skogvokter og tømmermerker. På flyttedagen 14. april i 1795 kom Mari og Peder til Skumsrud på Biri som bestyrer. Lensmann Anders Lysgaard på Svennes eide fra 1791 også Skumsrud. Beretningen angir videre at ekteparet 6. juni 1795 fikk sønnen Erich Pedersen. Mens de fortsatt bodde på Skumsrud fikk de i 1793 også sønnen Ole og i 1797 datteren Anne. Datteren Agnethe ble i 1806 født på Landåsen.

Mari Olsdatter Vea (1774-1818)

Mari Olsdatter og Peder Erichsen ble viet 9. oktober 1794. Mari var datter av Anne Olsdatter Bye (1729-1809) og Ole Torbjørnsen Vea (1749-). Anne og Ole fikk i alt 11 barn. Flere av disse døde som småbarn. Før Mari (1774) ble født fikk de Mari (1754) og Mari (1773). De fulgte med dette skikken med å bruke opp

igjen navn på barn som døde tidlig. Da Ole Torbjørnsen var gardbruker var Vea delt i to bruk, Nordre og Søndre Vea. Ole hadde Nordre. Familien regner ætten på garden tilbake til Torben Madsen Vea, f. 1584. Da Vea-gardene 9. juni 1801 ble rammet av brannkatastrofe var Torbjørn Olsen, bror til Mari, bruker på Nordre Vea. Brannen oppsto under det som beskrives som en «sterk storm». Stormen må ha gått over hele distriktet idet Vardal kirke samme dag brant ned til grunnen. Denne brannen oppsto på Haug som den gang lå vest for kirken. På grunn av sterk vestavind spredte brannen seg raskt til kirkestallene, klokkergården og kirken. Akkurat som på Vea beskrives det at alt brant ned i løpet av to timer. På Vea klarte Torbjørn og familien å bygge opp igjen garden, og den er fortsatt i slektens eie.

Barna til Peder Erichsen Landaasen og Mari Olsdatter

Mari og Erik fikk følgende barn:

1. Erik Pedersen (1795-1840) g.m. Marthe Olsdatter Bakke (1802-1885)
2. Ole Pedersen (1797-1867) g.m. (1) Berthe Eriksdatter Aadnæs, 7 barn
g.m. (2) Antonette Andersdatter, 7 barn
4. Anne Pedersdatter (1799-1870) g.m. Lars Olsson Hasvold
5. Agnete Pedersdatter (1804-1901) g.m. Christen Christensen, Øvre Fall, ingen barn

På vegne av trelasthandleren Jess Anker hadde Peder Erichsen Schonord som «stråmann» kjøpt Landåsen som i 1800 hadde 20 000 mål skog. Ved folketellingen i 1801 var 64 personer tilknyttet garden, 11 av dem husmenn. Peder Erichsen ble titulert «Bonde og gaardsbeboer». Den egentlige eieren av Landåsen, Jess Anker var bror av Bernt og Peder Anker som også var trelasthandlere. I motsetning til Jess la Bernt og Peder mye tid og energi for å skape gode forretninger. Jess var mer opptatt av jakt, fest og utenlandsreiser. Et ustyrlig temperament gjorde ham ustabil og upålitelig som forretningsforbindelse og virksomheten gikk dårlig. Jess Anker dro i 1798 ut på sin siste utenlandstur, denne gang til Bath i England. Her pådro han seg en stor spillegjeld og som følge av dette tok han sitt eget liv på våren samme år.

En redusert eiendom

Etter Jess Ankers død ble Landåsen kjøpt av løytnant Johan Jørgen Krohn. Han solgte garden til Peder Erichsen men beholdt det meste av skogen. Men for Peder kan det ikke ha vært lett å ta over en eiendom der husene i 1794 ble betegnet som «*alt nesten i Bund og Grund ruineret*». Etter århundreskiftet skjedde en rekke utparselleringer, men mesteparten av skogen ble overtatt av Jess Ankers bror Peder Anker (1749-1824). Han var eier av store skogeiendommer over hele Østlandet. Peder Anker var en betydelig person i norsk historie og var Norges

første statsminister (1814-1822) i unionen med Sverige. Senere ble eiendommene overtatt av Ankers svigersønn grev Hermann Wedel Jarlsberg (1779-1840) og inngikk i de såkalte «Greveskogene». Det som var igjen av Landåsen gikk videre i Peder Erichsens familie.

Ny generasjon på Landåsen

Erik Pedersen, den eldste av Peder Landaasens sønner, ble ansett for uskikket til å ta over garden. Hans odelsrett ble derfor kjøpt ut og Erik dro først til Toten der han kjøpte Hekshus. Han kunne ikke klare å beholde denne garden og endte opp med å kjøpe Vestre Skjerven i Vardal der han døde i 1840.

Det ble Eriks bror Ole Pedersen (1797-1867) som i 1821 tok over Landåsen etter faren. Ole var gift med Berthe Eriksdatter Aadnæs (1799-1837) som var datter av Erik Hanssøn og Anne Mathea Pedersdatter på Store Odnæs. Berthe døde 39 år gammel i 1837 og etterlot seg sju barn. Blant dem var datteren Berte Marie (1833-1889) som ble gift med Herman Ulrik Lied (1827-1900).

Nytt ekteskap

Peder Erichsen Landåsen mistet kona Mari 1818. Tre år senere ble han gift på nytt, denne gang med Maria Christiansdatter Westrum (1764-1851), enke etter Bjørn Pedersen Schee på Ske. Maria og Bjørn hadde sønnen Peder Bjørnson (1798-1871) som ble far til Bjørnstjerne Bjørnson (1832-1910). Det er fortalt at Peder Erichsen Landaasen i 1821, ved inngåelse av ekteskap med enken Marie, måtte love henne å bekoste sønnen Peders studier fram til studenteksamen. Peder Bjørnson ordnet dette slik at han først gjorde seg nesten ferdig med sine studier til teologisk embedseksamen. Deretter gikk han opp til studenteksamen som løftet til moren gikk ut på. På denne måten lurte han stefaren til å betale mesteparten av en heller kostbar utdannelse.

Peder Erichsen Landaasen hadde på vegne av kona Marie Christensdatter et krav i Ske. Hennes sønn Peder Bjørnson hadde kommet i økonomiske vanskeligheter og måtte i 1820 selge garden til Peter Dorph. Heller ikke han klarte seg og overdro i 1828 Ske til kreditorene kjøpmann Johan Peter Testmann og Peder Erichsen Landaasen. Peder Erichsen måtte imidlertid allerede året etter avstå Ske på tvangsauksjon etter forlangende av Peder Bjørnsons svoger, høker Torsten Michelsen i Christiania. Testmann var også dårlig stilt og skjøtet i 1838 sin halvdel til Ole Hansen Rud.

I familiekrønikene etter Peder Erichsen heter det at han var i en «viss velstand» da han kom til Landåsen. Han førte et gjestfritt hus og holdt gjerne selskap for

venner fra den øvre klasse i bygda. Ifølge krønikene bidro særlig hans andre kone, Maria Christensdatter, til at dette ødela økonomien. Peder døde derfor som en fattig mann på Kjerringsveen, en av husmannsplassene under Landåsen.

Svigersonnen overtok Landåsen

Ole Pedersen giftet seg igjen, denne gang med Antonette Andersdatter (1813-1897) fra Østre Skjerven i Vardal. Også med Antonette fikk Ole Pedersen sju barn. Den eldste av disse var Bernt Olaus Landaasen (1840-1918), gift med Berthe Olsdatter (1843-1915). Nr. fem i rekken fikk et navn han skulle leve opp til i et grandios liv, nemlig Johan Cæsar Landaasen (1854-1924). Ole overdro i 1855 Landåsen til svigersønnen Herman Ulrik Lied som hadde den til 1874. Da fikk odelsgutten Bernt overta garden. Han, igjen, overdro i 1916 Landåsen til broren Cæsar Landaasen som allerede i 1912 begynte bygging av hotellet som skulle bli viden kjent. Herman Ulrik Lied skulle bli kjent som apoteker på Gjøvik fra 1879. Landåsen gikk for alltid ut av Peder Erichsens familie ved salg til direktør Harald Henriksen i 1919.

Kapittel 2 Erik Pedersen Landaasen (1795-1840)

Erik Pedersen ble født på Skumsrud i Biri der faren var bestyrer. Han kom til Landåsen som liten gutt omkring 1800. Oppveksten ble preget av familiens omfattende selskapelighet som etter hvert skulle bringe dem inn et økonomisk utføre. Historiene som er overlevert i familien tyder på at Erik og broren Ole vokste opp med troen på at de kunne få alt de pekte på, og at begrensninger som andre måtte leve med ikke gjaldt for dem. Det var bare ett år mellom dem. Det fortelles at Erik og Ole ble konfirmert samtidig. Da fikk de lov av faren å gå i stallen og ta seg ut hver sin hest til odel og eie. Det var nok å velge mellom på Landåsen som den gang skal ha hatt 20 hester. De fikk også ta det de ønsket av hesteskysser.

Til Hekshus ved Mjøsa

Slike ekstravagante vaner preget Eriks ungdom og førte ikke lykke med seg. Med tiden ble han ikke funnet skikket til å ta over på Landåsen. Hans odelsrett ble innløst og Erik dro på bygdene for å finne seg en gard. Landåsen ble derfor overtatt av broren Ole. Erik kom til Toten og kjøpte Hekshus på Kapp. Mange garder var beheftet med tunge føderåd som kunne gi brukeren stor belastning i mange år. Kjøpesummen var avhengig av størrelsen på føderådet. Jo større dette var desto lavere var kjøpesummen. En interessant kunne komme lett til det, men fikk derimot urimelig stor belastning når garden skulle drives. I mange tilfelle måtte de gå fra garden igjen. Nettopp dette ble tilfelle på Hekshus.

På Kapp var det to garder av betydning, nemlig Hekshus og Bakke som nødvendigvis var naboer. Kari Pedersdatter, f. 1766, og Ole Evensen, f. 1765, på Bakke fikk barna Peder, f. 1796, Even, f. 1798 og Marte, f. 1800. Marte døde som lite barn, og da det kom en ny datter i 1802 fikk hun samme navn, noe som var en vanlig skikk. Peder døde fem år gammel, og da det kom en ny sønn i 1806 fikk han samme navn. Det kom også en datter i 1804 som ble døpt Karen.

Erik Pedersen fant seg kone på Bakke

Erik Pedersen på Hekshus fattet interesse for den unge damen på nabogarden, Marte, noe som ble gjengjeldt. Denne gjensidige interessen førte til at de allerede 18. oktober 1822 fikk sønnen Petter, uten å være gift. Dette satte fart i planene om ekteskap og de giftet seg 1. desember 1822 i Hoff kirke.

Mens familien bodde på Hekshus kom, ved siden av Petter, barna Karen, f. 1824, Erik, f. 1827, Mathea, f. 1827 og Ole, f. 1830. Det er ingen grunn til å tro at de levde i utstrakt materiell velstand, men mye taler for at det allikevel var gode år

for familien. Petter kunne i sin alderdom fortelle: «*På Hexhus var det min vuggesto, og her tilbrakte jeg mine første barndomsår, sikkert de lykkeligste og blideste av mine dager*». Han fortalte også om gode stunder med morfaren, Ole Bakke, som underholdt guttungen, groteskt nok, med historier fra krigen mot svenskene ved Kvistrum Bro der «*døde kroppar ble kjørt bort i høyvogner*». En stor norsk styrke gikk der av med seieren mot et tafatt svensk forsvar. Et katastrofalt tilbaketog til Norge, med mange døde av sult og sykdom, har senere latterliggjort felttoget og gitt opphav til det lite heroiske navnet «Tyttebærkrigen». Allikevel ga slike historier om krigen mot svenskene grunnen for Petters senere sterke interesse for norgeshistorie.

Kampen mot kreditorene

Men mørke skyer lå over bonden på Heksum. Kjøpet var aldri forsvarlig finansiert og skjebnen lå for en stor del i kreditorenes hender. Pantobligasjoner forfalt etter tur og avslører at mange totenbønder hadde hjulpet ham. Navn som Amund Bøe, Ole Riise, Peder Gaarder og Ole Andersen Kubberud går igjen på obligasjonene. Svigerfar Ole Bakke og svoger Peder Bakke måtte også støtte opp. Når det etter hvert ikke var betalingsmidler tilgjengelig ved forfall, og ingen nye kreditorer å spørre, var eneste utveg å avstå parseller av garden. Erik måtte også utkjempe kamper mot urettmessige krav fra kreditorer. I 1827 stevnet han Peder Jensen Faulkal for å frigjøre Hekshus fra en pantegjeld på 320 spd. Sorenskriver Christian Christopher Weidemann på Billerud avsa 8. mars 1827 følgende dom i denne saken: «*Indstevnede (Peder Jensen Faulkal) dømmes til at fra Gaarden Hexhus frigive bemeldte Heftelse under en daglig Mulkt indtil det gjøres*».

I 1832 måtte Erik gå fra garden ved Mjøsa. Sønnen Petter filosoferte senere over den dystre økonomiske utviklingen på Hekshus: «*Min far tilhørte de ulykkelige som ingen steds kunne sutenere (holde seg oppe)*». Dette ble særlig tillagt hans trang til hestehandel og stadig bytte av hest. Dette gjorde at han ofte hadde fremmede i huset og dermed forsømte gardsdriften. Turen for Erik og familien gikk til Vestre Skjerven i Vardal som var enda verre stilt med hensyn til føderåd.

Endestasjon Vestre Skjerven

Da Erik Pedersen kom til Vestre Skjerven i 1832 var han ennå en ung mann, bare 37 år gammel. Med lite å kjøpe for måtte han nok en gang nøye seg med et tungt føderåd, enda tyngre enn på Hekshus. Forgjengeren, Svend Torstensen, måtte la garden gå på tvangsauksjon. Ikke bare var økonomien ødelagt, men jord og hus var sterkt misligholdt. Allikevel ser det ut til at Erik klarte å holde fut og kreditorer fra livet. I hans korte brukertid ble det ikke avstått grunn fra Vestre Skjerven. Etter at de kom dit, fikk Marte og Erik barna Edvard, f. 1835 og Berte Maria, f. 1836.

Erik døde allerede i 1840, en «naturlig død», som det står i kirkeboken. Det store føderådet på Skjerven fikk han ikke gjort noe med, men de elendige husene kunne med hardt arbeid vært overlevert til de nye brukerne i bedre stand. Det falt i Marthe og Petters lodd å holde garden oppe, og det ble mange tunge tak. Når føderådet hadde fått sitt, hadde de en hest og tre kyr å rutte med.

Kapittel 3 Barna til Erik Pedersen og Marte Olsdatter

(Box 1. Barna til Marte Olsdatter og Erik Skjerven)

1. Petter Eriksen Skjerven (1822-1893)

Petter Eriksen var den førstefødte til Marte Olsdatter og Erik Pedersen. Han ble født samme år som foreldrene kom til Hekshus. Petter tok, sammen med moren, ansvar for driften av Vestre Skjerven etter farens tidlige død i 1840. I 1852 fikk han skjøte på garden. Petter Eriksen giftet seg med Lisa Magnussen (1845-1924). De fikk sju sønner.

2. Karen Eriksdatter (1824-1902)

(Bilde Mandagsforeningen)

Karen Eriksdatter giftet seg med Mathias Larsen Pederstuen (1826-1898), gardbruker på Skonhovd øvre midtre. De fikk to døtre, Lina Mathea, f. 1865 og Berthe Marie, f. 1869. Lina Mathea giftet seg med Even Olsen Kolberg som var gardbruker på Vestre Skonhovd og Nordre Kopperud. I 1900 bodde de på Kopperud med barna Minda, f. 1888, Ole, f. 1892, Karen, f. 1894 og Edvin, f. 1896. 10 år senere finnes familien igjen i Lund hvor de leide husrom av Lilleengkompaniet. Even var agent for landbruksmaskiner.

Berthe Marie giftet seg med Mathias Lilleengen (1868-1958). Han var sønn av Børre Stangstuen Lilleengen som kjøpte Nygårdstuen og bygde opp et lite familieimperium som gikk under navnet Lilleengen-kompaniet. Berthe Marie og Mathias bodde som nygifte på Skonhovd. I 1895 kjøpte Mathias bruket Lund som lå ved daværende Gjøvik Cellulosefabrikk. Her bygde han flere hus for innkvartering av arbeidere i fabrikk og startet et matvareutsalg. Kompaniet kjøpte i 1905 Undlien på andre siden av Hunnselva. Det ble Mathias og familien som skulle bo der, og de flyttet dit i 1908. Berthe Marie fikk ikke særlig glede av å bo i Undlien idet hun døde etter få måneder. Hun hadde seks barn med Mathias: Inga, f. 1896, Birger, f. 1898, Magnus, f. 1900, Kaare (1), f. 1902, Kaare (2), f. 1904 og Bjarne, f. 1907. Etter Berthe Maries død giftet Mathias Lilleengen seg med Anna Antonsen som hadde vært familiens barnepike. Hun og Mathias fikk ni barn sammen.

3. Erik Eriksen (1827-)

Erik Eriksen døde sannsynligvis som lite barn.

4. Mathea Eriksdatter (1827-1916)

Det fortelles om Mathea at hun, etter at faren døde, kom til sin tante Agnethe Pedersdatter på Øvre Fall i Søndre Land. Agnethe var gift med gardbrukeren, Christen Christensen. De fikk ingen egne barn. Christen Christensen var sønn av Mari Tollefsdatter og Christen Pedersen på Øvre Fall. Mari ble tidlig enke og ble sittende med så vel Øvre som Nedre fall. Mathea giftet seg med Lars Christensen som overtok Nedre Fall. De fikk datteren Marit, f. 1848 som giftet seg med sersjant Gulbrand Nilsen Sand. De ble i sin tur brukere på Nedre Fall.

5. Ole Eriksen Engelstad (1830-1876)

Ole giftet seg med Johanne Olsdatter Øverby (1823-1891), datter av Marthe Olsdatter Føllingstad og Ole Ellensen Øverby. Ole var gårdbruker på Engelstad, skredder og handelsmann. Han tok gardsnavnet som etternavn. Engelstad var opprinnelig en plass under Vestre Skjerven. Da Erik Pedersen kjøpte garden i 1832, tok han også over Engelstad. Etter Eriks død forble bruket i familiens eie til 1852 da Petter Eriksen fikk skjøte på Vestre Skjerven. Da overdro han Engelstad til broren Ole. Johanne og Ole fikk to barn. Sønnen Even, f. 1861, var den ene av disse.

Som faren, drev Even Engelstad også som handelsmann. Han reiste på handelsturer til Sverige, og som Petter Skjerven kom han i kontakt med ljåsmeden Johan Gustav Nordahl. Sistnevnte sendte 5. januar 1883 nyttårshilsen til Even via et brev til Petter Skjerven. 13. april 1888 kom brev fra Nordahl der han forteller at han har bestilt flere dusin små kniver av Even som han venter på. Han ber Petter om å purre på disse. Flere senere brev viser at Even Engelstad handlet med ljåer kjøpt hos Nordahl.

Under en handelsreise valgte Even å ta arbeid ved et svensk sagbruk. Da han returnerte til gamlelandet, ventet en tilsvarende jobb på Bjugstadsaga ved Hunnselva. Denne ble i 1905 kjøpt av Toten Cellulosefabrikk, som la ned sagbruket. Even ble med på kjøpet og fikk arbeid i fabrikk.

6. Edvard Eriksen Ribsrud (1835-1863)

Edvard giftet seg med Anne Caroline Christophersdatter (1836-1911) og ble gardbruker på Ribsrud i Romedal. I likhet med Petter drev Edvard med hestehandel i Sverige. På tur hjem etter en slik tur var han kommet til Skoga gård i Eksherad i Värmland. Der ble han overfalt og ranet. Petter kom ganske umiddelbart til stedet, men for sent til å kunne hjelpe broren. Edvard var stygt skadet og døde før han kom hjem. Foruten kona Karoline etterlot han seg barna Ole og Emilie. Ekteparet hadde mistet den femårige sønnen Emil Casper noen uker før Edvard døde. Datteren Emilie ble født to måneder etter farens død og ble

åpenbart oppkalt etter broren. De bekymringene som Edwards mor hadde hatt da Petter strøk av gårde viste seg å være svært berettiget. I 1875 bodde 12-årige Emilie på Vestre Skjerven. I 1884 giftet hun seg med Hans Øftsås som var gardbruker på Østre Øftsås på Vestre Toten. Deres etterkommere utgjør den eneste etterslekten etter Anne og Edvard Ribsrud.

7. Berte Maria Eriksdatter Skattum (1838-1908)

Berte Maria Eriksdatter giftet seg med Ole Andersen Skattum (1832-1916) som var skolelærer og klokker. Fra 1860 til 1867 var han lærer på skolen på Fagernæs i Totenvika og ekteparet bodde på stedet. Deretter bodde de i sju år i Skjåk hvor Ole var klokker. I 1874 var de tilbake idet Ole Skattum fikk stillingen som klokker i Vestre Toten som han innehadde til 1892. De bodde da på klokkegården Rud som de brukte. Berte Maria og Ole hadde ingen barn.

Kapittel 4 Petter Skjerven (1822-1893)

Petter Eriksen var den førstefødte til Marthe Olsdatter og Erik Pedersen Landaasen. Han ble født i 1822, samme år som foreldrene kom til Hekshus. Sønnen Erik Skjerven, f. 1868, skrev etter Petters død i 1893 en liten fortelling om faren. Her går det fram at ett av Petters minner om sin morfar, Ole Bakke, var at han fortalte om sin deltakelse i krigen mot svenskene ved Kvistrum bro i 1788. Oles militære stilling skal ha vært tambur, eller en signaltrommeslager, som hjalp befalet med kommunikasjon under kamp.

Erik Landaasen etterlot seg ingen gode minner i familien. Mer enn å drive garden og holde kontroll med økonomien sin, var han opptatt av hestehandel. Barnebarnet Ludvig Skjerven skrev at armoden som familien kom opp i skyldtes alkoholen som Erik ikke kunne holde seg unna. Etter å ha solgt unna det som kunne selges av parseller på Hekshus, måtte Erik selge garden. Med det han hadde igjen av midler klarte han i 1832 å kjøpe Vestre Skjerven i Vardal. Kjøpet skjedde i farens navn, så han hadde nok måttet bistå. Men det ble en dyr handel. Husene var i svært dårlig stand, og det hvilte en tung føderådsforpliktelse og betydelig gjeld på eiendommen. Erik måtte låne penger hos slektninger i Land, og det måtte utstedes og forlenges mange obligasjoner.

En sterk mor og en arbeidssom unggutt

Erik Landaasen klarte ikke å løfte Skjerven opp fra den økonomiske hengemyra. Han led i 1840, 45 år gammel, ifølge kirkeboken «*en naturlig død*». Ifølge Ludvig Skjerven besto den usle besetningen av en hest og tre kyr. Marthe satt igjen med seks barn: Den eldste, Petter var 18 år og Berthe Marie, som den yngste, var to år gammel. Naboer hadde anbefalt å selge garden, slik at Petter kunne ta seg annet betalt arbeid. Men mor og sønn bestemte seg for klare forpliktelsene. Dette betydde hardt arbeid med jord og skog og krav til innsikt i økonomi og dokumenter for å holde fut og kreditorer på avstand. Ludvig Skjerven fortalte at Marthe gikk til fots til slektningene på den andre siden av Vardalsåsen for å få henstand for låneavdrag og forlengelse av obligasjoner.

Ved siden av oppgavene han hadde hjemme påtok Petter seg, som så mange andre, tømmerkjøring fra skogen. Utstyret var dårlig, og det hendte ikke sjelden at tømmerdoninger brøt sammen. Da måtte han improvisere, mens han fikk kjeft og spydige bemerkninger fra folk som var ute i samme ærend. Søskenene Karen, f. 1824, Mathea, f. 1827, Ole, f. 1830, og Edvard, f. 1835, og Berte Marie, f. 1838, vokste til og må fra tidlig alder ha bidratt ute og inne. Familien klarte imidlertid

alle påkjenninger. Da århundret rundet sin første halvdel, hadde Petter Skjerven kommet på noe som skulle bli den langsiktige redningen for økonomien, nemlig handelsreiser til Sverige.

Hestehandleren Petter Skjerven

Petter Skjerven og moren Marthe hadde sitt svare strev med å drive garden og holde kreditorene unna livet. Petter var en sterk ung mann på slutten av 1840-tallet. Han kom inn på tanken om å kjøpe opp hester lokalt i bygdene og reise til Sverige for å forsøke å selge dem. I sin «biografie» starter beretningen om dette slik: *«I 1848 blev der en stor Krise som følge av den Franske Revolution. Jeg havde da kjøbt en Haappe af en bergenser, men jeg var ikke istan til at faa betalt den, og Aaret efter nødsagdes jeg til at selge Haappen. Paa den tid var det nogle her i Vardal som reiste til Sverge med Heste, men de var alle nogle Susebasser, de fortalte det var saa farligt at reise i Sverge, for der var bare Skøiere.*

Ole Berg

Det var flere i Vardal som drev denne geskjeften. En av dem var Ole Berg som var den som introduserte Petter for denne handelen. Ole Christiansen Berg (1819-1875) var sønn av Anne Hansdatter (1779-1858) og Christian Jensen Berg (1774-1838) på Berg. Han var 20 år yngre enn broren Jens som selvfølgelig overtok garden. Petter forteller at Ole hadde arvet store midler. Tilgjengelige opplysninger om denne mannen tyder på at hadde en tvilsom karakter. I 1851 fikk han et barn med Karen Johanna Beata Hansdatter på Kattestadeie (husmannsplass under Kastad). Tross de store midlene han hadde arvet, gikk han konkurs i 1853.

Ole Berg var i 1865 å finne som ugift forpakter på Skredderhaugen. Han bodde der sammen med ugift husholderske Ingeborg Pedersdatter på 36 år og hennes sønn Peter Hansen på 14 år. Senere opplysninger tyder på at Peter var sønn av Ole. Da Ole Berg døde i 1875, bodde han på Neråseie som ungar og inderst. Han skal ha sittet fengslet for et eller annet forhold. Hans livsførsel ble fordømt av familien og førte til at han ble strøket av slektslistene.

Ole Berg var bare tre år eldre enn Petter, men åpenbart en erfaren hestehandler. Han forklarte om bestemmelse av hestens alder ved å se på tennene: *«det er ikke saa farligt, sagde han og holdt Fingerspidserne paa begge Hender mod ver andre, se her, naar Tenderne staar bratte og nogenlunde brede, og det er lit Aabning i de undre Hjørnetender, da selges Hæsten for 9 Aar, om den saa er 14-15 Aar».*

Vurdering av ganglaget var ytterst viktig for å avdekke skader og svakheter. Dette kunne man bedømme ved å ta hesten i bisselet og føre den litt fram og tilbake. Ole Berg mente at dette var de viktigste kunnskapene hos en hestehandler.

Ut for å kjøpe hester

For å komme i gang måtte det skaffes hester. Den første kjøpte Petter på kreditt. Selgeren krevde kausjon, og dette ble ordnet hos Hans Lien på Lien i Fluberg. Naboene Jens og Peder Brendbakken solgte ham hver sin hest. Petter skaffet enda en, slik han hadde med fire i sitt hestefølge. De var klare til å dra, men mor Marthe var ikke begeistret. Hun gråt ved tanken på farene som truet handelsmennene undervegs til Sverige. Petter hadde beroliget henne med at når «susebassene» kom helskinnet hjem, skulle også han klare det. Ole Berg mente at han burde utstyre seg med revolver, men Petter likte ikke ideen. Han spikket seg hasselstokk som hang i en snor. Dette mente han burde være effektivt nok mot rovgriske svensker.

Et tvilsomt reisefølge

Petter Skjerven skulle være med på denne første turen som Ole Bergs assistent. Det skulle snart vise seg at assistenten måtte ta betydelig mer ansvar enn han hadde forespeilet seg. På turen skulle Ole kjøre karjol, mens Petter satt på hesteryggen. Ferdene med de mange hestene startet ved Bjørnsveen, der hele følget ble rodd over til Heggenhougen på Nes. Meningen var at de i løpet av dagen skulle nå fram til Melleberg hos Ingeborg Pauline (f. 1816) og Ole Vinju (f. 1817). Ingeborg var Ole Bergs søster, og de regnet med å få natteløst der. Ole kom imidlertid ikke så langt, idet han stanset hos Hans Skredshol. Der var det selskap, og han ble med på festen til den lyse morgen.

Da han dagen etter omsider nådde igjen Petter med hestene, var Ole fortsatt sterkt beruset. Han hadde problemer med å holde seg i karjolen, og Petter måtte ri ved siden av for å passe på ham. Ole Vinju sørget for at de fikk med seg en dreng ved navn Karel. Neste stopp var på Hanum i Vang. Der skulle Ole sove ut rusen. Neste morgen var stemningen dårlig, og Petters reisekamerat hadde mistet motet. «Du må reise med driften, jeg orker ikke mer!» På turen fram til Glomma passerte de Lars Bjugstad fra Vestre Bjugstad som var ute i samme ærend. Ole ville overdra hele sitt hestefølge til ham, men dette passet ikke Lars. Da de stanset for kvelden ved Grindalen, ramlet Ole ut av karjolen. Petter fikk ham i hus på nærmeste gard og forsto at han måtte gjennomføre resten av turen uten Ole Berg.

Lars Bjugstad kom etter, og de ble enige om å ta over de 17 hestene til Ole til innkjøpspris, noe som utgjorde 200 spesiedaler. Lars trakk inn en ny reisekamerat, Ole Aflangrud (f. 1820) fra Myhre Aflangrud på Helgøya. Denne Ole hadde også

et tvilsomt rykte, og Petter hadde ikke noe til overs for denne løsningen. Men de ble allikevel enige, og Lars fikk ansvaret for kontantene. Petter fikk rollen som revisor. Ole Aflangrud var ikke gift og bodde sammen med moren, Eli Gudbrandsdatter, som var føderådskone på Aflangrud. I folketellingene er det ikke oppgitt noe yrke, og i 1875 oppgis det at han var forsørget av moren.

For å komme over Glomma måtte de igjen ha ferge som ble rodd av sterke menn. Etter overfarten rakk de ikke lenger enn til Houm sør for Elverum, før de måtte ta nytt nattelosji. Deretter gikk ferden greit gjennom Finnskogen. De passerte Gjesåsen før de krysset riksgrensen ved Djekneliden. Så var det bare å følge Klarelven 8-9 mil ned til Edsfossen. Deretter gikk vegen rett mot øst via Uddeholm og Bergslagen, før de til slutt endte opp på det store markedet i Filipstad.

Hestene fra Vardal må ha vært populære hos svenskene, for de solgte alt de hadde, enten på vegen til og fra, eller på markedet. De siste hestene solgte de på et lite marked på Skoga gård i Eksherad og på Ombergsheden. Da de etter sju uker var tilbake på Hamar, holdt de oppgjør. Nettoutbyttet for hestene de hadde felles skulle ha vært på 100 spesiedaler, men 30 daler gikk tapt på en tvilsom kjøper. Men samlet hadde Petter tjent 30-40 spesiedaler på turen. *«Ved min Hjemkomst var jeg glad og fornøiet, lovende mig selv at gjøre det bedre næste Gang».*

Petter fortsatte hestehandelen

I de påfølgende årene ble det mange turer med hester til Sverige. Oppkjøpet foretok han blant annet i Torpa. Petter hadde sendt beskjed til Finni (Finni er gardsnavnet, mens Finden brukes som slektsnavn) om at han på en bestemt dato ville komme og kjøpe. Ryktet hadde gått, og på denne dagen var inntunet på Finni fullt av hester og selgere. Det var mange flere dyr enn det Petter hadde å kjøpe for. Da han hadde brukt opp beløpet han hadde råd til, sto det mange hester igjen. Selgerne var i tvil om de skulle la denne vardølen få hestene på krita. Dette oppdaget gardbrukeren, Gammel-Finnien, som ropte ut til de tvilende torpingene: *«Bære sæl hæsta åt a di karer, åkke di får peinga nå hæl itte. Bære di blir forlikte om prisen, så greier nok Skjerven å betale dekk når kjæm att i frå Sverige. Jeg kjinnar'n godt nok.»*

Gammel-Finnien må være Ole Haraldsen Finden (1802-1896). Han var gardbruker på Finni og gift med Else Mathea Jensdatter Nøss (1822-1888). De fikk 10 barn, og den ene datteren var Julianna Finden (1848-1926). Hun ble gift med Even Hovelsen Bye (1843-1925) på By i Vardal. Even var sønn av Hovel Evensen Ambjør som kjøpte By i 1841. Skjerven og By var nabogarder og det var

slektskapsforbindelser mellom Ambjør og Finden fra tidligere. Det kan ha vært dette som har gjort det mulig å få kjøpt hester på kreditt på Finni. Prisen på hestene som var frambudt var rimelig, og Petter kjøpte alle. Han reiste som før til Sverige med hestefølget og solgte alle dyrene på turen. Dette var den beste turen, og overskuddet gjorde at økonomien på Vestre Skjerven foreløpig var sikret. Petter har fortalt at han ofte på tilbakevegen følte seg utrygg med pengene han hadde fått i oppgjør og kunne ikke sove ordentlig en eneste natt. For broren Edvard gikk det virkelig galt. På en tur tilbake fra hestemarkedet i Filipstad ble han overfalt og ranet. Han ble påført så store skader at han døde før han nådde hjem til Romedal. De bekymringene som Edwards mor hadde hatt da Petter strøk av gårde viste seg å være svært berettiget.

Ljåhandel i Sverige

På Petter Skjervens mange turer til Sverige må han ha registrert den store aktiviteten innen jernindustri i områdene han reiste i. Langs alle elver med tilfredsstillende vannføring og fallforhold var det kverner og sagbruk, og som regel en eller flere smier. Den tids smier var avhengige av vannkraft for å drive de tunge smihamrene. Slik var det også ved Webrostrømmen, et par mil nordvest for Falun. Denne elva, som betegnende nok også gikk under Sagåen, hadde gitt kraft til ulike virksomheter helt siden Gustav Vasas tid. Med en fallhøyde på 33 meter renner Webrostrømmen fra Årbosjøen, gjennom bygda Sågmyra, og munner ut i innsjøen Gopen.

Ved denne elva etablerte ljåsmeden Anders Johan Nordahl (1833-1891) seg i 1862 ved Swanshammar i nedre del av elva. Han hadde arbeidet som ljåsmed ved Snøå sammen med faren. Der hadde også broren Jacob Gustav (1834-1891) arbeidet i samme fag. Senere arbeidet han ved Ådals Bruk i Løten. Anders Johan fikk i stand sin smie, men manglet en kompanjong. Intet var mer naturlig enn å spørre broren. Dette passet dem begge fint, og fra 1864 var de kompanjonger. De bygde seg hvert sitt solide, og helt identiske hus, noen meter fra hverandre. De hadde begge mange barn som løp om hverandre som én stor søskenflokk. Ingen vet i dag hvorfor, men fra 1867 var brødrene bitre fiender. Det bakenforliggende problemet var så vanskelig for begge, at det varte livet ut. De splittet virksomheten i to og drev helt selvstendige smier med så vel produksjon som salg. Til slutt flyttet de fra hverandre. Lengre oppe i elva drev Jacob Gustav Nordahl fra 1878 sin egen smie som han kalte Gopa Lieverk.

Petter Skjerven fant, på en eller annen måte, ut at import av ljåer av svensk kvalitetsstål til Norge burde være noe å gjøre gode forretninger på. Jacob Gustav

Nordahl skulle bli den viktigste leverandøren og etter hvert en personlig venn. Men det var ikke slik det begynte.

Brevene fra Nordahl

Blant fysiske minner har Petters familie tatt vare på et stort antall forretningsbrev som er sendt fra Sverige. Det eldste av disse er sendt 16. mars 1865 fra Likanå: «*Normannen P. Schjerven har denne dag gen.... lemnad Eevers : 40 Rdl. 27 p upgjordt liqvid med P. Pollacks S... intil i dag. Likanå den 16. Mars 1865 B. Pallén*». Det er ikke kjent hva oppgjøret gjelder. P. Pollack var forvalter og medeier i bruket som var en stor trelastprodusent. Dette hadde selvfølgelig en smie, og det kan tenkes at de produserte ljåer som Petter Skjerven kjøpte.

Det neste brevet i samlingen ble sendt fra Lindesnäs Bruk, Näs 6. april 1874: «*Herr P. Skjerven, Vardal, Norge. Med brefvet af den 11te sistleden har jag emottagit 450 Rdl hvarfjore krediterat Eders räkning vid Lindesnäs Bruk. Högaktningsfullt C. Johnson*». Dette bruket var ett av Sveriges største og hadde ljåer på sitt produktprogram. Forretningsforbindelsen med Jacob Gustav Nordahl synes å være godt etablert med brevet av 25. juli 1874: «*Swanshammar den 25. juli 1874. ... Herr Peder Schjerven, Norige, Gjøvik, Wardal. Brefvet av 13. dennes har jemte Kronor 36,62, om behørigen inngått och er åt vår Lieaffär for året hermed uppgjord, och warder Räkningen härmed tacksamt qvitterad*». Resten av brevet omhandler priser, frakter og betingelser. De øvrige brevene i samlingen kommer fra Jacob Gustav Nordahl.

I en 20-årsperiode sendte Nordahl et hundretalls brev til Petter Skjerven. De behandler alltid forretningsmessige forhold, men også private og familiære temaer. Det er tydelig at smeden betraktet Petter som en venn, og familiene hadde også vært på besøk hos hverandre. Petter Skjerven må også ha sendt et stort antall brev motsatt veg, men bare et titalls av disse har overlevd.

Importen av ljåer hadde stort omfang. Antallet ble beregnet i tylfter og forsendelsen pakket i store kasser. I brevene fra Nordahl blir forsendelsene mye omtalt. 30. mars 1882 forteller han at han har sendt åtte kasser med ljåer fra Falu stasjon. (Navnet Falu benyttes om kommunen, mens byen heter Falun). Lasten ble sendt med båt over Orsasjoen og Siljan med jernbane til Falun. Derfra gikk transporten med båt til Kristiania. For å få lasten til Vardal måtte den fraktes med jernbane til Eidsvoll og derfra til Gjøvik med dampbåt. Det er lite som er kjent om hvor Petter fikk solgt alle disse ljåene. Han fikk handelsbrev i 1860 som gjorde at han kunne opptre som selvstendig handelsmann. Sønnen Ludvig har fortalt at kjøpmenn i Gjøvik og landhandlere rundt i bygdene var store kunder. Petter

Skjerven har nok opptrådt som grossist og i liten grad drevet direkte salg til bønder.

Holmen Brænderi kunngjorde i 1885 en aksjeutvidelse på grunn av oppkjøp av garden Hunn. De fleste gardbrukerne i Vardal skjøt inn 200 kroner hver, også Petter Skjerven. Dette hadde han formidlet til Nordahl som i et brev 15. februar 1888 skriver: «*Som du är Delegare i Bränneri, spørger jag om du kan sände mig en Dunk 40 Liter godt Brännvin eller 20 liter godt Sprit, med Let på, Vatten fins her att utspäde Spriten med, jag påminner mig då jag var på Aadals Bruk fick wi til Jul, utmärkt godt Brännvin med Färg på ifrån Sälu. Ifall du kan sände nogot måste det ske i hardt Ekkärl wäl järnbandat. De har dårligt Brännvin i Falun, jag kan blanda det efter behag om jag får Sprit med färg på. Waren må debiteras på mig på nästa Års Räkenskap*».

Giftemål med naboenta

I familiekrønikene fortelles det at Petter Skjerven i sitt strev med å redde garden ikke hadde tid til å gifte seg. Det heter også at han var fadder for Lisa Magnussen på nabogarden Østre Skjerven, da hun ble døpt i 1845. Han skal ha sagt: «*Henne vil jeg gifte meg med*». Det gikk troll i ord, og bryllupet sto 8. november 1865 med en 20 år gammel brud og en brudgom på 43 år. Deres første barn var sønnen Erik som ble født i 1868. Det skulle bare bli gutter.

(Box 2. Barna til Lisa og Petter Skjerven)

Kapittel 4.1 Erik Skjerven (1868-1925)

Erik Skjerven hadde en udiskutabel rett, men ikke lyst, til å ta over garden. Han hadde også utfordringer med egen helse og mente at det ville være riktigere med et fysisk sett lettere yrke. Han ville helst bli lærer. Mens faren levde, hadde dette vært tema. Eriks to år yngre bror, Ole, kunne tenke seg å bli gardbruker i Vardal, noe brødrene var vel forlikt om. Gamle Petter gikk sterkt imot dette. Motsetningene som oppsto, førte til at Ole i 1892 emigrerte til USA. Etter farens død ble garden overdratt til Erik. Erik følte seg da fri fra Petters regime og satte seg fore å få en utdanning. I mars 1894 sendte han brev til Markus i Kristiania, der han fortalte at han oppholdt seg på Hamar for å søke på lærerseminaret som skulle begynne til høsten. Den trangen han hadde til å bli lærer uttrykte han i brevet slik, og på nynorsk: «*Kunne eg da på den tidi fengi meg ein skulemeisterpost, så skulle det vera gildt. Eg er lei heile livet, skal eg seia deg sanningi, men det lyt levast kost me gjera det*». Dette etterlater ingen tvil om hans lærerdrøm, og at han ser en mulighet til å kunne få denne realisert. Våren 1894 tok han derfor forberedelseskurs på Amtsskolen som holdt hus på Fortun i Gran.

En motvillig gardbruker og en utskjelt stefar

Brevvekslingen mellom brødrene var intens i 1894. Det var Ole i USA og Markus i Kristiania som var særlig aktive, og brevene gikk dem imellom, til Lisa og Erik. Det er ingen ting som tyder på at det var noen form for uvennskap mellom brødrene. Det framgår tydelig at Erik ikke ønsket å være gardbruker på Vestre Skjerven, og spekulasjonene gikk høyt når det gjaldt løsningen på dette. Ole uttrykte flere ganger at han kunne tenke seg å komme hjem, men det passet aldri. 18-årige Markus i Kristiania var særdeles aktiv på brevfronten, og bekjentgjorde flere ganger at han også kunne være interessert. Men han forsto selv at han var for ung. Han slet dessuten med langvarig sykdom. Brevene fra Markus er interessante også fordi de avslører en modenhet som en ikke skulle forvente av en gutt på hans alder.

Ett tema som gikk igjen var frustrasjonen over morens nye ekteskap. Lisa giftet seg 17. juli 1894 med den 15 år yngre Ole Rogne fra Rognstad i Brandbu. Det ble spekulert i Oles motiver og uttrykt ergrelser over bygdesnakket, som det sikkert var. Fra Portland skrev Ole 13. april 1894 til Erik: «*Straks jeg fikk det (brevet) kom jeg til å tenke på de formaninger hun ga oss når vi hadde lyst til å se om de unge piker. Vi var jo alltid så lettsindige og ubetenksomme. Men hva skal man si om dette? Første gang hun så ham var jo i julen. Et halvt år etter fars død var*

altså mor på farten for å få seg en mann igjen. En enke på 50 kaster sine garn for å få seg en mellom 20 og 30 år til mann».

Det hadde også vært verbale sammenstøt, og Lisa tok naturlig nok dette svært tungt. Markus i Kristiania hadde vært svært kritisk til moren. Lisa beskriver godt sine beveggrunner i et brev til ham: *«Min kjære sønn; overvei dette bedre, for jeg har følt meg så forlatt siden jeg ble igjen alene. Tenk deg når alle barna er dratt bort, og jeg har blitt kårkone. Det kunne komme en vrang kone på gården. Hvem skulle jeg da holde meg til? Husker du din bestemor på Østre Skjerven? Hvilken trøst hadde hun om ikke jeg hadde vært slik? Men hvordan har det blitt med henne og flere i lignende situasjoner? Kjære sønn; du vet jeg nødig har villet si dere imot, men skulle jeg underkue min egen vilje og følge deres ville jeg aldri få en glad dag mer».*

Når Lisa gikk inn i et nytt ekteskap og flyttet fra garden, kunne hun ikke sitte i uskiftet bo. Eiendelene ble auksjonert bort, og pengene fra denne fordelt. Motsetningsforholdet til sønnene ga seg ikke lett, og de stilte spørsmålsteget ved hva moren hadde tatt ut som sin andel. Lisa redegjør detaljert i et brev til Erik 1. august 1894 for dette. Det ser ut til at Erik og Ole har akseptert så vel hennes nye ekteskap som taksten og arveoppgjøret. Men Markus var like steil utover i 1895. Da han døde på Skjerven 25. juni dette året, var det enda ikke blitt noen forsoning mellom mor og sønn.

Ekteskap og flytting til Fåberg

Erik, den eldste sønnen til Lisa og Petter Skjerven, tok over garden. Erik Skjerven hadde vært bekjent med Hilda Randgaard (1872-1946) fra Fåberg i mange år. Bekjentskapet utviklet seg til noe mer, og det synes som at Hilda var den ivrigste og mest pågående. Hun unnlot heller ikke å gjøre oppmerksom på at det var andre interesserte, slik hun skrev i et brev til Erik 2. mai 1894: *«Jeg fortalte i mitt forrige brev at jeg kunne bli forlovet, ja det har vært tunge, sorgfulle tider for meg, håper alt blir borte, det kom en tid i utstillingen i høst. Det var da jeg skrev til deg, den gang ønsket jeg at du skulle vært her, mine tanker var hos deg bestandig, denne fremmede holdt på med sitt gnag, jeg kunne ikke annet, jeg måtte fortelle far det. Han ga meg det råd, jeg skulle tenke på det, men jeg sa jeg ikke ville ha ham, jeg ville holde meg til deg, men far var redd for at du ville drikke».*

Hun hadde odelsrett, og etter påtrykk fra hennes far ble det til at de tok over Randgård i 1907. Hilda Randgaard var datter av Kristine Andersdatter (1840-1892) og Ole Kristian Hansen Skirset (1837-1916). Kristine var fra Fåberg. Ole Kristian kom fra Nes på Romerike og kjøpte Randgård i 1879 av Johannes

Fredriksen. Ole Kristian Hansen overdro i 1894 Randgård til sønnen Anders Hansen, f. 1868.

Dessverre er ikke brevene til Hilda fra Erik tilgjengelige, så det vites ikke om han i begynnelsen var like interessert. Men hennes offensiv lyktes, og brevene som hun sendte, like til noen uker før bryllupet 24. september 1895, uttrykte stadig sterkere hennes kjærlighet til Erik. Ekteparet slo seg ned på Skjerven og barna kom i rask rekkefølge. Deres førstefødte i 1896 var en sønn som de døpte Petter. Han døde før han var ett år. Den neste i 1898 var en gutt som de også døpte Petter. Deretter fulgte Olav, f. 1900, tvillingene Gudrun og Ragna, f. 1902 og Ole i 1903.

Den utskjelte «lykkejegeren» og stefar Ole Rogne kom Erik til unnsetning i 1905, da han ga ham et to lån på til sammen 3500 kroner. Til tross for at Erik hadde seks brødre tok ingen av dem over Skjerven, og garden ble solgt ut av familien. Erik valgte i 1906 å selge garden til Magnus Aanstad som året etter videresolgte til Erik Stafseng. Hilda og Erik hadde da allerede flyttet til Randgaard, som de overtok i 1907. Der kom døtrene Liv, f. 1906, Helga, f. 1909 og Ingrid, f. 1911 til verden.

I familien Skjerven var det stor musikkinteresse, og Gudrun og søsknene på Randgård deltok ivrig i det rike sang- og musikklivet som var i Fåberg og Lillehammer. Faren Erik og sønnene Petter, Ole og Olaf trakterte alle sammen blåseinstrumenter. Datteren Helga spilte på piano. Til sammen utgjorde de det uoffisielle ensemblet «Randgårdmusikken» som underholdt så vel i familiære som andre anledninger. I musikkmiljøet møtte Gudrun den unge læreren Otto Steinum, og de giftet seg i 1923. Den kulturelle interessen omfattet også litteratur, og forfatteren Olav Aukrust var fast gjest hos familien Skjerven. Sigrid Undset bodde på Bjerkebæk, ikke langt fra Randgård. Erik Skjerven var omgangsvenn med henne, og sønnen Petter var forfatterens «melkemann».

Kapittel 4.1.1 Barna til Hilda og Erik Skjerven

Hilda og Erik fikk ni barn, men bare åtte vokste opp. Petter, f. 1896, ble bare noen måneder gammel.

1. Petter Skjerven (1898-1989)

Som eldste sønn hadde Petter sett for seg et liv som gardbruker. Han var så ung da familien forlot Vardal, at han kanskje ikke hadde noen sorg over å ikke kunne overta Skjerven. Før han forsto realitetene på Randgård, må muligheten til drive denne garden ha sett forlokkende ut. Med den gode jorda i solhellingen ovenfor Lillehammer må han hatt all grunn til å se lyst på det. Petter tok i 1918 landbruksutdannelse på Storhove og arbeidet de første årene for faren.

Petter hadde også kulturelle interesser og var aktiv i kulturlivet i Fåberg og Lillehammer. Som et av de drivende medlemmene i Ål ungdomslag reiste han i Gudbrandsdalen og instruerte i folkedans. Minnene fra denne tiden opptok Petter resten av livet og var stadig samtaleemner. Da faren døde i 1925 ble Randgård solgt ut av familien på grunn av ulykkelige omstendigheter. De tunge tidene på slutten av 1920-tallet rammet også jordbruket. Som en av mange gardsbruk ble også Randgård gjeldstynget av en dramatisk endring i norsk valutapolitikk. Prisene på landbruksprodukter sank betraktelig. Kombinasjonen av økte utgifter og lavere inntekter tok til slutt knekken på økonomien.

Petters far, Erik, hadde vært syk i lengre tid og døde da problemene på Randgård kulminerte. Som eldste sønn var Petter utsett til å overta, men så seg ikke mulighet til det, slik realitetene var. Det kunne ha vært en veg ut av uføret ved hjelp av gjeldsmegling, men dette ble ikke prøvd. En konkurs kunne også vært mulig med senere tilbakekjøp gjennom odelssøksmål. Familien hadde engasjert en sakfører for å få hjelp til disse problemene. Men mye tyder på at vedkommende hadde andre interesser i saken på bekostning av familien Skjerven.

Petter måtte reise ut for å søke arbeid og begynte i pelsdyrnæringen. Etter noen år havnet han på By hos onkel Ludvig og fikk seg jobb som pelsdyrrøtter. Den foretaksomme læreren og klokkeren i bygda, Torgeir Lauvdal, slo seg sammen med like driftige Ludvig Skjerven for å etablere en pelsdyrfarm. Petter fikk jobben som røtter og bodde på By. I Klokkergården var det mange unge damer, og det er ikke vanskelig å tenke seg at det lett kunne oppstå kontakt mellom de unge menneskene. Petter valgte den fem år yngre Aslaug Marie (1903-1989), og de giftet seg i 1934. Samme år fikk han tilbud om å bli gardbruker i Snertingdal.

Petter fortalte i sine erindringer om hvordan det gikk til at han ble gardbruker på Drogseth: *«Etter jul i 1934 fikk jeg brev fra eieren av Drogseth med spørsmål om jeg ville kjøpe garden. Det ble handel, og kontrakten ble slik at jeg fikk garden, en gammel hest og to kuer for pantegjelden pluss forfalne renter. Eieren solgte sine pantobligasjoner på 8000 kroner mot føderåd hos oss»*. De ferske gardbrukerne fikk, som mange andre, en krevende tid i oppstarten. De små inntektene de kunne opparbeide fra jorda og skogen ville slett ikke rekke til for dekke bankkravene som uavvendelig kom. Petter forteller om at en dame fra Rudsbygd dukket opp som en reddende engel. Hun og mannen drev med krøtterhandel: *«Hun spurte om vi ville fore fem vårbære kyr over vinteren, i tillegg var det en fole og to sauer. Vi skulle få melken, kalvene og 500 kroner»*. Etter dette klarte de, med nøkternhet og stor arbeidsinnsats, å sikre en drift på garden som det gikk an å leve av. I 1937 ble sønnen Erik født. Han skulle bli Aslaug og Petters eneste barn.

2. Olav Skjerven (1900-1976)

Olav Skjerven utdannet seg til dyrlege ved veterinærhøyskolen i København og oppnådde ved endelig eksamen i 1924 «første karakter». Etter praksis i Horten og på Voss begynte han i 1926 begynte som distriktsdyrlege i Vågå, Sel og Heidal med kontor på Otta. Han kom i kontakt med Marie Killi (1904-1968) som var datter av Hanna og Martin Killi på Fremstad på Dovre. Der drev de landhandel og Martin var i tillegg bankkasserer. Han var en betrodd mann i bygda og hadde mange tillitsverv. Marie og Olav giftet seg i 1931. Etter en periode i Trysil fikk Olav i 1938 stillingen som distriktsdyrlege i Ringsaker.

Marie og Olav fikk døtrene Gunn (Haldis Hildegunn) i 1931 og Marit i 1937. Til foreldrenes store sorg viste det seg at begge led av muskelsykdommen progressiv dystrophi. Mari var hardest rammet og var rullestolbruker så godt som hele livet. Hun døde på sykehjem 37 år gammel. Gunn hadde ikke sykdommen i like alvorlig grad som Marit. Til tross for redusert bevegelighet kunne hun ta utdanning og arbeidet i mange år på trygdekontoret i Moelv. Etter at Marit gikk bort i 1968 ble forholdet mellom Gunn og faren ekstra sterkt. Hun bodde i barndomshjemmet til hun døde i 1994.

3. Ragna Kristina Skjerven (1902-1981)

Ragna var tvilling med Gudrun. Hun hadde svært dårlig syn, og som barn gikk det alt for lang tid før noen forsto hennes problem. Hun hadde problemer på skolen, men tok det igjen i yrket hun valgte. Hun ble kokke og senere en svært verdsatt kjøkkensjef. Hun bodde og arbeidet i Arendal, før hun vendte tilbake til

Lillehammer. Der arbeidet hun lenge på sykehjemmet til Røde Kors før hun som kjøkkensjef på Jernbanerestauranten avsluttet arbeidskarrieren.

4. Gudrun Lovise Skjerven (1902-1994)

Gudrun var født på Skjerven i Vardal, men flyttet med familien til Randgård i 1905. Hun giftet seg i 1923 med Otto Steinum (1891-1963). Han var født på husmannsplassen Steinum under garden Fryjordet i Vingrom. Foreldrene var Tonette Andersdatter (1849-) og Petter Olsen (1848-). Otto må ha vært både heldig og flink, for han fikk muligheten av å ta utdanning. Han tok artium, gikk lærerskole på Elverum og avla eksamen i 1912. Etter å hatt lærerstillinger i Horten og Løten ble han ansatt som folkeskolelærer i Hamar. Han virket også som lærer i kroppsøving ved lærerskolen og timelærer ved den tekniske aftenskolen. Etter nærmere 23 år i Hamar begynte Otto Steinum i januar 1947 som skoleinspektør i Gjøvik. Samme år fikk han tilslag på feste av tomt i Johan Castbergs gate 50 på Tongjordet hvor byggearbeid straks ble igangsatt. I henhold til kommunale krav ble huset bygget horisontaldelt med to leiligheter. Ved siden av lærergjeringen interesserte Otto Steinum seg for sang og musikk. Han var medlem av flere mannskor, og i Gjøvik ble han betegnet som guttemusikkorpset «Blåveisenes» far. Flere sangbøker for skolen ble utgitt med Steinum som bidragsyter. Gudrun og Otto fikk tre barn, Torunn, f. 1926, Eirik, f. 1929, og Hildegunn, f. 1933. Alle ble født mens familien bodde på Hamar

5. Ole Skjerven (1903-1993)

Ole ble født på Vestre Skjerven, men vokste opp på Randgård. Han deltok i alt slags arbeid og hadde som smågutt oppgaven med å levere melk til husholdninger i Lillehammer. Ole tok 1920-1922 gartnerutdanning på Lena. Den første jobben var som gartner på Hol på Nes som hadde en herskaplig hage. og drev en tid gartneri på Randgård. Ole begynte tidlig torghandel med frukt, poteter, sild, ost, kjøtt og flesk. I 1925 kjøpte han sin første bil som med noen håndgrep kunne forvandles fra personbil til lastebil. Senere kjøpte han et areal i Fagstadveien og bygde opp et handelsgartneri der. Da de økonomiske problemene tårnet seg opp på Randgård, forsøkte Ole å støtte opp så godt som mulig. Mange bønder kom i store vanskeligheter på grunn av regjeringens pengepolitikk som medførte stor renteøkning. Samtidig sank prisene på produktene som bøndene hadde å selge.

Han hadde blomsterbutikk i Storgata og drev også torghandel. I 23 år hadde han ansvar for rigging av julegata i Lillehammer med girlandere av ekte granbar. Da de gikk over til plast syntes Ole det ikke var så gøy lenger og sa opp engasjementet. Han giftet seg i 1942 med Petra Lunke (1914-2011). Hun var datter av Astrid og Kristian Lunke på Lunke i Øyer. Petra drev noen år sin egen

skobutikk i Lillehammer. I 1968 ble eiendommen i Fagstadveien ekspropriert til boligformål, og de kjøpte garden Ravnum på Vingnes. Dit flyttet de etter å ha bygd nytt hus. Petra og Ole kunne glede seg over sin store etterslekt med fem døtre og 15 barnebarn.

6. Liv Skjerven (1906-1989)

Liv ble født etter at familien hadde etablert seg på Randgård. Etter at de måtte reise fra garden dro hun og moren Hilda til Otta for å stelle for Livs bror, Olav. Etter å ha flyttet tilbake til Lillehammer hjalp hun broren Ole i gartneriet og butikken. Liv giftet seg i 1937 med Trygve Belsvik (1897-1974). Hun arbeidet da som ekspeditrise. Trygve var født i Hemne i Sør-Trøndelag som sønn av Karen og Johan Belsvik. Johan var gardbruker og fisker. I 1910, da Trygve var 13 år, døde faren av tæring. Broren Olaf, f. 1895, døde i 1909, også av tæring. Karen ble sittende igjen med fem mindreårige barn. Hun flyttet til Kyrksæterøra og leide husrom der. Hun livnærte seg som «strykerske for egen regning». Trygve måtte tjene til livets opphold hos en gardbrukerfamilie i Hemne. I 1920 var moren med Trygve og sine fire døtre samlet på Bakklandet i Trondhjem. Trygve arbeidet som skredder. Han arbeidet en periode i Oslo før han i 1927 etablerte seg i Lillehammer. Der fikk han seg lokaler i Storgata og satte i gang en skreddervirksomhet som etter hvert virkelig blomstret. På det meste hadde han 14 skreddere i arbeid. Etter krigen endret markedet seg, og Belsvik gikk mer over til å selge manufakturvarer. Forretningen har utviklet seg til å bli den mest betydelige innen herrekonfeksjon.

7. Helga Skjerven (1909-1989)

Helga var svært musikalsk og lærte tidlig å spille piano. Hun fikk gå gymnaset og tok eksamen artium på reallinjen. I stedet for en lærerutdannelse, som hun helst ønsket, ble det husmorskole og handelsskole. Dette kom godt med da hun i fire år stelte for postmester Olaf Randgård i Farsund som var hennes onkel. Deretter fulgte en kontortilværelse på pipefabrikken til G. Larsen på Lillehammer, før hun i 1943 giftet seg med Rudolf Helleberg (1896-1972). Han var sønn av Randine Johannesdatter og landhandler Iver Torgersen Helleberg på Rypvolden under Kirkebø i Vestre Gausdal. Iver Helleberg var i 1896 bankkasserer. Faren, Torger O. Helleberg var en av stifterne av Gausdal Sparebank i 1864. Rypvolden var ett av tre steder i bygda der bankkassereren hadde kontortid, og hvor kommuneskatten kunne innbetales. De tre generasjonene Helleberg, med Rudolf, var alle engasjert i sparebankens forstanderskap og styre.

Iver Helleberg hadde kjøpt handelsstedet Ulvestrand som sønnen Rudolf senere overtok. Rudolf ble også eier av skogeiendommen Gammelsetra som faren hadde

overtatt i 1894. Rudolf drev landhandelen sammen med Helga som fikk god bruk for sin handelsbakgrunn. De solgte Ulvestrand i 1964 og flyttet til Lillehammer. Da Rudolf døde i 1972 mistet Helga ikke bare sin livsledsager, men også sin sjåfør. Som 62-åring tok hun resolutt førerkort og la uredde gjerne ut på lange turer.

8. Ingrid Skjerven (1911-2011)

Ingrid var født på Randgård og hadde lykkelige barndomsår der. Dette forandret seg da faren døde i 1925, og de måtte forlate Randgård i 1928. De eldre søsknene klarte seg selv, men Ingrid måtte holde seg til moren. De bodde dels hos Olav i Trysil, dels hos Ole i Lillehammer. Ingrid tok realskole og handelsskole og arbeidet senere i blomsterbutikken hos bror Ole. Det var der hun ble oppmerksom på den høye, kjekke mannen som skulle bli hennes livs kjærlighet. Hun måtte ha truffet Arne Lauvdal (1913-2012) tidligere, for han var bror til filletante Aslaug. De innledet i 1942 et ekteskap som skulle vare i nesten 70 år.

Arne var sønn av Anna og Torgeir Lauvdal, klokker i Vardal kirke og mangeårig lærer ved Haug og andre skoler i bygda. Av åtte søsken var Arne nummer seks. Han fikk mulighet til utdanning og tok først tre år i elektrofag ved fagskolen i Porsgrunn. Deretter ble videreutdanning i nye tre år, denne gang i Tyskland. Der var han ferdig utdannet maskiningeniør i 1939. Etter først å ha arbeidet i konsulentbransjen på Hamar, kjøpte han i 1947 installasjonsfirmaet Gjøvik Elektriske sammen med kompanjongen Haldor Berge. Mens Ingrid og Arne bodde på Hamar fikk de i 1946 tvillingene Tore og Terje. Ingrid Anne ble født på Gjøvik.

I 1950 kjøpte Arne Lauvdal tomt, Holme, av svogeren Johan Børstad. Arnes søstre, Torbjørg og Marie, kjøpte i 1948 tomt på Høyenhall av Klara Markeng, som var enke etter Ole Markeng. Søstrene makeskiftet tomt med Arne, slik at de ble eiere av Holme. Ingrid og Arne Lauvdal bygde en tomannsbolig på tomta de kalte Opheim, slik at de og Arnes aldrende foreldre fikk hver sin leilighet. Moren Anna fant seg aldri til rette, og det ble til at hun og Torgeir flyttet til Holme. Blant alle søstrene var også Helene som var lærer på Haug skole. Der hadde hun egen leilighet, men flyttet til Holme som pensjonist. Torbjørg giftet seg sent i livet og flyttet til Lesja.

Kapittel 4.1.1.2 Familien Lauvdal

Kapittel 4.1.2 Familien på Randgård

Christine Andersdatter (1840-1892) og Ole Hansen Randgaard (1837-1916)

Ole Christian Hansen ble født i 1837 på en husmannsplass under Skirset i Nes på Romerike. Foreldrene var Anne Marie Johannesdatter og Hans Halvorsen. Fra 1840 var de husmannsfolk på Oset under Tveten. Der kom barna Martin Gorinius, f. 1840, Dorte Marie, f. 1842, Berte Gorine, f. 1845, Arnt Olaf, f. 1848 og Lina, f. 1851 til verden. Ole (Christian) Hansen var i 1865 å finne i Nystuen under Onsum i Fåberg hvor han losjerte sammen med kona Christine Andersdatter (1840-1892). Oles yrke var tømmerhandler. I 1866 fikk Ole husmannskontrakt på Søndre Delet, også under Onsum.

Christine og Ole bodde i 1875 på Søndre Onsum hvor Ole var selveier og trelasthandler. De hadde da fått barna Mathilde, f. 1864, Anders, f. 1868 Sofie, f. 1870, Hilda, f. 1872 og Hans Jacob, f. 1874. Sammen med dem bodde Christines foreldre, føderådsfolkene Sedsil Kristensdatter, f. 1808 og Anders Poulsen, f. 1807. Christine og Ole fikk også barna Olaf, f. 1876, Sigurd, f. 1878 og Klara, f. 1880.

Ole Hansen kjøpte i 1879 51/1 Randgård av Johannes Fredriksen Randgaard som hadde hatt garden bare et snaut år. Med i handelen fulgte også bruket 122/2 Askelund. Eiendommene ble i 1894 skjøtt over til sønnen Anders Randgaard som valgte å selge til broren Hans i 1904. Hans solgte i 1905 til svogeren Erik Skjerven som var gift med Hilda Randgaard.

Barna til Christine og Ole Randgaard

1. Anna Mathilde Randgaard (1866-1940)

Anna Mathilde giftet seg med Kristian Bjørnstad (1867-1953) fra Øyer. De fikk barna Kristine Marie (1893-1972) og Målfrid (1897-1983). Kristian var det meste av yrkeslivet lærer og kirkesanger i hjemkommunen.

2. Anders Randgaard (1868-1947)

Anders giftet seg med Jørgine Freng (1875-1952) fra Brøttum. De fikk barna Lene Kristine (1897-1982), Kristine (Ket) (1900-1983), Ottar (1903-1971), Ole (1906-1989), Astrid (1910-1991), Ivar (1913-1998) og Gerd (1916-1990). Anders tok over Randgård i 1894 etter foreldrene men solgte til broren Hans Jacob i 1904. Familien slo seg ned i Lillehammer, hvor Anders livnærte seg som vognmann og tømmerkjører.

3. Sofie Randgaard (1870-1962)

Sofie giftet seg med Anton Hagen (1862-1947). De fikk døtrene Marie Kristine (1890-1965) og Olga Andrea (1909-1985). Anton kom fra Ringsaker og arbeidet i mange år hos garver Kristoffer Engelsrud i Lillehammer. Anton tok over garverivirksomheten i 1891, men fra 1895 var han ansatt som gardsarbeider på Randgård hvor han arbeidet resten av yrkeslivet.

4. Hilda Randgaard (1872-1946)

Hilda giftet seg med Erik Skjerven (1868-1925) fra Vardal. De fikk barna Petter (1) (1896-1896), Petter (2) (1898-1989), Olav (1900-1976), Ragna (1902-1981), Gudrun, f. 1902, Ole (1903-1993), Liv (1906-1989), Helga (1909-1989) og Ingrid (1911-2011). Erik tok over farsgården Vestre Skjerven i 1895. I 1905 ble det til at Hilda og Erik overtok Randgård etter Eriks svoger Hans Jacob Randgaard.

5. Hans Jakob Randgaard (1874-1935)

Hans Jakob giftet seg med Kari Randine Bøe (1877-1952). De fikk barna Ole Kristian (1903-1978), Solveig Bergliot (1904-1989), Simen (1906-1976), Håkon (1907-1978), Kristine (1909-1988), Dagny (1910-1994), Knut Roald (1913-1982), Odd Sigmund (1915-1968). Hans Jakob tok over Randgård etter broren Anders i 1904. Året etter solgte han til svogeren Erik Skjerven og flyttet til Lillehammer, hvor han kjøpte en bygård. Han slo seg opp som tømmerhandler med kjøp av skog for uthogst.

6. Olaf Randgaard (1876-1961)

Olaf var ugift og hadde ikke barn. Han begynte i Postvesenet i 1894 som postekspeditør i Kristiania. Senere ble det tjeneste på postskip langs norskekysten. I de siste årene i yrkeslivet var han postmester i Vestfossen og Farsund. Da Olaf avgikk ved døden i 1961 bodde han i Sem i Vestfold.

7. Sigurd Randgaard (1878-1941)

Sigurd var ugift og hadde ikke barn. Han utdannet seg til farmasøyt og var i 1900 å finne i Stavanger. Før det hadde han arbeidet i Mosjøen. Sigurd var innom apotek i Moss og Tønsberg, før han i perioden 1918 til 1920 var ansatt ved Lillehammer apotek. Han søkte i 1920, og fikk bevilling, til å drive apotek i Vardø hvor han også kjøpte apotekergården. Sigurd ønsket seg tilbake til Østlandet og fikk i 1930 bevilling til å drive Rena apotek. Siste etappe ble Mesna apotek som han drev til sin død i 1937.

8. Klara Olave Randgaard (1880-1947)

Klara Olave giftet seg med Kristoffer Afseth (1873-1936) fra Brøttum. De fikk barna Ole Kristian (1908-1973), Kristian (1911-19869 og Mari Kristine (1924-). Klara og Kristoffer var småbrukere på Afseth i Brøttum.

Kapittel 4.2 Ole Sherven (1870-1943)

Ole, som var den nest eldste sønnen til Lisa og Petter skrev ned sin livshistorie. Mye av det etterfølgende er basert på denne. I tillegg kommer de lange og svært interessante brevene han sendte til familien i Norge. Ole likte ikke å gå på skolen som lå bare et par steinkast fra hjemmet. Han ville heller drive med tungt arbeid på garden. Eldstebror Erik, derimot, var en bokorm og alltid en av de beste i klassen. Selv fikk Ole av en lærer beskjed om at han aldri kunne lære å snakke engelsk. Da Ole utvandret i 1892, bar han yrkestittelen garver. I 1891 arbeidet han som lærling hos garver Hans Alfstad i Strandgata i Gjøvik, hvor han også bodde. Alfstad var en god arbeidsgiver, og Ole likte seg godt de fire årene han var der. Men han fortalte også at damer og brennevin var morsomt, men dyrt.

Til det store landet

Ole gikk 25. august 1892 om bord på SS Scythia som var framme i Boston 3. september. Carl Haugom hadde vært på besøk i hjemlandet og fått Ole Skjerven med seg til det store landet. Han hjalp ham også med penger til billetten. Selv hadde han fått 100 kroner av faren, men dette var altfor lite. Seks dager senere var han framme i bestemmelsesstedet Minneapolis. I USA amerikaniserte Ole etternavnet til Sherven. Han var en skriveglad kar og sendte innholdsrike brev i et stort antall tilbake til familien i Norge. I det første brevet fortalte han at han allerede hadde truffet tante Tina Ilstrup som bodde i samme by.

Ole fikk umiddelbart arbeid og startet som anleggsarbeider. Den første vinteren ble det tømmerhogging som han trivdes godt med. På våren ble det stille, og han gikk uten arbeid. Men han var bedre stilt enn de fleste og hadde muligheter til å få arbeid gjennom familien. Fetteren Karl Ilstrup hadde teknisk utdanning og innehadde en ledende stilling innen byens ingeniørvesen. Ole skriver om dette: *«For meg er det ingen fare, da Karl er en av byens første arbeidsbestyrere, og sier han ett ord er formennene straks villige til å ta meg. Og ikke bare det; de gir meg også de beste plassene de har å disponere over, så jeg har hatt arbeid siden mai måned».*

Harde arbeidsvilkår

I et langt og innholdsrikt brev 28. november 1892 fortalte Ole om at han har deltatt i innhøstingsarbeid hos to farmere denne høsten. Innkvarteringsforholdene var av den enkle sorten: *«Jeg spurte hvor vi skulle ligge, da det her ikke var noen låve, kun et lite rom over stallen, og dette var omtrent fullt, da det jo i alt var 14 nann av oss. Min kamerat sa da at vi kunne legge oss i halmen nede ved maskinen, for*

det er så godt å ligge der. Som sagt, så gjort. Vi la oss der under åpen himmel selv om det blåste temmelig sterkt. Da vi våknet neste morgen, var vi overdekte av halm».

Livet var ganske bra

I mange av brevene fra Ole går det fram at han ønsket seg tilbake til Norge. Han drøftet muligheten for å ta over Skjerven eller kanskje det mindre bruket Viflat som var utskilt fra garden. I et brev fra Portland i Nord-Dakota høsten 1897 ordla han seg på en slik måte at en må tro at han drev farming i egen regning, om han kanskje ikke var eier. Ved nyttårstider 1899 avslørte han at han eide eget land: *«Jeg skulle nå til å bytte mitt land, men hvor skal jeg få pengene fra? Jeg må vel til med flere hestehandler, for det er høye renter å betale».* Vinteren 1902 sendte Ole et brev til broren Erik. Det ser ut til at han virkelig har fått sving på sakene. *«Jeg og F. Enger (han som jeg har forpaktet land av) har akkordert om en ganske stor handel. Jeg skal forpakte 1200 acre land av ham (5000 mål), omtrent alt under ploegen. Jeg skulle selge ham mitt land, eller retttere sagt bytte det bort til ham for hester. For å arbeide for ham på hans land måtte jeg ha 22-23 arbeidshester, så da måtte jeg kjøpe 18 hester av ham».*

Ole Sherven ervervet etter hvert nok land til å få en betydelig farm. Han var en usedvanlig flittig brevskriver og fortalte mye om hvordan driften på farmen gikk. Fram til 1903 ble brevene sendt fra Portland. Etter den tid var avsenderadressen Aneta, N. Dakota. Lenge holdt han på drømmen om å kunne vende tilbake til Norge. Men hvis han skulle gjøre det, måtte han selge farmen, og prisen var aldri den riktige. Ole fikk kone og barn, og det var heller ikke lett å tenke seg at disse skulle rykkes opp med roten og flytte til Norge. Han var gift med Ingeborg Haugen (1874-1931). Fra et tidligere forhold hadde Ingeborg datteren Alma Sophie, f. 1893. Ingeborg og Ole fikk barna Ludvik Petter, f. 1899, Marcus John, f. 1900, Norman George, f. 1903 og Dagny Charlotte, f. 1908. Oles bror, Magnus, hadde arbeidet for ham i seks måneder i 1903. Han beskrev forholdet mellom Ingeborg og Ole slik: *«De er hva noen kaller lykkelige, og Ole sier at han lever i Paradis».*

Da han ble gammel avslørte Ole noe av motsetningene til faren, Petter. I et brev til Olav Skjerven, sønn til eldste bror Erik, skrev han blant annet: *«Som du kanskje vet var din far (Erik) vår fars kjæledegge og jeg huggestabben.*

.....

Som regel var dog bror Erik og jeg gode venner, og vi var ute på mye moro sammen. Din far var ikke så lite sykkelig da han var ung, mens jeg var sterk som en hest. Det var vel derfor far prøvde å spare Erik og ha meg til å ta de tyngste

take, men dette gjorde at jeg kom på kant med far ganske ofte, for jeg kunne ikke se det samme vei som han. Da det var to døde mellom meg og Markus, så var det bare to av oss brødre som var voksne mens jeg var i Norge. Nå, etter at jeg kom hit og ble eldre kunne jeg nok godt se din far var den beste av oss to, så jeg hadde ikke vært her lenge før jeg kunne se det far så i oss to mens vi vokste opp. Mang en gang har jeg stått foran fars portrett og sagt at om han hadde levd skulle han ikke behøvd å skamme seg over meg».

Det siste brevet fra Oles hånd er sendt fra Plaza 12. desember 1939. Han døde i 1943 i Minot i Nord-Dakota.

(Box 4. Barna til Ingeborg og Ole Sherven)

Kapittel 4.5 Markus Skjerven (1876-1895)

Markus (2) gikk på Svend Foyns handelsskole i Kristiania. Ved siden av arbeidet han i skoforretningen hos Beichmann på Stortorvet. Markus må ha flyttet til Kristiania og begynt på skole på nyåret i 1893. Han bodde på hybel sammen med Ole Lilleengen (1870-1938). Ole Lilleengen var venn med Erik og Ole, de to eldste brødrene til Markus. Ole Lilleengen betydde mye for Markus som flere ganger uttrykte bekymringer for dekning av utlegg Ole hadde hatt. Høsten 1893 flyttet Markus til Helgesensgate 5 og bodde sammen med en gutt fra Vestlandet, mens Ole Lilleengen var tilbake i Hunndalen.

Markus sendte mange brev. Til å begynne med handlet det om mangel på penger, og det var snaut med mat. Brevene fra moren Lisa og broren Erik viser at familien gjorde så godt de kunne for å underholde gutten, mens han gikk på skole. Petter Skjerven døde senvinteren 1893. På høsten samme år ble det kjent at enken Lisa, moren til Markus, utviklet et forhold til den mye yngre Ole Rogne, og at hun planla å gifte seg med ham. Gjennom den informasjonen han fikk fra sine to eldste brødre, fikk Markus en sterk motvilje mot denne forbindelsen. Sterkt følelsesladet er brevet Markus sendte Erik 1. mars 1894: *«Du sier at du har fått vite det av andre, utenfra. Er det alt blitt publisert? Det er altså hennes ramme alvor da og ikke bare folkesnakk. Jeg kan ikke avfinne meg med den tanken at det virkelig skal skje, og jeg leste brevet ditt mange ganger før det ble helt klart for meg. Galt er det som det er, men skulle gården også komme i fremmede hender ville jeg synes det var det verste av alt»*. Det motsetningsforholdet som oppsto holdt seg helt til Markus døde i 1895.

Etter farens død begynte spekulasjonene om framtidig eier på Vestre Skjerven. Erik var odelsgutt, men den som hadde minst lyst til å overta. Ole i USA kom ofte tilbake til saken og uttrykte gang på gang sin interesse. Markus var også interessert, men for ung og manglet penger. Da han fikk seg jobb i en skobutikk, var han glad for dette, men ikke helt fornøyd: *«Jeg har fått plass hos herr Beichmann, og der skal jeg få kr 30,- pr mnd. Med snarlig pålegg. Det er det aller beste en begynner kan få. Jeg tror likevel det ikke kan være noen større fremtid i denne post, men jeg tror det er en meget sunn plass, for jeg får gå litt i byen som agent, og så er det slike varer som f.eks. Henrik fører»*. Arbeidsgiveren var fornøyd med den unge Markus som senere forteller: *«Vi skal den 31. mai få ny kassererske, og da blir det blir det jeg som får ansvaret når han er ute selv. Det er dog ingen fremtidspost jeg har fått, for jeg kan aldri oppnå mer enn kr 60,- pr måned selv om jeg ble der i flere år»*.

I mange av brevene fortalte Markus om sin dårlige helse. I sitt siste bevarte brev til Erik sa han at han ble i Kristiania til omkring 7. juli, og at han skulle reise hjem. Lisa bodde imidlertid ikke der lengre, slik at Markus måtte få bo hos Erik. Til å stelle for seg hadde Erik «faster» som må ha vært Johanne Engelstad, kona til Petters bror, Ole Engelstad. Markus døde av tuberkulose 25. juni 1895 på Skjerven.

Kapittel 4.6 Magnus Sherven (1878-1918)

Det første livstegn i brev form fra Magnus kom fra Olimb, datert 23. januar 1895. Han var da på amtsskolen på Olimb i Jevnaker. Amtsskolene ble gjerne holdt på gardsbruk som hadde rom så vel til undervisning som innkvartering. Det hadde nok vært en brå start på skolegangen, slik han forteller: «*Vi driver nå ganske hardt. Til mandag hadde vi 124 regnestykker å gjøre, og da jeg søndag var på Rognstad (hos mor Lisa), ble det ganske travelt. Jeg fikk naturligvis ikke gjort alle for vi hadde også geografi, engelsk og fysikk. Jeg fikk skjenn og fikk beskjed om at jeg heller skulle la være å gå ut enn å la være å gjøre regnestykkene*».

Magnus kom til Gallatin i Nord-Dakota i 1902. Han tok kontakt med broren Ole i Aneta og arbeidet for ham i flere måneder. Magnus må ha hatt problem med alkoholen og kommenterte selv dette slik: «*Befolkningen her (i Gallatin) er ivrige avholdsmenn. Da jeg flere ganger har spekulert på å bli en av deres, var jeg lett å vinne for saken*». Dette hadde han nok ikke klart å holde, for Ole kommenterte tre år senere at Magnus igjen hadde bestemt seg for å bli avholdsmann. Han bodde i 1905 i Moorhead i Minnesota, der han håpet på å få en lærerjobb på Concordia College, noe han oppnådde. «*Jeg har nå holdt skole i 3 måneder. Dette arbeidet ligner meget det gamle norske. Jeg bor en uke på hver farm og holder skole en måned på hver plass. Vi bruker de engelske skolehusene, så jeg har det kjekt på den måten*». Han startet også sammen med andre en avholdsforening. Magnus arbeidet i 1906 dels som lærer, dels hos Ole på farmen. «*Tenk, 27 år gammel denne måneden og ikke en tomme i firkant (jord) som jeg kan kalle min*». Men han hadde tre hester som kunne leies ut og som hadde en salgsverdi.

Magnus sendte 24. januar 1910 et brev til Erik. Dette kaster litt lys over noen av vanskelighetene som Erik kom opp i etter å ha tatt over på Randgaard. Hovedproblemet var føderådet, slik som det i sin tid hadde vært for bestefaren Erik og faren Petter på Skjerven. Gardsbrukene skiftet ofte eier og mange kjøpere kom i økonomiske vanskeligheter. Det var selgeren som bestemte føderådet og kunne selge garden relativt billig. En kjøper kunne komme ganske lettvtint til det, men gikk ofte i en felle når det gjaldt føderådet. Det kunne være fristende å slå til seg en gard, men risikoen var at en kunne undervurdere den totale belastningen som føderådet utgjorde. Ved siden av forpliktelser til naturalier kunne en kontrakt innebære et definert jordstykke avsatt, gjødsel og såfrø samt fri avbenyttelse av hest med redskap og kjøretøy. En fornuftig håndhevelse av dette krevde hensynsfullhet fra begge parter, noe som ikke alltid var til stede. Magnus kommenterer dette slik: «*Og jeg må si deg Erik, du har min dypeste medfølelse,*

og gamle vriene folk i huset har jeg forsøkt i 8 måneder, og det er alt jeg skal ha av den slags».

Familien til Magnus har fortalt at Magnus og hans tilkommende kone hver for seg hadde benyttet seg av Act of Homesteading i reservatet Fort Berthold i Nord-Dakota. Det var visstnok slik at de ble tildelt land som hadde felles grense. Dette nødvendiggjorde nabokontakt, og søt musikk oppsto. Den heldige var svenske Marie Judith Nelson (1885-1983), og forholdet ble beskrevet som svært vellykket. Da Magnus skrev brev til Erik før jul i 1913 hadde de barna Harald, 5 år i januar, Rolf (Ralph), 4 år i april, Dovre, 2 år i februar og Lisa Reland som var født i juli dette året. I 1915 skulle de også få Myrtle Lucille. Magnus skrev, som vanlig, om drømmen om å kunne reise tilbake til Norge. Og, like vanlig, kom det inn hindringer for en retur. Det samme gjelder for Ole og familien som ikke klarte å rive seg løs. Magnus argumenterte for at nordmenn burde holde seg hjemme: *«Jeg har studert arbeidsforholdene her, fra en arbeiders standpunkt. Jeg har studert de økonomiske forholdene og holdt foredrag om «Political Economy». Jeg kjenner mine brødres forhold i Norge, og ville si det som min plikt å si til nordmennene: «Reis ikke til Amerika»». Jeg har studert statistikken fra de forskjellige land og fant at skandinavernes almenkoleer den beste i verden!»*

Magnus hadde hatt god helse, og da han skrev brev (på engelsk) til Erik i mai 1915 påsto han: *«My body is sound as a brand-new dollar».* Det var bare det at han hadde en anemisk lidelse som hadde plaget ham i to-tre år. *«This last year I have existed on another people's blood. I have bought 2 ¼ litre of human blood at the price of \$ 15 a litre. It will build me up for a while, but I will fall down again.*

.....

I am liable to live all summer and will be very glad to hear from you». Men Magnus skulle få leve til 1918.

Mange år etter, i 1937, sendte Ole brev til yngstebroren Ludvig Skjerven (1884-1967). Ludvig hadde på forhånd spurt etter Magnus' kone og barn. Marie Lucille Sherven hadde i et brev etter at Magnus var død blitt beskyldt for å ikke kunne styre penger. Det var visst gamlemor som passet pengesekken, og Ole måtte konstatere: *«De er alle vel og lever på en farm to mil fra en liten by med navnet Solway, Minnesota. Jeg tror at de klarer seg bra for jeg vet at de skylder ikke noen. Hele familien er en flokk med trekkfugler. I 1928 reiste de til California, alle i følge, og var der til 1931 da de kom tilbake, en uke før min hustru døde. De kjøpte da den farmen de lever på og betalte kontant, var der til 1933 da de reiste*

tilbake til California. Sist sommer var de her igjen og kjøpte fullt utstyr, hester, kuer og maskiner, og alt ble betalt kontant».

(Box 3. Barna til Marie Judith og Magnus Sherven)

Kapittel 4.7 Ludvig Skjerven (1884-1967)

Ludvig Skjerven fortalte selv at han var født på Østre Skjerven, mens mormor Ingeborg Magnussen (1801-1890) ennå levde. Han vokste opp på nabogarden Vestre Skjerven. Faren Petter Skjerven var mye eldre enn kona Lisa og døde da Ludvig var ni år. Lisa giftet seg igjen med den adskillig yngre Ole Rogne. De flyttet til Brandbu hvor Ludvig tilbrakte sine tidligste ungdomsår. Da han ble konfirmert, bodde Ludvig på Skjerven hos broren Erik, mens mor og stefar fortsatt bodde på Rognstad. Det er all grunn til å tro at Ludvig trivdes i Brandbu. Han drev næringsvirksomhet i svært ung alder og ble eier av sin egen besetning. I et vedlegg til morens brev til Erik i 1895 skriver han: *«Nå om dagen holder jeg på å sette opp doner for å fange trost. Jeg har 3 skoledager i uken og er flyttet opp i 5. klasse. Nå vil jeg selge noe av min saueflokk som består av 5 stykker. Jeg byttet til far den bukken jeg hadde med meg fra Skjerven og fikk for det en voksen søye som fikk lam før jul. I sommer fikk jeg et lam til, og så selger jeg den største og setter pengene i banken»*. Ludvig skulle senere i livet skrive mye, og formuleringene fra opplevelser i 1895 viser at han tidlig hadde ordet i sin makt. Mange år senere skrev han litt om sine barndomsminner: *«Jeg husker så vel fra 17. mai der ute. Hvordan barnetogene ringet seg rundt den primitive talerstolen på selve haugen (Halvdanshaugen), der den mektige Jørgen Løvland hadde noe å si oss barn om fedrelandet vårt. Og hvor lærer Jens Hæreid passet godt inn der han ristet sin store manke. Flaggene viftet i vinden, det blinket i musikkinstrumenter, mens fedrelandssangens toner fylte luften. Og rundt omkring øynet man småtjern som perler i bildet. Det er et barndomsminne som har fulgt meg i 58 år»*.

Ludvigs mor giftet seg med den mye yngre Ole Rogne. De eldste sønnene hennes ble forbitret over dette, og lot det gå ut over Ole. Det var spekulasjoner på om han var ute etter å tilrane seg Skjerven og/eller Lisa penger. Realiteten var at det var Ole som hadde penger, og han brukte dem for å kunne kjøpe nabogarden By. Etter bryllupet flyttet Lisa og Ole til Brandbu, men kom tilbake til Vardal i 1901. Ole Rogne begynte da som gardsbestyrer for prost Blom i Prestegarden. Senere forpaktet han Hage sammen med Ludvig. Ole Rogne hadde økonomiske midler og kunne sammen med stesønnen kjøpe By. Skjøte på garden forelå i 1905 og i 1908 sørget Ole Rogne for at Ludvig Skjerven ble eneeier. Lisa og Ole ble boende på By hvor Lisa hadde føderåd. Lisas unge ektemann støttet lojalt opp om driften på By og var en verdifull medhjelper for Ludvig. Det er umulig å vite om Ludvig følte taknemlighet overfor Ole Rogne, men i ett av sine etterlatte skrifter klager Ludvig over det lange føderådet som Lisa og Ole belastet By med.

Giftemål og stor familie

Jens Houth (1866-1954) kom i 1900 til Garnde skole som lærer. Han var gift med Marie Johannesdatter (1858-1939), og paret hadde fem barn. Den eldste, Johanna Houth (1887-1973), falt for den unge gardbrukeren på By. Johanna og Ludvig fikk 10 barn. Den vittige Ludvig likte å fortelle at han hadde fire og et halvt dusin barn. Med velvillig ettertanke stemmer jo det. Det var selvfølgelig deres ønske at en av dem i sin tid skulle overta By. Men slik skulle det ikke gå. Ludvig var eier av By til han døde i 1967. Arvingene beholdt garden en periode, og en forpakter besørget driften. I 1975 ble By solgt ut av familien. I Ludvig Skjervens eiertid ble det gjennomført store forbedringer på bygningene på garden. Det ble bygget en stor driftsbygning som ble karakterisert som en av de mest moderne i fylket. By har to store våningshus fra henholdsvis 1600- og 1700-tallet. Disse sto tett inntil hverandre og utgjorde en stor brannrisiko. Tidlig på 1940-tallet ble det yngste av disse på spektakulært vis flyttet åtte meter og snudd 180 grader.

Samfunnsengasjement

Det kan hende at Ludvig Skjervens samfunnsengasjement startet i avholdslaget. I 1906 raste en aviskrangel med smeden Ador Berntzen. Han var bosatt i Fagerlund og nærmeste nabo med Ludvig. Berntzen beskyldte Ludvig Skjerven og avholdslaget for å ødelegge basaren som var arrangert til inntekt for Vardal Sykekasse. Han mente at avholdslaget med vitende og vilje hadde arrangert basar på samme dato og dermed ødelagt for sykekassen. Tre år senere var Ludvig selv engasjert for sykekassen og ble innvalgt i styret. Gjentatte ganger ble han utnevnt som domsmann. På 1920-tallet var han nestformann i styret for Gjøvik Meieri og styremedlem i Kauffeldtske Pleiehjem og fra 1923 formann i skolestyret i Vardal. Fra 1922 til 1937 var Ludvig Skjerven medlem av herredsstyret i Vardal og ordfører 1926-1928. Han var innvalgt som representant for Arbeiderdemokratene og alliert med Alf Mjøen på Gjøvik Gård. Da Vardal Sparebank i 1927 og 1928 var satt under offentlig administrasjon var Skjerven medlem av styret som faktisk foresto drift av banken. Etter krigen ble kampen for bygdemuseet Eiktunet den viktigste saken for den aldrende mannen.

Melkevegen

Faktisk ble skrivemåten Melkevegen og ikke -veien oftest benyttet på vegen Ødegården - Grande – By – Lundby. Debatten om denne øst-vestforbindelsen mellom Vardalsvegen og Grytbakka nådde uante høyder i Vardal herredsstyre og avisspaltene på 1930-tallet. Gardene og andre oppsittere i denne delen av bygda måtte enten klatre opp til Vardalsvegen eller ned til Odnesschausséen, eller Linna som er det lokale navnet, for å komme seg til Gjøvik. Disse vegene var private og

dårlig vedlikeholdt. Fra gammelt gikk middelaldervegen som biskop Jens Nielsson beskrev i 1594 gjennom grenda, men den var snaut nok en kjerreveg, på de strekningene den i det hele tatt kunne brukes. Midt på denne strekningen ligger Grande skole. Dit kom læreren Mikal Dølven i 1914 til en lærerstilling han innehadde til 1945. Som storleverandør av skolebarn var det naturlig at Ludvig Skjerven fra første stund fikk nærkontakt med den nye læreren, og et livsvarig vennskap oppsto.

Grande hadde gardsvegene ned til Odnesschausséen ved Engelstad og opp til Mæhlum å tilby skolebarn og andre som hadde ærend til skolen. Da bilene gjorde sitt inntog, var det ikke lett å bruke disse for å komme til skolestedet. Tilsvarende var det for gardbrukerne. De hadde et økende behov for vegforbindelse for å kunne levere sine produkter. Dette gjaldt først og fremst melk som måtte leveres hver dag. Fram til 1920 kunne melk leveres på Vardal Meieri ved kirken, og alle besørget frakten helt fram med hesteskyss. Da dette meieriet ble nedlagt, ble leverandørene henvist til Gjøvik Meieri. Etter hvert tok lastebilen over, og bøndene slapp unna med frakten til melkerampa. Men i Grande-grenda var melketransport alltid et slit på grunn av mangelfull vegforbindelse.

Herrene Skjerven og Dølven ble kampfeller i striden for den ønskede vegforbindelsen. Tidlig på 1920-tallet kom ideen om en veg øst-vest opp mellom de to karene. Ludvig Skjerven var innvalgt i herredsstyret og hadde saken oppe flere ganger. Men alltid var det mangel på penger, og andre formål måtte prioriteres. Selv var han ordfører 1926-1928, men heller ikke i hans periode fikk saken framdrift. I debatten senere skulle dette faktum bli brukt av Skjervens motstandere. I kriseårene fra 1929 og inn i 1930-årene ble lokale veganlegg alltid brukt til sysselsetting for arbeidsledige. Debatten dreide seg like mye om dette som den samfunnsnyttene vegene kunne få. Slik ble det også med Melkevegen.

Fra og med 1929 hadde Arbeiderpartiet makten og dermed ordføreren i Vardal herred. Før krigen var dette herrene Jenseth og Odnæssveen. Prioriteringen av veganlegg i denne perioden ble preget av motsetningen mellom arbeidere og bønder. Melkevegen ville åpenbart først og fremst tjene bøndene. Arbeiderpartiet gikk inn for veganlegget Sandbakken – Bybrua som tjente Arbeiderpartiets velgere mer enn å komme bøndene til gode. Med makten i herredsstyret kunne Arbeiderpartiet ha satt i gang dette arbeidet og fått sysselsettingseffekten av det. Men ordføreren fikk seg aldri til å ordne med grunnnavståelse, og tiden dro ut. Ludvig Skjerven var stadig på banen, og avisoppslagene florerte. Avisene Samhold og Velgeren støttet initiativtakerne, mens Oppland Arbeiderblad sluttet lojalt opp om alt som flertallet i herredsstyret sa og mente.

Finansieringen av veganlegget var et spleiselag der kommunen skulle yte et kontantbeløp. Bøndene skulle på sin side bidra med penger og i tillegg ha ansvaret for framtidig vedlikehold. De skulle i tillegg yte grunn vederlagsfritt. Opprinnelig kostnadsestimat var 30 000 kroner. Denne kalkylen hadde Ludvig Skjerven fått utarbeidet av en fagmann. Da saken skulle avgjøres før jul i 1932 hadde tallet på mystisk og dramatisk vis krympet til 6000 kroner. Undervegs hadde den tidligere ordføreren lansert en ide om at bøndene kunne yte sin skjerv i form av melk og poteter som naturalier. Forslaget ble latterliggjort, og navnet «Potetveien» ble foreslått som et alternativ. Men den endelige løsningen ble faktisk at bøndene skulle yte sitt bidrag i løpet av 2-3 år i form av trekk i oppgjøret fra meieri og brenneri. Den endelige kalkylen beløp seg til 6200 kroner, der herredet skulle yte 4000 kroner og bøndene resten. De skulle avstå grunn uten vederlag og grenda måtte ta ansvaret for vedlikeholdet. Melkevegen ble bygget i løpet av 1933 og sto ferdig fram til Lundby på høstparten. Lærer Mikal Dølven administrerte arbeidet som formann i vegkomitéen. Den gjenstående, og høyst påkrevde biten fram til Mjølstad som gjorde tilknytningen til Grytbakka mulig, ble bygget først etter krigen.

Museumssaken

Ludvig Skjerven var en svært samfunnsengasjert mann. Han gikk inn i politikken der han representerte Arbeiderdemokratene. Han var medlem av herredsstyret i Vardal fra 1922 til 1937 og var også ordfører i to år. På det kulturelle området var han særdeles aktiv, spesielt ved oppbygging av bygdemuséet Eiktunet. Han har med rette fått betegnelsen «Eiktunets far» etter denne innsatsen. Eiktunet kom i stand i et samarbeid mellom museumslagene i Vardal og Snertingdal. Ludvig var i alle sammenhenger påpasselig med å dele anerkjennelsen med kona Johanna og sin samarbeidspartner i Snertingdal, Halvard Oudenstad.

Ludvig Skjerven ble den førende skikkelsen i arbeidet med å virkeliggjøre drømmen. Torgeir Lauvdal var en aldrende mann og dessuten svært opptatt med bygdebokprosjektet Biri-Snertingdal. Ludvig Skjerven var ikke så mye yngre, men han hadde en brennende interesse for saken. Hjemme på By hadde han dessuten kona Johanna som var like interessert. Etter tidens rollefordeling var det selvfølgelig Ludvig som figureerte utad i alle sammenhenger, men han var alltid påpasselig med å berømme Johanna for hennes tålmodige og innsiktsfulle støtte.

Eiktunet blir til

Torgeir Lauvdal (1880-1971) var lærer og klokker i Vardal. Han var særdeles historieinteressert og forfattet bygdebok for Vardal i fire bind. Dette var et arbeid som pågikk i hele 25 år fra 1916. I perioden 1950 til 1954 var han redaktør for

bygdebok for Biri-Snerthingdal i tre bind. Det var naturlig at denne mannen, gjennom sitt arbeid med lokal historie, fikk et brennende ønske om å få i stand et museum for å ta vare på fysiske kulturminner. Ole J. Ringstad (1883-1972) var også opptatt av historie og hadde etter krigen korte innlegg i lokalpressen under pseudonymet «Ola frå Vardal». Her kom han ofte inn på museumssaken. Han fikk følge av Torgeir Lauvdal som ivret for samme sak. Senere kom også Ludvig Skjerven (1884-1967) på banen med sine ideer og sin handlekraft. Også i Snerthingdal var det en skrivefør mann med stor historieinteresse, nemlig Halvard Oudenstad (1904-1997). Oudenstad skulle få stor betydning for Eiktunet, og han var en mann Lauvdal samarbeidet tett med i bygdebokkomitéen i Biri-Snerthingdal.

Området «Prekalitt» var en husmannsplass som hadde tilhørt garden Eik. Navnet var velvalgt for det var ikke lett å finne dyrkningsjord mellom røyser og knauser. Museumsfolkene hadde heldigvis respekt for røysenes historiske betydning. I nyere tid er det fastslått at området er en del av det største førhistoriske dyrkningsfeltet som er bevart i Norge. Etter Gjøvik og Vardals oppkjøp i 1869 ble Eik og Øverby slått sammen. Museumslaget måtte derfor også forholde seg til Gjøvik kommune som deleier. Bystyret stilte seg i likhet med Vardal kommunestyre seg positive og i januar 1954 forelå tilsagnet. I god tid før dette hadde Ludvig Skjerven engasjert førstekonservator hos Riksantikvaren, Halvor Vreim, til å bistå i utviklingsarbeidet. Høsten 1953 tok den travle mannen turen fra Oslo. Sammen med Ludvig Skjerven fikk han befart det tiltenkte museumsområdet, og de rakk også besøk på Svartåsen og Breiskallen for å se på aktuelle hus. Vreim fulgte opp med et brev hvor han karakteriserte området for «meget velegnet». I 1954 utarbeidet han en plan for det som ble den første del av Eiktunet. Ludvig Skjerven var flink til å utnytte sine forbindelser. Bror til Ludvigs kone Johanna, Lars Houth, var ingeniør. Han utarbeidet i 1954 et kart over Eiktunet. Flere av ideene som kommer til uttrykk på dette ble aldri realisert.

Museumsbygging i en fart

I løpet av året 1955 klarte museumslaget å ta ned fire hus, transportere disse til Eiktunet, og få satt dem opp igjen. Dette er de husene som nå omrammer gardstunet som var hovedinnholdet i drømmen som ildsjelene hadde. Da sesongen var over, ble det hele rundet av med en grautfest på By for de involverte. Torgeir Lauvdal var da ute av bildet i museumslaget Men det må ha vært en stor fornøyelse for ham å konstatere at det initiativet han hadde tre år tidligere virkelig hadde truffet en nerve i bygdefolket.

Museumslaget hadde i løpet av tre år, gjennom en kraftanstrengelse, fått realisert selve «grunnmuren» for bygdemuséet. Samtidig hadde de også oppnådd så stor velvilje at tilgangen på nye husobjekter til samlingen ikke var noe problem. De greide også å skaffe nødvendige midler gjennom offentlige og private bidrag samt

medlemskontingenter. Det ble noen år arrangert jonsokfester med opptil 5000 deltakere. Disse skaffet betydelige midler som kunne benyttes til videre utvikling. Ludvig Skjerven som rundet 70 år i 1954 var ingen ungsau lenger. Men han hadde en utrolig energi å legge i museumssaken. Han skrev tallrike artikler i dagspressen under vignetten «Bygda og tunet». Innholdet skulle oppildne lokalbefolkningen til å støtte arbeidet, økonomisk og praktisk. I løpet av et par år skulle det bli et femtitall slike artikler. De fleste var agitasjon for bygdemuseet, men i 1954 skrev han en stubb om et sagn fra farsgården. Artikkelen forteller om gravhauger som har vært i området rundt Skjerven-gardene.

Tuftekallen

Den vandalisme som overgikk dette gravfelt i 1880-årene da antikvar Nicolaysen undersøkte feltet, var skammelig. De mange gravhauger han undersøkte ble liggende etter ham som åpne sår i terrenget med til dels åpne gravkammer. Men det var en stor haug på Øvre Skjerven han ikke fikk røre. Budeia og den gamle føderådskona, Marte Olsdatter, nektet ham plent å røre den, for der bodde Tuftekallen. Budeia hadde sett ham mange ganger når han i skumringen kom fra haugen og gikk til stallen. Derfor var hesten på gården blankere og finere enn annensteds. Især var det en unghoppe etter en utrangert sporveishoppe bonden hadde kjøpt i «Christiania», som Tuftekallen hadde lagt sin elsk på. Når karene kom i stallen om morgenen, var den svarte unghoppa blankpusset, og ofte hadde den fine «musefletter». At bonden var hestehandler, gjorde vel kanskje sitt. Men budeia mente at det var kallen oppi haugen som stelte med hestene, og ham måtte en ta seg i vare for å uroe. Da ville gården gå ut av slekten. Stilt overfor så vektige påstander måtte selv Nicolaysen gi seg. Noen år senere, omkring 1890, fant en gutt på gården og en tjenestegutt på at de skulle gjøre som Nicolaysen hadde gjort, men de skulle grave tre torsdagskvelder, og ikke snakke under arbeidet, så var de sikre på å finne skattene i haugen. Kanskje snakket de likevel, for noen skatt fant de ikke. Den ligger nok fremdeles i haugen hos Tuftekallen, om han fremdeles er der da. Men noen år etterpå kom gården ut av slekten, og den av sønnene som uroet kallen i haugen reiste til Amerika og kom aldri igjen.

Gode samarbeidspartnere

På den tiden da museet skulle realiseres hadde hus på bygda ikke noe antikvarisk vern, bortsett fra de som var fredet. En eier kunne velge å rive ned et hus eller selge det på rot, uten at noen med loven i hånd kunne hindre det. Men de fleste mente nok at gamle hus hadde en affeksjonsverdi. Og i alle fall ville de prøve å få penger ut av det hvis de skulle fjernes fra garden. Alliansen mellom Skjerven, Lauvdal og Oudenstad var nok avgjørende for å overbevise eierne om at det var bedre å gi hus til det nye museet enn å la dem forfalle på eget tun. Med en viss

oversikt over hvordan det har gått med andre hus på bygdene er det vanskelig å tenke seg de kunne ha overlevd tidens tann og økende vedlikeholdsbehov. Innbyggerne i Gjøvik storkommune bør være initiativtakerne evig takknemlige for innsatsen tidlig på 1950-tallet. Senere har andre krefter kommet inn i bildet og sikret framtiden for Eiktunet.

Ludvig Skjerven og sognepresten

Som ordfører i Vardal 1926-1928 kom Ludvig Skjerven i konflikt med sognepresten som betjente kirkene i så vel Vardal som Gjøvik. Peder Blessing Dahle hadde tiltrådt i 1924 og markerte seg snart som en stridbar prelat. Ved det første konfirmantkullet i Gjøvik høsten 1926 kom en hendelse som førte til oppslag i dagspressen. To gutter hadde vært urolige under konfirmantundervisningen. Sognepresten grep resolutt inn ved å fike til guttene og sendte dem hjem med beskjed om at han ikke trengte hedninger i kirken. Blessing Dahle utmerket seg ellers med lange avisartikler der han problematiserte forholdet mellom stat og kirke. Dette gikk ut over det regjerende Arbeiderpartiet og dets lokale ordfører Jenseth. Han var lærer og Blessing Dahle antok at han var marxist. Han burde derfor ikke undervise barna i religion som «*gudsfornekter av reneste vann*». Angrepene førte til at Jenseth anmeldte Blessing Dahle for injurier, men saken ble forlikt mellom partene.

Sognepresten syntes åpenbart at presteboligen hadde en dårlig beliggenhet, spesielt i forhold til kirken. «*Den ligger ensomt og trist*». Sognepresten argumenterte pr brev til ordføreren og i avisspaltene. Blessing Dahle syntes situasjonen var så håpløs at han flyttet til Gjøvik. I et avisinnlegg sier Skjerven: «*Hvad det kan gavne at føre denne diskussion videre forstår jeg ikke. Presten er flyttet fra sin embedsgaard til Gjøvik. Naar han flytter tilbake vil tiden vise. Foreløpig er han i Vardal 1 – en – time hver uke*».

Prestegården var årlig gjenstand for synsforretning og for året 1930 ble denne avholdt 8. oktober. Hjalmar Bjørge var ”tilsynshavende synsmann” og utarbeidet i denne sammenheng en rapport om gårdens tilstand. Rapporten presenterer en plan for departementet om bygging av ny prestebolig øverst på jordet ved Haug skole som en ”ordning som vilde bli bedre både for presten i hans utøvelse av prestegjeringen og for menigheten”. Planen gikk ut på følgende:

1. Rive den gamle forpakterboligen som er ”høist forfalden”.
2. La forpakteren flytte inn i hovedbygningen
3. Bygge ny prestebolig nærmere kirken

Planen ble detaljert begrunnet i brev av 10. oktober 1930 fra Blessing Dahle til Kirke- og undervisningsdepartementet. Han hadde mange grunner for forslaget, og hva som er det viktigste for presten er ikke godt å tolke:

I forbindelse med bisettelser var åpenbart ordningen slik at kirkeklokkene ringte når gravfølget nærmet seg kirken. Først da ga presten seg i veg fra Prestegården. Blessing Dahle mente at det var vanskelig å høre kirkeklokkene, og resultatet kunne bli at gravfølget måtte stå og vente. I verste fall kunne presten måtte stå og vente, hvis han hadde beregnet tiden feil. Han klaget også over at vegen til kirken besto av en lang og bratt bakke (Prestestigen).

Presten fortalte at han leide bil *"med meget omkostning"* til hver tur. Han beskrev det store prestegjeldet og *"å bruke hest er ikke lenger forsvarlig for den som vil røkte sitt embede samvittighetsfullt"*. Han ønsket seg bil som han hadde i Zulu (hvor han var misjonær). Veien til Prestegården var *"kun en miserabel "gutu", om sommeren benyttet av nabogårdens kuer som selvfølgelig ikke kan undlate å efterlate sine "visittkort" der. Man kommer til fots vanskelig frem for kumøkk, formiddagsmøkk og eftermiddagsmøkk, og om vinteren blåser sneen sammen mellem de høie skigarder som omgir veien på begge sider, slik at der ikke er tale om å bruke bil før man kommer de par hundrede meter bort til alfarveien. ----- En revefarm som er lagt like inntil veien gjør ikke passagen mer appetitlig. Nu, det uappetitlige fikk så være, bare man kunde holde egen bil, men det er altså umulig"*.

Blessing Dahle var nok ikke optimist med hensyn til en løsning på saken, i det han senere skrev: *«Personlig kan det være mig temmelig likegyldig om der blir gjort noget i denne sak, for jeg kan vel håpe snart å opnå forflytning som jeg alt har søkt om»*. Han søkte andre stillinger, men ble i Vardal til 1936. Ludvig Skjerven avsluttet avisdebatten slik: *«Formodentlig tror han at den der kan skaffe avisene de fleste meter juristeri gaar av med seieren. Og da bøier jeg mig i støvet for hr. sognepresten. Jeg har hverken tid eller penge til at opta konkurransen i saa maate»*.

Det er ikke kjent hvordan forholdet mellom ordfører Jenseth og sognepresten utviklet seg videre, men de sluttet seg begge til Nasjonal Samling. Jenseth var nazistisk ordfører i Vardal under krigen. Blessing Dahle ble av Quisling utnevnt til biskop av Bjørgvin. Etter krigen ble han idømt streng straff og døde i 1947 i fengsel, lenge før soningstiden hadde gått ut.

Kapittel 4.7.1 Barna til Johanna og Ludvig Skjerven

Ludvig Skjerven var en humorist med mange barn. Når han ble spurt om hvor mange de var pleide han å si: fire og et halvt dusin. Det blir jo ti når man legger sammen fire og det halve dusinet som er seks.

1. Ole Skjerven (1909-1972)

Ole giftet seg med Liv Torbjørg Viken (1907-2003). Han utdannet seg til organist og tok eksamen med gode karakterer. Men det var kjemifaget som lokket mest. Han tok utdannelse som sivilingeniør i kjemi og hadde forskjellige stillinger, så vel vitenskapelig orienterte som i næringslivet. Ole skrev en rekke fagartikler og holdt mange foredrag innen sine vitenskapelige disipliner. Liv Torbjørg og Ole fikk sønnen Jo Egil, f. 1946.

2. Liv Skjerven (1910-2000)

Liv giftet seg med Erik Bækkevold (1912-2002). Hun tok artium samtidig som storebror Ole. Hun utdannet seg ved Telegrafskolen men sluttet under krigen, da okkupasjonsmakten tok over telegrafene. Erik Bækkevold var utdannet både som baker- og konditormester og startet eget bakeri. Han var kunstmaler og fiolinist i Gjøvik Byorkester. Under krigen var han medlem av XU, en hemmelig etterretningsorganisasjon. Han ble fengslet i 1943 og satt i tysk fangenskap til krigens slutt. Liv og Erik fikk barna Stein Ivar, f. 1938 og Lisa Johanna, f. 1944.

3. Magnhild Skjerven (1912-1989)

Magnhild giftet seg med Knut Bækkevold (1914-1989), bror til Erik. Hun var utdannet til frisørmester og hadde sin egen salong på Gjøvik. Knut Bækkevold var utdannet elektriker og arbeidet fra tidligste år i Oslo. Etter krigen kom han tilbake til Gjøvik og arbeidet for lokale installatørfirmaer. I en periode drev han sitt eget radioverksted. Knut og Magnhild fikk ikke barn.

4. Else Skjerven (1913-2002)

Else var gift to ganger. Første ektemann var Leif Schøttelvig (1910-1955) som var trikkekonduktør i Oslo Sporveier. Den andre var Arne Refling (1914-2000) som drev handelsvirksomhet og var småbruker på Dalborgskogen i Vardal. Else arbeidet som ekspeditør i Oslo. Hun flyttet tilbake til Gjøvik og fikk stilling som butikksjef hos Strøm Konfeksjon. Else fikk ingen barn.

5. Gerd (Ingegerd) Skjerven (1915-1949)

Gerd giftet seg ikke. Hun hadde en betrodd stilling i manufakturforretningen til O. H. Korshavn i Gjøvik.

6. Dagny Skjerven (1917-1984)

Dagny giftet seg med Harald Skumsrud (1912-1988) som arbeidet i Lilleengen Trevarefabrikk. Dagny arbeidet i manufakturforretningen til H. B. Falk i Gjøvik. Dagny og Harald fikk barna Thor Håkon, f. 1942, og May Dagmar, f. 1947.

7. Jorunn (Lovise) Skjerven (1918-2011)

Jorunn tok middelskole og handelsskole og arbeidet på kontoret på Strand Hotell i Gjøvik. Senere flyttet hun til Oslo. Hun giftet seg med Per Onsrud (1915-1996) som var bestyrer på Nerby, og de var bosatt på garden. De fikk sønnen Ove (1943-1984). Etter å ha skilt seg fra Per, flyttet hun med Ove til By og ble boende der.

8. Petter Skjerven (1920-

Faren, Ludvig Skjerven, hadde håpet at Petter ville ta over By etter at eldstesønnen Ole valgte en akademisk karriere. Petter tok landbruksutdannelse og arbeidet som fjøskontrollør. Han var ansatt i meieriet og dro rundt på gardene for å registrere produktiviteten i melkeproduksjonen. En del av jobben besto i å gi anbefalinger om foring og stell av ku. Til By kom Mimmi Engelstad i 1943 som praktikant. Hun var odelsjente på garden Engelstad i Lardal. Mimi og Petter ble et par, og de giftet seg i 1947. De bosatte seg på By og drev garden noen år, før de i 1955 valgte å flytte til Lardal for å overta Mimmis farsgard. Mimmi og Petter fikk barna Ole Petter, f. 1949 og Astrid, f. 1953.

9. (Jens) Egil Skjerven (1922-1946)

Egil tok eksamen artium i 1941 og startet deretter det filosofiske studium i tysk ved universitetet i Oslo. Tyskerne forsøkte tidlig å nazifisere studentene, men uten hell. Derimot fikk Universitetet nazistisk ledelse. Reglementet ble forandret slik at studenter som meldte seg inn i Nasjonal Samling fikk fortrinnsrett ved lukkede studier. Dette førte til protester fra lærere og studenter. Brannen i Aulaen i 28. november ga tyske myndigheter et påskudd til aksjon mot studentene. Ca. 1200 ble arrestert, og omtrent halvparten sendt til konsentrasjonsleirer i Tyskland, blant dem Egil Skjerven. Han havnet i Buchewald

I fangenskap kunne Egil studere tsjekkisk og fransk. Etter svensk innsats med «de hvite bussene» ble studentene frigitt varen 1945 og sendt hjem. De fleste

kom til Oslo 25. mai. Egil Skjerven var syk av gulsott og ble innlagt på sykehus i Hälsingborg. Først i slutten av juni var han hjemme igjen. Studiene i Norge ble gjenopptatt, og han skulle høsten 1946 ta embetseksamen i fransk. I den sammenheng tok han en studiereise til Frankrike. Etter opplysninger gitt av avisen Samhold døde Egil under dette oppholdet som følge av blindtarmbetennelse.

10. Magnus Skjerven (1924-1992)

Magnus tok først landbruksutdannelse, men måtte på grunn av sviktende helse velge annen yrkesveg. Han tok ingeniørutdannelse innen elektrofag og begynte i arbeid for Raufoss Ammunisjonsfabrikker. Senere ble det Jernverket i Mo i Rana og til slutt hos Mustad i Gjøvik. Han var gift med Åse Skoglund (1925-2015). Hun hadde tatt middelskole og handelsskole og fikk arbeid i manufakturforretningen hos H. B. Falk i Gjøvik. Etter at de var gift bodde Åse og Magnus den første tiden hos hennes foreldre på By. De flyttet rundt i takt med jobbskiftene til Magnus for til slutt å ende opp i Hunndalen. Der tok de over Åses barndomshjem, Holmlund. Åse og Magnus fikk barna Marit, f. 1952 og Liv Johanne i 1956.

Kapittel 4.7.2 Jens Houth (1866-1954)

Som lærer i Grande krets kom Jens Houth (1866-1954) fra Borgund i Møre og Romsdal i 1900. Han var gift med Marie Johannesdatter (1858-1939), og de hadde fem barn. Den eldste het Johanna og var født i 1887. Ludvig Skjerven og Johanne fant hverandre, og de giftet seg i 1908. Lars Houth, bror til Johanne, fant seg også ektemake i bygda, idet han giftet seg med Hilda Løken på Hage. Datter av Johanna og Ludvig, Liv Skjerven (1910-2000) satte i sin tid opp en slektstavle for Houth. Der redegjorde hun for familiens opphav:

Johanna Houths slekt

a) *Marie (Johannes mor):*

Sigrid og Johannes Nedregård var hennes foreldre. Det meste av slektens papirer gikk tapt da gamle Borgund kirke brant i 1904.

b) *Jens Houth (Johannes far):*

Her ble alltid nevnt som stammor hans bestemor Else Bosse. Det eneste holdepunktet for å finne hennes opprinnelse var at prosten Hount skulle være hennes morbror. Dermed begynte letingen i Hount-familien – helt fra 1769 til i dag og: Else Bosse var overhodet ikke i slekt med Hount. Ved hjelp av andre (og mange) kilder er imidlertid Else B. 's forfedre funnet. Stamfar het løytnant Fredrik Borse (1712-1762), Elses oldefar. Se slektstavlen – den er spennende nok!

Else Borse Jacobsdtr. Fladeby (1808-1884), hennes fulle navn, fikk et dramatisk liv. Gift ca. 20 år gml. med Ole Andersen Lillemørk. De fikk 3 barn – da han døde fra dem, og Else ble enke, 31 år gammel. Hun ble så husholderske hos apoteker Jens Christian Sinding. Året 1842 fikk hun en sønn, Johan Edvard (Jens Houths far). I kirkeboken ved hans dåp står som barnefar Christian Andersen, styrmann på båten «Fredrikshald». Men, Chr. Andersen er ikke å finne! Se oppgaver over kilder. Statsarkivar Hals forklarte ved samtale at måten kirkeboken var ført på her, var ulovlig. (Presten i Berg på den tiden var Holger F. Sinding, sønn av apoteker Sindings fetter). Hertil kommer: Johan Edv. fikk nok i voksen alder rede på sin herkomst. I bygdebok Hjørundfjord m.m. står han omtalt som lensmann Sinding Houth.

Sønnen, Jens Houth, korresponderte med statsarkivar L. Midthaug ang. Sinding-navnet, og uekte barns rett til farens navn. Det hadde de ikke den gang. Siden styrmann Chr. Andersen overhodet ikke har latt seg oppspore, er det mulig at dette rett og slett er et psevdonym for Jens Christian Sinding. I så fall kan apotekeren være den som bekostet Johan Edwards utdannelse, men ikke gav ham

sitt navn. Opprinnelsen til navnet Houth er til nå ikke funnet, men det er hevdet at en gård i Berg (muligens Johan Edwards hjem til daglig) ble kalt Haut eller Hout.

I tillegg til de anførte momenter vedr. Johan Edwards herkomst, vil jeg fortelle følgende: Vår kontaktmann i Halden – som har holdt på med slektsgransking i ca. 20 år forteller:

«En må huske på at på den tiden kunne folk knapt lese og skrive. Jeg har funnet så mangt i løpet av disse årene, at den tids kirkebøker ikke kunne være alfa og omega. Det hendte at folk hadde oppgitt en barnefar ved dåp og en annen ved konfirmasjon. Og noen hadde f.eks. hørt om en båt som hadde gått ned med mann og mus – og valgt en mann om bord til barnefar (han kunne jo ikke svare for seg). Men båten Fredrikshald, den var i god behold til langt inn på 1900-tallet. I dette tilfellet er det underlig bokføring i alle fall. Så etter min erfaring tror jeg vi kan glemme Christian. Det er nok helst en annen som er barnefaren». Så langt kontaktmannen.

Jeg nevner at presten H.F. Sinding var i Berg prestegjeld 1836-1890 og ordfører der i 2 år. (Johan Edvard ble jo døpt i 1842). Det er jo ikke så morsomt å sette opp et slikt register når et ledd er svakt, men det er ikke ualmindelig – eller hva det sies.

Læreren på Grande

Erik Skjerven var i 1900 formann for Grande skolekrets og mottok 24. januar brev fra den påtroppende læreren på skolen, Jens Houth. Læreren var utsøkt høflig og velformulert i sin henvendelse: «Gjennom herr skolestyreformann prost Blom er jeg ved denne permisjonssak blitt kjent med Deres navn og adresse. Da jeg er fullstendig fremmed i Vardal, og har kun en eneste bekjent, hr. lærer Kvasnes, ville jeg anse det gagnlig og meget interessant å komme i korresponderende forbindelse med Dem, som ifølge Deres stilling som kretsformann i Grande i den nærmeste fremtid vil komme til å stå meg og min gjerning nokså nær». Houth var naturlig nok opptatt av lokale forhold av enhver art samt boforhold og i hvilken tilstand elevene var i: «Jeg er ingenlunde blind for de ulemper, vesentlig av disiplinær art, som en posts lengre betjening med vikar vil forvolde. Men denne frykt torde kanskje i dette tilfelle være ubegrunnet».

Svaret fra Erik Skjerven var åpenbart tilfredsstillende. Og lærerens bekymring om disiplinen ble rettet til riktig person, slik han skriver i neste brev: «Nei, jasså! Det er Dem herr Skjerven som vikarierer. Det var virkelig morsomt. De kan altså være både lærer og gårdbruker og det sannsynligvis begge deler like tilfredsstillende. Gid jeg nå kunne være det samme».

Jens Houth (1866-1954) var gift med Marie Nergaard (1857-1939), datter av Johanne og Lars Rasmussen i Borgund. De hadde barna Johanna, f. 1887, Lars, f. 1888, Sigurd, f. 1890, Else Lovise, f. 1891 og Astrid, f. 1894. Familien satte varig avtrykk i Vardal, ved to av barnas giftermål. Johanna giftet seg med Ludvig Skjerven, gardbruker på By. Lars ble gift med Hilda Løken som var datter på Hage. Lars utdannet seg til maskiningeniør. Han kjøpte Lysaker i Vardal, dyrket opp jord og bygde hus. De fikk barna Ove, f. 1920 som falt i Karelen i 1942, Astrid, f. 1927 som sammen med ektemannen Harald Hørland overtok Lysaker og Jens, f. 1922 som tok over Hage etter onkelen Nils Løken. Sigurd Houth hadde tilsvarende utdannelse som broren og hadde en karriere innen aluminiumsindustrien. Han avsluttet arbeidslivet som direktør for Norsk Aluminiumskompanis fabrikk i København. Han var gift med danske Annette Levin. Astrid Houth giftet seg i 1916 med Ole Bredvold på Stavsjø, mens Else i 1921 ble viet til Gunnar Skridshoel på Nes.

Oppbrudd

Jens Houth var en avholdt lærer på Grande og ble behørig påskjønnnet ved forskjellige anledninger. I 1910 bodde Lars som skilt mann på Skjervenbakken. Han var fortsatt i Vardal i 1911 da han innkalte til møte i kommunens skolestyre. Samme år fikk han ansettelse som lærer ved amtsskolen på Skarnes og reiste dit etter å ha skilt seg fra Marie. På Skarnes kom det i 1913 til ekteskap med Martha Hagen (1877-1941). De fikk døtrene Dina, f. 1914 og Aase, f. 1918. Dina giftet seg med Arne Bergesen, mens Aase fikk Olaf Erling Sunde til ektemann. Aase og Olaf ble foreldre til den folkekjære trubaduren Øystein Sunde.

På Skarnes slo snart Jens Houth seg opp som skogeier og sagbrukseier. Han ble innvalgt i herredsstyret i Sør-Odal og påtok seg en lang rekke offentlige verv. Jens engasjerte seg i det lokale musikklivet og var dirigent for mannskorset og orkesterforeningen på Skarnes. I 1914 spanderte han på seg en tur til USA med «Kristianiafjord» på «den store sangerfærd». Martha Houth døde i 1941. Etter krigen kom Jens i kontakt med Kirsten Macody Lund, og de giftet seg i 1949. Hun var en sosietetsdame fra Bergen som giftet seg første gang i 1903. Den utkårede den gang var advokaten Jens Fredriksen. Han ble utnevnt til juridisk rådgiver ved den norske legasjon i London. De fortsatte å bo i den engelske hovedstaden etter krigen. I 1921 ankom Fredrik Macody Lund til London og ble øyeblikkelig et midtpunkt i den norske sosietetet. Kirsten forelsket seg omgående i den spennende fyren og forlot advokaten. Som et par reiste de rundt i Europa før de slo seg ned i Norge. Gift ble de først i 1937.

Da Macody Lund kom til London var han en av Norges mest omtalte og omstridte menn. Han hadde intens interesse av Nidarosdomen som sto foran en massiv rekonstruksjon. Som privatmann, og uten spesielle faglige forutsetninger, lanserte hanen teori som han kalte «Ad Quadratum». Denne skulle bevise hvilke prinsipper nasjonalhelligdommen opprinnelig var bygget etter. Med utrolig overtalelsesevne og intens påvirkning, fikk han gehør hos fagfolk og beslutningstakere. Dette skjedde i et kaos av krangler som ble behørig dekket i pressen. Arkitekt Olaf Nordhagen hadde i mange år arbeidet med planer for Nidarosdomen. Macody Lunds kampanje forårsaket 10 års utsettelse av restaureringen. Han døde i 1943 og etterlot Kirsten som enke. I 1949 gikk hun inn i sitt tredje ekteskap ved å gifte seg med Jens Houth som da var 83 år gammel. De levde sammen til han døde i 1954. Den glade enke fikk 76 år gammel sin fjerde ektemann i forretningsmannen Ingvald Dramstad på Skarnes. Ekteskapet ble ikke langvarig, idet Dramstad døde etter to år. Hun fant da tilbake til sin første ektemann, Jens Fredriksen, og giftet seg på nytt med ham. Også Fredriksen døde etter få år. Kirsten Macody Lund levde til 1976 og døde 96 år gammel. Helt til det siste vedlikeholdt hun sine gamle vaner med reiser i inn- og utland på jakt etter minnene om sitt spennende liv.

Marie Houth

Det er ikke kjent hva som førte til skilsmissen mellom Marie og Jens Houth, men hun ble forlatt av ektemannen i 1910. Hun kunne selvfølgelig ikke bo i lærerboligen på Grande. Datteren Astrid var 16 år da faren forlot dem. Marie og Astrid flyttet til leiligheten i det nye avholdslokalet Medalheim. Her ble de boende til Astrid i 1921 flyttet til Bredvold på Ringsaker. Ved folketellingen i 1920 bodde de fortsatt på Medalheim og Marie «forsørger av sin fraskilte mann som er lærer».

Kapittel 7 Ole Magnussen (1795-1865)

Ole Magnussen var sønn av husmannsfolkene Marit Olsdatter, f. 1757 og Magnus Olsen, f. 1755 på Hovland i Saksumsdal. Det kan ikke ha vært noen selvfølge, men Ole må ha vært så heldig å få skolegang i tidlig alder. Da han senere slo seg opp som kjøpmann og tømmerhandler var det tydeligvis ikke mangel på hverken regne- eller skriveferdigheter. Barna lærte også å skrive og familien etterlot seg en mengde brev som kan fortelle om flere generasjoners innstilling og liv.

Ole bodde på Jonstuen da han i 1825 giftet seg med 24 år gamle Ingeborg Kristensdatter på Vedum. Hun kom fra husmannsplassen Vedumsmyrn og brukte derfor selv etternavnet Myren. De neste 25 årene skulle bli svært hektiske for dem med 12 fødsler, kjøpmannsvirksomhet, tømmerhandel og gardkjøp. I rask rekkefølge fikk de barna 1. Mathias, f. 1826, 2. Kristian, f. 1828, 3. Anne Mathea, f. 1830, 4. Oline Johanne, f. 1831, 5. Hans, f. 1833, 6. Ole, f. 1835 (døde noen måneder gammel), 7. Syverine, f. 1837 (døde to år gammel), 8. Syverine, f. 1839, 9. Ole, f. 1842, 10. Tina Sophie, f. 1843, 11. Lisa, f. 1845 og 12. Simen Thorvald, f. 1847.

1. Mathias Magnussen (1826-1869)

Mathias giftet seg i 1855 med Kristine Bruget (1827-1918) fra Hersoug i Ringsaker. Ved vielsen hadde Mathias yrkestittelen urmaker. Av ukjente grunner tok han ikke over Østre Skjerven. Men han fikk i 1857 bruket Myrvold av faren. Mens de bodde der fikk Christine og Mathias barna Ida Marthine, f. 1856, Hans Olaf, f. 1858 og Caroline Johanna, f. 1860. Mathias kan ikke ha skjøttet sin økonomi vel idet han stadig måtte utstede pantobligasjoner på eiendommen. Det kom til slutt til tvangsauksjon, og Myrvold ble i 1864 solgt til Johannes Nilsen.

De flyttet til Kristiania og bosatte seg i Brogaten, hvor Mathias fortsatte innen samme fag. Livet i hovedstaden ble heller ikke lett for familien. I flere brev til moren Ingeborg fortalte Mathias, etter tunge religiøse betraktninger, om de sørgelige tilstandene i familien. Han ville emigrere til Amerika hvor mulighetene til å tjene penger skulle være bedre, men dette ble aldri aktuelt. Da han i juni 1867 sendte brev til moren var det klart at Mathias var alvorlig syk. Familien var da understøttet av fattigforstanderen, mens Christine forsøkte, så godt hun kunne, å tjene penger på å sy for andre. Mathias døde i 1869.

2. Kristian Magnussen (1828-1907)

Kristian Magnussen tok over Østre Skjerven etter faren i 1861. Forutsetningene for å klare seg på garden kan ikke ha vært gode. I årene som fulgte førte stadig pengemangel til hyppige fradelinger av eiendom. I løpet av hans tid som eier skulle det fra garden bli utskilt 10 parseller som ble til selvstendige bruk. De tilgjengelige oversiktene over ligningsmessig inntekt og formue bekrefter at økonomien var dårlig. Her kommer Kristian Magnussen vesentlig dårligere ut enn sine kolleger på nabogarden. Særlig stor er forskjellen til svogeren Petter på Vestre Skjerven.

Gardbrukeren på Østre Skjerven hadde allikevel tillit i bygda og satt en årrekke i Vardal formannskap for Venstre. Han var også valgt som en av kommunenes representanter til styret for Kauffeldske Stiftelse. Kristian beholdt Magnussen som etternavn mens sønnene foretrakk Skjerven. Han giftet seg med Sigrid Knutsdatter Haug, f. 1841, fra Etnedal. De fikk barna Ida, f. 1862, Carl Otto, f. 1864, Thora Susanna, f. 1870, Anna Julie, f. 1872, Selma, f. 1874, Hilda, f. 1877, Asta, f. 1880 og Arne Ingvald, f. 1882.

Det ble Arne Skjerven som skulle ta over garden. Dette gjorde han i 1900 sammen med Hans Stabo fra Østre Toten som var gift med Arnes søster Selma. Arne Skjerven etablerte seg som eiendomsspekulant og kjøpte opp en rekke gardsbruk i Vardal, Gudbrandsdalen og på Hedmarken. Kompanjongene Stabo og Skjerven solgte Østre Skjerven i 1907 til Karl Tollefsrud. Arne hadde giftet seg med Amalie Forseth, datter av Laurits Forseth på Amsrud i Søndre Land. Etter salg av farsgarden hadde de flyttet til bruket Sandaker under Østre Skjerven hvor de bodde i 1920. Etter Arnes spekulasjoner ble det Amalie som i 1921 kjøpte garden som de skulle slå seg til ro på, nemlig Island i Botne, Holmestrand. Det holdt bare til 1937 da Island ble solgt til Harald Peder Hanoa.

Datteren til Amalie og Arne, Anna Julie Skjerven kjøpte i 1911 tilbake Østre Skjerven og bodde der til hun døde ugift og barnløs i 1943. Garden ble da tatt over av Selma og Hans Stabo. Deres datter, Gunvor var gift med kjøpmannen Erling Kværndal på Dokka. Gunvor tok igjen Østre Skjerven på odel. I 1963 ble hovedbygningen, som Ole Magnussen hadde satt opp, totalskadet i brann.

3. Anne Mathea Magnussen (1830-1869)

Anne Mathea Magnussen giftet seg med Ole M. Kirkebø (1810-1894) som var gardbruker i Østre Gausdal. De fikk barna Lovise, f. 1852, Martian, f. 1853, Ida, f. 1857, Christian, f. 1860, Marta, f. 1862 og Sigvart, f. 1864. Det ble Martian som tok over garden. Sigvart, Ida og Christian emigrerte til USA.

4. Oline Johanne Magnussen (1831-1890)

Oline Johanne Magnussen giftet seg med Knud Nilsen Bøe (1825-1880). De ble foreldre til Ingeborg Mathilde som ble født i 1865 på Dynna i Gran. Knud var underoffiser. Ingeborg Mathilde giftet seg med Ole N. Løken fra Søndre Land som i 1888 kjøpte Hage i Vardal.

5. Hans Magnussen (1833-1880)

Det er uklart om Hans Magnussen flyttet med familien til Vardal i 1850, eller om han var utflyttet mens de bodde i Fåberg. Det tidligste livstegnet er et *brev som moren sendte Hans i 1852. Dette var et svar på hans brev og ble sendt fra Kristiania. Ingeborg var full av anger over sin opptreden ved avskjeden: «Jeg har ikke vært sådan mor som jeg skulle. Jeg har vært streng og heftig mot deg, og da du reiste hjemmefra, gneldret jeg sånn, men som den kjære sønn du er, håper jeg at du tilgir meg det alt»*. Hans kan ikke ha levd opp til morens forventninger, uansett hva disse kan ha vært. Han hadde da valgt sin egen veg, og det innebar å reise ut dyrke sine kreative sider.

Det som er kjent om livet til Hans Magnussen framkommer i brevene han sendte familien. Alle disse viser at han gjorde helt utradisjonelle valg for sitt liv. Han fikk utdanning som fotograf, men når og hos hvem er ukjent. Det første bevarte brevet fra våren 1855 var skrevet i Kristiania og sendt til moren på Østre Skjerven. Det inneholdt 20 poser med forskjellige blomsterfrø som han anbefaler henne å så i hagen. Han hadde selv blitt valgt som direktør for en forening. Et brev fra høsten samme år inneholder et melankolsk dikt og et varsel om avskjed med sitt miljø i hovedstaden hvor han selv kanskje mente han ikke burde være: *«Jeg har til alle mine bekjente her i byen sagt at jeg aldri kommer tilbake. Årsaken er, at når jeg nå reiser, vil jeg skille meg fra dem. Jeg kommer vel snart til Vardal, og da kan jeg fortelle deg meget. Inntil da, lev vel»*.

På eventyr i utlandet

Broren Kristian mottok i mai 1864 brev fra Hans som da oppholdt seg i Gøteborg. Navnene Berg og Forsander ble oppgitt på en slik måte at de kan tolkes som arbeidsgivere. Ingen vet hvor han hadde tilbrakt de foregående ni år, men han kommenterte dette slik: *«Jeg har vært lenge borte nå, men ikke hadde det gjort noe godt om jeg hadde vært hjemme heller. Til slutt kommer det likeså lite an på hvilken flekk av jorden man har bebodd som hvor stor flekk, men har inntatt»*. Brevet er preget av religiøse anfektelser og anger over det livet som han tidligere hadde ført.

Til søsteren Lisa sendte han 15. april 1865 brev fra Aleksandria. Hans kunne fortelle at reisen hadde tatt 45 dager fra Gøteborg. Det må ha vært eventyrlyst som drev han til å reise til denne eksotiske byen i Egypt og drømmen til å leve av et arbeid som fotograf. Brevet beskriver reisen og byen detaljert og livaktig og var i sin tid vedlagt en rekke fotografier med oppgitte motiver, og han kommenterte: *«Du må ikke la noen fotograf få kopiere disse bilder, da de i sin tid vil komme i handelen, og det kunne bli krangel».*

Forbausende raskt etter forrige brev, kom et nytt 15. mai 1865 fra Jerusalem. Dette er spekket med religiøse betraktninger og begeistring over å komme til det hellige land: *«Jeg reiser nå snart tilbake til Aleksandria for det er lite arbeid her om sommeren. Jeg akter imidlertid å komme tilbake og innrede huset mitt her.*

.....

Jeg vet ikke om noe skjønnere reisemål enn som pilgrim å gjøre en valfart til Christi grav og krybben i Bethlehem». I Bethlehem hadde han innledet et kompaniskap og arbeidet under firmanavnet «Krappe & Magnuson», og han mente at de på den tiden var den eneste fotografvirksomheten i byen.

Brev av 11. mai 1867 viser at Hans Magnussen var tilbake i Gøteborg. Han mente at han skulle komme hjem denne sommeren, og at han skulle tilbake til Jerusalem til høsten. Den 24. juli 1867 var han på ny tilbake i Gøteborg etter en reise. Han lovet igjen å besøke moren. Dette løftet var fortsatt ikke innfridd, noe han beklaget i brevet som ble sendt til broren Kristian fra Gøteborg 12. september 1868. Han var opptatt med å markedsføre sine fotografier og hadde fått et uventet besøk: *«Dertil har jeg truffet uventede bekjente fra Syria, en baron Oustinoff fra St. Petersburg er kommet hit for siden å reise til Italia. Han var i Jaffa den sommeren jeg var der og hjalp meg meget i min sak mot tyrkerne som ville gjøre meg til Rajah. Nå vil han at jeg skal bli med til Italia, da jeg kan noe av dette språk, men jeg ville dog gjerne først se hjemmet, jeg mener da min mor og mine søsken».* Baron Plato Oustinoff var bestefar til den kjente engelske skuespilleren sir Peter Alexander Ustinov (1921-2004).

Kolonisering av Palestina

Hans var riktig skriveglad høsten 1868 og sendte moren brev 9. oktober. Religiøse grublerier dominerer brevet og avslører et profeti og hans største ønske: *«Det er nemlig mitt inderligste ønske å kunne hjelpe til i koloniseringen i Palestina, da det for det første er det fruktbarste land i verden, og dessuten har de største forgjettelser for den nærmeste fremtid, da alle europeiske land vil gå til grunne eller bli nedtrykket i den ytterste nød og elendighet, mens Jerusalem vil bli det eneste sikre tilfluktssted».*

Hans Magnussen hadde også uttrykt ønske om å kunne emigrere til USA. Et brev 6. juni 1871 fra søsteren Tina bekrefter at han reiste over. Han hadde imidlertid ikke intensjon om å bli der, men reiste som tolk for emigranter.

Dermed opphører tilgangen på brev som gir opplysninger om Hans Magnussens liv. Ifølge muntlige overleveringer skal han i 1880 ha lagt ut på en reise til Australia. Ingen har noen informasjon om hans skjebne etter dette. Det foreligger ingen indikasjon på at han noen gang besøkte sin mor etter den bitre avskjeden han som unggutt hadde med henne.

6. Ole Magnussen (1835-1835)

Vesle Ole døde som spedbarn.

7. Syverine Magnussen (1837-1839)

Syverine døde som to-åring.

8. Syverine Magnussen (1839-1888)

Syverine ble født i 1839 mens familien bodde på Vingnes. I tråd med tidens skikk fikk hun samme navn som søsteren som døde samme år. Hun vokste opp på Østre Skjerven og giftet seg i 1867 med Johannes Christophersen (1826-1916) fra husmannsbruket Haugom. Med de markerte standsforskjellene som rådde på bygda skulle en forbindelse mellom en husmannssønn og datter på en stor gard skulle være utelukket. Her var imidlertid forholdet at bestefar til Johannes, Christian f. 1762 var sønn på Vestre Skjerven. Da kunne nok et slikt ekteskap godkjennes. Johannes var kardemaker og de bosatte seg på Gjøvikengen, rett ved grensen til Gjøvik. Johannes fikk konstruert en maskin til å produsere karder. Han ble «oppdaget» av Hans Mustad som kjøpte maskinen og ansatte Johannes som nå kalte seg Haugom.

I 1888 hadde familien et katastrofalt år. I løpet av et halvår mistet Johannes kona og tre døtre. Olaffa Karine (11 år) døde 1. februar av lungebetennelse, Syverine døde 26. juni av kreft i magen, Ingeborg Therese (9 år) døde 4. juli av difteri og Anne Bendika (6 år) 18. juli også av difteri. Johannes hadde derfor igjen bare døtrene Lydia, f. 1873 og Laura, f. 1874. De tre flyttet til Mustads eiendom Heimdal i Briskebyen. I brev 3. august 1889 til Lisa fra søsteren Tina, som da bodde i Minneapolis, skriver hun: *«Ja, gud skje lov at vår livstrette søster har fått gå hjem til hvile. Jeg kunne nesten fristes til å misunne henne som så herlig har gått hen, og hvor gledelig at så mange av hennes små har fått den beste tur, og gått hjem med henne».*

9. Ole M. Onsum (1842-1913)

Ole Onsum var i 1865 forpakter på Nedre Onsum i Fåberg. Han var ugift og valgte å reise til USA i 1866. I brev 30. september 1866 til moren Ingeborg beskriver han en strabasiøs overfart fra Kristiania til Quebec i Canada som tok 14 uker. Skipet brakte med seg 328 emigranter og en besetning på 16 mann. Ikke overraskende ble matrasjonene så snaue at de var nær ved å sulte. Fra Quebec reiset Ole til Chicago som skulle bli hans hjemby for resten av livet. Til å begynne med fikk han arbeid på et sagbruk. Ganske snart ble han penset inn på maleryrket som skulle hans beskjeftigelse for resten av arbeidslivet. I et senere brev til broren Thorvald fortalte Ole om arbeidsforholdene sammenlignet med de norske. Lønningene var betydelig høyere, kosten mye bedre og arbeidsfolks frihet var på et helt annet nivå enn i Norge: «*Kort sagt, om arbeidstreller fra Norge skulle komme hit, så kan storparten få styre seg selv. Kanskje kunne de da føle hva den norske undersått har måttet tåle*».

Ole skrev mange brev til familien i Norge. I flere av brevene som er bevart beklager han seg over at det bare er moren Ingeborg og søsteren Lisa som svarer. Ole giftet seg i Chicago med norske Christine Kristiansen. De fikk barna Selma Ingeborg, f. 1872, Marie, f. 1874, Peder f. 1875, Elizabeth, f. 1878 og Lovise, f. 1879. Peder var født sterkt funksjonshemmet og døde 14 år gammel. Christine og Ole ble boende i Highwood i Chicago. Ole etablerte seg som malermester og ble lokalt en aktet person. Han var innehaver av et teglverk og valgt til borgermester i kommunen.

Ole holdt seg godt orientert om familien i Vardal og hadde særlig kontakt med søsteren Lisa. Hennes mann, Petter Skjerven på Vestre Skjerven, drev omfattende handelsvirksomhet ved siden av gardsdriften. Han reddet på denne måten økonomien, men det medførte at han i lange perioder var borte fra familien. Dette hadde Lisa tydeligvis beklaget seg over. I et brev i 1882, i en periode da Petters virksomhet var på sitt mest intense, skrev Ole følgende: «*Hils din kjære mann fra meg. Han driver jo fremdeles med sin handel selv om han har samlet noenlunde nok for levebrød, eller om det skulle mangle noe, så synes jeg det nå er tid for ham å slutte med handelen og bli hjemme med sin familie og sitt gårdsbruk for han begynner også å bli gammel. Det han vil tape på handelen vil han vinne på gårdsbruket og ganske kunne leve av det*».

Forholdet til broren Kristian på Østre Skjerven var dårlig. Ole beklaget seg over at Kristian aldri svarte på brev. Moren Ingeborg hadde føderåd, men Kristian klarte ikke å overholde sine forpliktelser. Økonomien på garden var konstant dårlig, noe som også var kjent for Ole. Da boet etter Ingeborgs død i 1890 skulle

gjøres opp, oppnevnte han svogeren Petter Skjerven som fullmektig for sin del av arven. Det framkom da at Kristian forsøkte å få de øvrige arvingene med på å la ham disponere arven som et lån. Dette ble det ikke noe av.

10. Tina Sophie Magnussen (1843-1930)

Tina vokste opp på Østre Skjerven. Hun er ikke å finne i folketellingene for 1865. I 1871 er hun registrert som emigrant og skrev fra Chicago brev til svogeren Johannes Haugom. Sammen med cirka 1000 medpassasjerer hadde hun reist med dampbåten SS Wyoming fra Liverpool til New York og brukt 15 dager på turen med ankomst 2. juli. I Liverpool hadde hun truffet broren Hans som reiste som tolk på en annen båt. Tina dro til Chicago og fikk der kontakt med broren Ole som var vel etablert som maler i forstaden Highwood. I brev 10. oktober 1871 til moren Ingeborg forteller Tina at hun allerede hadde hatt husposter hos tre familier. Hos denne tredje håpet hun å kunne bli over vinteren. Chicago ble i dagene 8. til 10. oktober dette året herjet av en brannkatastrofe som ødela store deler av byen og kostet hundrevis av menneskeliv. Uten å bli direkte rammet har Tina vært øyenvitne til denne dramatiske hendelsen, men Oles hus var visstnok i faresonen. For øvrig inneholder brevet informasjon om Tinas sykелighet, noe som skulle gå igjen som en føljetong i de fleste brev fra hennes hånd. Tross alle sine plager rakk hun å bli en gammel dame på 87 år.

Tilbake i Norge

Tina var tilbake i Norge i 1872 og bosatt i Drammen. Jens Marcus Ilstrup (1827-1924) var skomakermester i Drammen og en av samfunnets støtter i byen. Han var i 1866 en av stifterne i ærverdige Drammen Håndverks- og Industriforening og formann i flere år. Kona het Ingeborg, f. 1837 og kom fra Frogner i Lier. Ingeborg døde rett før jul i 1873, og skomakeren ble sittende igjen med fem barn med eldstemann på 12 år. Det er ikke kjent hvordan Tina kom inn i dette familiebildet, men det kan ha vært som barnepike eller husholderske. Det oppsto et forhold mellom Tina og Jens, og de ble viet i Vardal 21. juli 1875. Noen uker senere fødte Tina datteren Ida Octava mens hun bodde på Østre Skjerven. I mange av brevene som foreligger framgår det at Tina etter dette fikk et stempel på seg i familien. Hun hadde som ugift levd sammen med en mann og på den måten brakt skam over familien. Med de overveldende religiøse utgytelsene som familiebrevene renner over med, har vegen til fordømmelse vært kort. Det har bare vært moren Ingeborg og søsteren Lisa som har villet ha kontakt med Tina.

Tina gjorde hva hun kunne for å holde kontakt med familien i Vardal. I et brev i 1877 til moren forteller hun at har besørget forsendelse av en kasse med 600 sild til familien. Hun instruerer henne om at fisken skal fordeles mellom henne,

Kristian, Syverine på Gjøvik og Petter Skjerven. Hun forklarer også hvordan røyking og annen tilberedning skal foregå. Det er ikke sikkert at gjenytelsene fra familien på Skjerven er like rause, for hun etterlyser senere poteter som hun synes har blitt så dyre.

Et nytt liv i USA

Jens Ilstrup kom i et økonomisk uføre og ble slått konkurs sommeren 1879. Han tok med seg familien og flyttet til Kristiania. Verksted etablerte han i Toldbodgaten, mens familiens bosted var i Pilestredet. Sommeren 1881 overdro han virksomheten til sin medarbeider Jørgen Hansen med en plan om å utvandre til USA. Dette realiserte han i begynnelsen av juni samme år, og han tok med seg sine tre yngste barn. Med Tina hadde han på den tiden barna Ida Octava, f. 1875 og Manthor, f. 1878. Ingeborg Lovise ble født en måned etter at faren reiste.

Tina reiste selv til USA sommeren 1882 med sine tre barn. Med på reisen var også hennes 19 år gamle stedatter Mathilde. De ble gjenforent med Jens og hans døtre som var bosatt i Minneapolis. Her drev Jens en vinforretning mens Tina satset på spisegjester i et stort hus de leide. Det fornemme navnet de hadde satt på sitt etablissement var «Hotel du Nord» i 123 Cedar Avenue. Det siste brevet som har overlevd er skrevet i 1899. Gamle Ilstrup hadde da lagt ned sin vinhandel, mens Tina stadig holdt på med serveringsvirksomhet. Med glede forteller hun om barna som hun sire: «*De er nå snart gift og vel forsørget alle sammen*». Hun hadde hatt besøk av broren Ole, og hun referer hans misnøye med Jens Ilstrup for hans hensynsløshet overfor Tina.

10. Lisa Magnussen (1845-1924)

Lisa tilbrakte sine fem første leveår på Onsum i Fåberg. Hun skulle bli gift med Petter Skjerven som var 23 år eldre enn henne. Det har versert en historie i familien om at Petter skulle ha vært fadder for henne, og at han ved den anledning skulle ha uttalt at hun skulle bli hans kone. Petter var imidlertid ikke hennes fadder, og det de intet som tyder på at det var noe forbindelse mellom familiene på Onsum og Skjerven på det tidspunktet. Familien Magnussen flyttet til Vestre Skjerven i 1850 og ble dermed naboer med Petter og hans familie på Vestre Skjerven.

Ingeborg og Ole Magnussen var glødende tilhengere av Hans Nielsen Huges lære. Han formidlet et budskap til folk på bygdene om et inderlig kristent levesett kombinert med oppfordring til tro på egne evner til selvoppholdelse og næringsutvikling. Over alt hvor Hauge dro spirte det, så vel åndelig som økonomisk. Ole Magnussens virke som kjøpmann, tømmerhandler og gardbruker

faller rett inn i dette mønsteret. Dette, og den dype gudstroen, går fram av brevene som han sendte Ingeborg fra sine midlertidige oppholdssteder i handelssammenheng.

Ingeborg og Ole Magnussen fikk 11 barn. Ni av dem nådde voksen alder. Opplysninger om disse framgår av det store antallet brev som er bevart. Mange av Lisas søsken hadde den samme religiøse overbevisningen som foreldrene. Som nummer 10 av søsknene kan det hende at Lisa slapp noe av all denne tunge dogmatiske arven. Hennes brev til søsken og barn tyder på dette. Hun var imidlertid en skoleflink jente. Da hun i 1860 sto til konfirmasjon var hun plassert som nummer ni av 61 jenter med karakteren meget god i kristendomskunnskap og flid. Kanskje har hun nytt godt av den første skolen i kretsen som fra dette samme året holdt hus nettopp på Østre Skjerven. Even Pedersen Bysæter var den første læreren. Etter tre år kunne han flytte til ny skole på Grande som ligger i grensekrysset mellom gardene Mæhlum, By, Vestre og Østre Skjerven. Grunnen var utskilt fra Østre Skjerven. Kanskje navnet har sammenheng med at det var fire nabogarder som møttes der.

Ekteskap med naboen

Bryllupet mellom Lisa Magnussen og Petter Skjerven sto 8. november 1865 med brudens bror Christian Magnussen og kirkesanger Fredrik Pedersen på klokkegården som forlovere. Ole Magnussen ville kanskje etter tidens sedvane vært den naturlige som forlover, men Lisas far døde 13. april dette året. Søsknene Magnussen forlot garden ettersom de ble voksne. Bare Kristian ble igjen og tok over Østre Skjerven etter farens død. Ingeborg Magnussen satt i føderåd som forutsatte ytelser i form av naturalier fra garden. Barna som hadde flyttet ut gremmet seg over hvor dårlig den nye gardbrukeren oppfylte sine forpliktelser. Lisa på nabogarden kunne følge med på dette til enhver tid og må ha hatt enda større grunn til gremmelse. Denne belastningen hadde hun i 25 år til moren døde i 1890.

Lisa og Petter fikk barna Erik, f. 1868, Ole, f. 1870, Edvard Thorvald, f. 1872, Markus (1), f. 1875, Markus (2), f. 1876, Magnus, f. 1878 og Ludvig, f. 1884.

Petter Skjerven hadde, sammen med moren Marte, arbeidet hardt for å berge garden og familieøkonomien etter farens død i 1840. Handelsvirksomheten som bidro til dette fortsatte etter at han giftet seg med Lisa. Dette innebar at han i lange perioder var borte fra hjemmet slik at Lisa måtte ta denne belastningen også. De fikk sju sønner og ansvar og omsorg for disse falt selvfølgelig på moren. Men ansvaret for det hele ble ikke mindre ved at ektemannen døde. Da Lisa, alt for

snart, ifølge sønnene, etter Petters død i 1893 inngikk i et kjærlighetsforhold og ekteskap med den 15 år yngre Ole Rogne ble hun utsatt for sterk kritikk. Sønnene mente det var høyst upassende å gifte seg med en mann som var så mye yngre enn henne. Men det går an å ha forståelse for at Lisa søkte den støtten som Ole kunne gi henne og frihet fra byrdene på Skjerven.

Samlivet med Ole Rogne

Etter bryllupet flyttet Lisa og Ole til Rognstad i Brandbu som Ole hadde overtatt etter foreldrene. Lisas 10 år gamle sønn, Ludvig, flyttet med. De valgte i 1901 å flytte tilbake til Vardal. Ole Rogne begynte da som bestyrer for prost Blom i Prestegarden. Senere forpaktet han Hage sammen med Ludvig. Ole Rogne hadde økonomiske midler og kunne sammen med stesønnen kjøpe By. Skjøte på garden forelå i 1905, og i 1908 sørget Ole Rogne for at Ludvig Skjerven ble eneeier. Lisa og Ole ble boende på By hvor Lisa hadde føderåd. Lisas unge ektemann støttet lojalt opp om driften på garden og var en verdifull medhjelper for Ludvig.

Lisa Skjerven rakk også å engasjere seg i arbeid utenom garden og hjemmet. Da allmueskolen ble innført i 1889 fikk hver skole i bygda oppnevnt en tilsynsmynd med 3-4 medlemmer. I nemden for Grande ble Lisa innvalgt som en av de to kvinnene for skolene i Vardal. Hun engasjerte seg i Vardal Sygekasse som var et privat foretagende. Lisa var såkalt leder av Øverbygdens Kvinneforening som var en misjonsforening og var også aktiv i Vardal Avholdslag. Torgeir Lauvdal nevner henne også i Vardal Bygdebok som en person i bygda som har utmerket seg med å kunne fortelle om tidligere tider.

11. Simen Thorvald Magnussen (1847-1867)

De brukte bare fornavnet Thorvald om ham som døde 10. juli 1867, bare 20 år gammel. Han holdt seg hjemme på Skjerven, men var selvfølgelig ikke upåvirket av søsknene som hadde reist ut. Han drømte om å reise til USA slik Ole hadde gjort. Thorvald fikk et langt brev fra Ole som var skrevet i Freeport 9. juni 1867. Her redegjør Ole detaljert for muligheter og betingelser for arbeid. Dette framstilles svært positivt, men Ole peker også på negative sider: *«Hva feil angår her så kan det visst være mange, men av virkelig betydelige kjenner jeg ikke flere enn at her er mye sykdom, særlig i Chicago og de større byene. Jeg har også vært mye syk i vår. Først lå jeg 3 uker i nervefeber, siden 3 uker med gulsott, men nå, gud vær lovet, er jeg ganske rask igjen».*

Det er ikke kjent hva som tilstøtte ham. Da han døde 10. juli er det ikke en gang sikkert at han hadde rukket å motta brevet fra broren. Den eneste kommentaren om dødsfallet som finnes i familiebrevene kom 8. oktober fra Ole i Chicago til

moren Ingeborg: *«Jeg ser at bror Thorvald er gått bort, og det er nok en stor sorg for deg kjære mor, da han var eneste av barna du hadde igjen innenfor dørterskelen. Men kjære mor, gled deg over hans bortgang, da vi har grunn til å tro at han har tatt veien til vår kjære fader som er i himmelen, og dette er noe å glede seg over, kjære mor, i stedet for at han skulle levd og reist over hit, for Amerika er ikke noe paradys. Her er det vel lettere å finne et daglig utkomme, men motgangen finnes her likeså vel som hjemme».*

(Box 7. Barna til Ingeborg og Ole Magnussen)

Kapittel 11 Familiene Haugom og Ringstad

Husmannen på Skjerven

I 1801 var Christian Christophersen husmann med jord under Vestre Skjerven. Han var gift med Agnete Olsdatter Aalstad og hadde sønnene Anders og Christopher samt døtrene Kari og Oline. Christopher f. 1793 skulle senere bli husmann på Haugom under Østre Skjerven. Christian Christophersen f. 1762 var nest eldste sønn på Vestre Skjerven. Han hadde dermed ingen gard å ta over. Da han ville gifte seg, var løsningen å bosette seg på et husmannsbruk under garden.

Christopher Haugom og kona Ingeborg Johannesdatter fikk bare to barn som vi kjenner navnene til i dag, Christian (Kristian), f. 1821 og Johannes f. 1826. Kristian giftet seg med Anne Olsdatter fra Sør-Aurdal. Johannes giftet seg med Syverine Olsdatter Skjerven, f. 1839, som var søster av Lisa f. 1845. Syverine og Johannes fikk derfor en sterk tilknytning til familien som fortsatt var på Vestre Skjerven. Dette kommer tydelig fram i mange av brevene mellom medlemmer av familien Skjerven.

Kristian Haugom (1824-1903), og Anne Olsdatter (1824-)

Kristian og Anne fikk i alt åtte barn, med Otto som den yngste, f. 1865. De øvrige var: Ole, f. 1848, Johannes, f. 1850, Anton, f. 1852, Andreas, f. 1855, Carl, f. 1857, Johan, f. 1860 og Klara, f. 1863. De hadde også datteren Maria, f. 1845. I 1865 finner vi hele familien bosatt i Ringen. I folketellingen oppgis at alle barna er født i Sør-Aurdal. Dette er feil, idet familien hele tiden bodde i Vardal.

Ringen var et husvær under Østre Skjerven som Kristians bror Johannes, f. 1826 kjøpte i 1856. I 1865 er Kristian oppgitt som selveier, og han hadde da kjøpt det av broren. Blikkenslager ble oppgitt som yrke, og dette gjaldt også sønnene Ole, Johannes og Anton. Anton var bare 13 år, men var allerede i arbeid. Bruket Ringen hadde tidligere navnet Tajet. Det var tydeligvis Kristian med familie som har begynt å kalle det Ringstad, og de tok selv dette som familienavn. Husmannen Kristian kom nok til Tajet i 1849, da det var etablert «forening mellem Kristian Kristofersen og Peder Svendsen om brugen af pladsen Tajet». Et taje kunne være et inngjerdet jordstykke som lå ved et vegkryss. Ordet ble da ofte til et egennavn, Tajet. I dette tilfelle ble Tajet forandret til Ringen. Ring kan være et annet ord på en innhegning, og navneendringen kan ha sin bakgrunn i dette. I 1875 har det så fått navnet Ringstad. Ved folketellingen hadde Anne og Kristian åtte barn, hvorav fem sønner. Fire av sønnene hadde yrkesbetegnelse som kardemaker eller blikkenslager. Otto på 10 år hadde ikke fått noen tittel.

I [1875](#) var «kardefabrikant» Kristian Kristoffersen registrert i Ringstad. Sønnene Anton, Andreas og Karl var registrert «søndenfor Broen», d.v.s. på Nedre Gjøvik. Det var tydeligvis Christian Haugom som etablerte kardefabrikken som sønnen Anton senere skulle overta.

1. Ole Christiansen Haugom (1848-1875)

Ole Haugom hadde et stort teknisk talent. Han konstruerte sin egen maskin for produksjon av karder, sikkert etter inspirasjon av onkelen Johannes Haugom som også drev med det samme hos Mustad. Ole Haugom konstruerte også en symaskin som fungerte. Han fikk et sørgelig endelikt og omkom ved en arbeidsulykke ved Mustads sag i Brusveen i 1875. Dette er kortfattet og brutalt beskrevet i kirkeboken: «Overskaaret af en Cirkelsag». Broren Otto fortsatte så produksjon av karder inntil Mustad også kjøpte denne.

2. Johannes Christiansen Ringstad (1850-)

Johannes Ringstad var den som startet blikkvareproduksjon i større målestokk etter at han som 8-åring begynte i lære hos faren Christian. Han bygget eget blikkenslagerverksted på Ringstad, og alle sønnene arbeidet der i kortere eller lengre perioder. Johannes var aktiv i verkstedet sitt til han var godt over 90 år gammel. For sin livslange innsats fikk han i 1935 Kongens fortjenestemedalje for langt og samfunnsgagnlig arbeid.

Johannes giftet seg med Anne Andersdatter fra Nystuen under Onsum i Fåberg. Hun var i slekt med familien Magnussen på Østre Skjerven. Johannes vokste opp på Ringstad og tok dette som etternavn. Anne og Johannes fikk barna Cecilie f. 1882, Ole f. 1883, Alfred f. 1885, Tor f. 1887 og Ivar f. 1890. Alfred var født i Skedsmo, de øvrige på Ringstad i Vardal. Som fadder ved Alfreds dåp finner vi O. (Hans Olav) Magnussen på Braanaas, fullmektig hos fogden, Johannes Ditlev Fürst. Magnussen fikk ved forskjellige anledninger fornævnet sitt skrevet i ulike varianter: Hans Oluf, Hans Olaf, Hans Olav og Olaf. Han var født i 1858 som sønn av Kristine Bruket og Mathias Olsen Myrvold f. 1826. Mathias var nest eldste sønn av Ole Magnussen på Østre Skjerven. Han fikk Myrvold av faren, men utdannet seg til urmaker og flyttet til Kristiania. Hans Olav Magnussen ble senere utnevnt til lensmann i Skedsmo, et embete han innehadde i perioden 1886 til 1895.

Alfred Ringstad var gift med Karen Hagen fra Reinsvoll. De fikk 12 barn og bodde i Myrengen. Alfred kjøpte bruket i 1923, og det er fortsatt (2024) i familiens eie.

3. Anton Christiansen Haugom (1852-1890)

Anton Haugom giftet seg i 1879 med Klara Tholander f. 1860 i Kristiania. Hun var datter av Jonas Tholander som hadde slått seg ned i Gjøvik. Jonas Tholander kom fra Sverige og var gift med Petra Andersen fra Lier. I 1861 flyttet de til Gjøvik. De hadde barna Jørgen, Alma, Klara, Ida og Maria. Anton Haugom drev kardefabrikken etter sin far, Christian Haugom. Anton døde allerede i 1890 og Klara fortsatte driften. Fabrikken ble senere solgt til Mustad. Anton og Klara fikk tre døtre: Asta Petra, f. 1892, gift med Johan Walberg, Karen Ingrid, f. 1886, gift med Peder Brudevold og Valborg Olette, f. 1888, gift med Tor Skonnord.

4. Andreas Christiansen Haugom (1855-1940)

Andreas arbeidet tydeligvis i Ringstad i 1875, uten at han bodde der fast. Ved folktellingen blir han beskrevet som «tilreisende, sønn og kardemager». På vinterstid dro Andreas på lange salgsturnéer med karder og blikkvarer. Turene gikk ofte til Nord-Norge og Sverige. Han slo seg ned på Tynset og registrerte seg i 1891 for å drive «diversehandel» fra garden Nytrøen. Andreas slo seg opp på reindrifter og drev især i Bykle i Setesdal. Laurvigs Blad skrev 18. september 1893: «*Vilthandler A. Haugom fra Tønset opholder sig ifølge «Chr.sands Tid» for tiden i Bykle i Sætersdalen med sin Rensdyrflok, ca 2000 Stykker. I fjor vinter slagtede han sammesteds 700 Rensdyr som sendes dels til Kristiania, dels til Udlandet*». Vardølen var åpenbart en populær mann, for senere het det: «*At Folk havde likt Hr. Haugom udmærket, vis sig den Dagen han reiste fra Byklum. Folk kom og gik, kom og gik, for at hilse ham før Afreisen*».

Omdømmet til Andreas Haugom var det delte meninger om. I Bykle kultursoge fortelles at han var gift to ganger, først med Ingrid Andersdatter Øverby, så med Ingrid Olavsdatter Gjelten. Det ble ikke barn i noen av ekteskapene. «*Andreas vart skild frå første kona si. Ho var uvanleg fager, og han hadde litt strev med å ha ho for seg sjølv. Men det som gjer Andreas Haugom interessant i denne sammenhengen, er at han var i Bykle i eit år. Det er litt uklårt kva år det var, men truleg ein stad rundt 1895. Sume av samane i Bykle hadde kome i gjeld til Andreas. Om det var handelsgjeld eller erstatningsgjeld er ikkje sikkert. Men Andreas var i Bykle eit år og kravde pengar av samane. Når dei slakta, var han til stades og tok slaktet. Han var også kjend for at han alltid hadde ein dunk brennevin med seg. Han leigde og folk til å fylgje samane i heia for å sjå etter at dei ikkje løynde av noko. Dette gjorde han lite velsedd både blant bygdefolk og samar. Eli Utistog var vond på bror sin, Tarald, for di han arbeidde for Haugomen på den måten. «Eg skjønear kje at du vil leije deg bort ti såssavore fill», sa ho. Samane kalte Haugomen for «Korpen», og medhjelparane hans heitte «Korpjævlane». Og det er lett å skjøne at desse navna var inderleg vel meinte*».

Andreas Haugom drev handel med ljåer på samme måte som Petter Skjerven. Han handlet med Nordahl i Falun og solgte i sitt lokale markedsområde. I flere av brevene til Petter nevner Nordahl leveranser til Haugom som også var på besøk i Falun flere ganger.

5. Karl Christiansen Haugom (1857-)

Karl fikk som sine brødre erfaring med blikkvareproduksjon i Ringstad. I 1882 emigrerte han til USA og levde der til han døde i 1939. I 1899 giftet han seg med Lina Lien fra Gudbrandsdalen. Hun hadde kommet til Nord-Dakota i 1889 sammen med en yngre søster. I brevene fra Skjerven-familien går det fram at det var god kontakt mellom Ole Sherven f. 1870 og Karl Haugom. Da Karl var hjemme i Norge på et kort besøk kunne han gi Ole økonomisk hjelp, slik at han kunne reise ut i 1892. Ole Sherven kom til Portland hvor han levde som farmer i mange år.

Karl Haugom bodde allerede i Portland og ble der hele livet, til han døde i 1939. Han arbeidet lenge hos M. J. Aikens and Son Hardware inntil han overtok firmaet sammen med en venn. Firmaet ble etter dette hetene Haugom and Grinley Hardware.

6. Johan Christiansen Haugom (1860-)

Johan ble opplært i blikkenslagerfaget, og arbeidet, som brødrene, i familiens verksted. I voksen alder dro han til USA hvor han ble prest. I brev til familien i Norge tidlig på 1950-tallet fortalte han om barneårene og blikkenslageryrket. Han begynte i verkstedet seks år gammel, og broren Johannes var læremesteren. Først fikk han lage «knupper». Dette var små kopper som ble loddet på bøtter for oppheng av hanken. Deretter ble det tinter (små begere) og pælkopper. Oppgavene ble gradvis større og mer krevende. Det siste han laget var en reisekoffert av tykt meieriblikk. Denne ble dekorert med eiketremaling av kunstneren Hans Nyseth som også malte eierens navn og årstallet 1879 på kofferten. Da brevet ble skrevet var kofferten i Milwaukee.

Johan Haugom fortalte at verkstedet på Ringstad ble et senter for opplæring i blikkenslagerfaget. Det kom lærlinger helt fra Nord-Norge som ville lære faget. Mange av de som hadde arbeidet på Ringstad startet sine egne verksteder, og det grodde fram en betydelig næringsvirksomhet i Vardal. En voksen lærling het Skar og var fra Øyer. Han var en lærd og opplyst mann og satte i gang en privat skole for barn og ungdom i nabolaget.

7. Klara Christiansen Haugom f. 1863

Klara ble konfirmert i 1878 og bodde da i Ringstad. Hennes skjebne ut over dette er ikke kjent.

8. Otto Christiansen Haugom f. 1865

Otto Haugom var blikkenslager, som brødrene, Han samarbeidet med broren Ole om kardeproduksjon og fortsatte senere med dette hos Mustad.

Johannes Haugom f. 1826 og Syverine Skjerven f. 1839

Vardal hadde mange med talent for mekaniske løsninger. Jo Hågå (John Tordsen Øvre Braastad 1800-1875) var en legendarisk orgelbygger og organist. Han bygde orgler i eget verksted på garden. Det var ikke lange turen fra Haugom, så Johannes oppsøkte gardbrukeren på Hågå. Dette var rundt 1865. Jo var god til å lage deler i tre, men en kardemaskin som kunne fungere klarte han ikke. Johannes henvendte seg så til Mathias Topp som var ansatt i Brusveen Fabrikker som snekker. Topp var et geni på mekanikkens område og arbeidet med dette på fritiden. Han løste problemet med glans i 1869. Da Ole Mustad fikk se denne maskinen kjøpte han den straks, og ansatte Johannes Haugom som fabrikkbestyrer. Johannes Haugom og Mathias Topp hadde gjennom samarbeidet fått et godt vennskapsforhold. I 1874 var Johannes med familie bosatt på Gjøvikengen. I forbindelse med at datteren Laura Mariane ble døpt, var Mathias Topp og Even Amlund faddere. Mathias Topp overtok som fabrikkmester da Amlund flyttet til Mustads fabrikk på Lysaker.

Johannes Haugom var gift med Syverine Magnusdatter på Østre Skjerven. Etter skikk og bruk i bygda skulle en forbindelse mellom en husmannssønn og datter på en stor gard være utelukket. Her var imidlertid forholdet at bestefar til Johannes, Christian f. 1762 var sønn på Vestre Skjerven. Da kunne nok et slikt ekteskap godkjennes. Syverines søster, Lisa, var gardkjerring på Øvre Skjerven. En annen søster, Tina Magnussen Ilstrup, bodde i en periode i Drammen. Det var tidvis livlig brevutveksling i familien. I januar 1877 sendte Tina brev til moren, Ingeborg, om at det er sendt en kasse med 600 sild til Skjerven. Denne skulle fordeles i familien, og Haugom skal ha «1 ½ hundre (150) stykker». Hun anga også detaljert hvordan silda kan oppbevares og brukes.

I 1888 hadde familien et katastrofalt år. I løpet av et halvår mistet Johannes kona og tre døtre. Olaffa Karine (11 år) døde 1. februar av lungebetennelse, Syverine døde 26. juni av kreft i magen, Ingeborg Therese (9 år) døde 4. juli av difteri og Anne Bendika (6 år) 18. juli også av difteri. I brev 3. august 1889 til Lisa fra søsteren Tina, som da bodde i Minneapolis, skriver hun: «Ja, gud skje lov at vår livstrette søster har fått gå hjem til hvile. Jeg kunne nesten fristes til å misunne

henne som så herlig har gått hen, og hvor gledelig at så mange av hennes små har fått den beste tur, og gått hjem med henne».

Blikkenslagerverkstedet

Ole J. Ringstad, mener at verkstedet som bestefaren, Kristian Haugom, startet var det første i Vardal. Til å lære opp gutteflokket ble en kar ved navn Per Granum engasjert. Det ble Johannes Ringstad som drev blikkenslagerverkstedet videre. Ved siden av sine egne brødre trengtes også fremmed arbeidskraft. På det meste var fire personer utenom familien ansatt.

Varene fra verkstedet ble solgt over hele Norge og en del også til Sverige. På vinterstider reiste en rekke vardøler med varer som ble solgt på markeder, til forretninger og private. Regnskapsboka fra virksomheten angir navnene på dem som drev slik omførselshandel. I 1890 solgte disse vardølene varer fra verkstedet i egen regning: Lars Holthe, Peder Valby Tromsaasen, Edvard Neraasen, Johan Melleberg, Peder Gulbrandsen, Ole Daffinsen, Iver Utterset, Hans Askimhaugen, Hans Haugom, Bernt Bjugstad, Johan Skonhovdengen, Kristian Brendbakken, Ole Torp, Johan Skjervenbakken, Ole Holthe, Mathias Lundby, Ole Nordland, Johan Petrud, Kristian Enger, Andreas Haugom, Kristian Neraasen, Anton Kjelsrud, Mathias Haugom, Ole A. Gusterud, Even Engelstad, Anton Askimhaugen. Det ble også levert varer til mange reisende fra andre bygder. De fleste hadde også med seg andre varer som karder, kniver, treskjeer, øskjer, ullvarer og tøy.

Før jernbanens tid kunne reisene være strabasiøse. På Mjøsa og Randsfjorden var dampbåtene bekvemme framkomstmidler. På lengre turer var hesten til god hjelp, ellers måtte varene bæres eller dras på kjelke om vinteren. Ofte byttet karene til seg skinn som de solgte igjen på markedene, især på Grundset. De fleste hadde et bruk hvor kone og barn var alene i lange perioder. Så, om reisene kunne være slitsomme, var det ikke lettere for de hjemmeværende å holde hjulene i gang.

I regnskapsboka finnes også oversikt over varer og priser:

Kaffekjele 1 liter	47 øre
Kaffekjele 2 liter	67 øre
Melkebøtte 8 liter	1 krone 20 øre
Melkesiler 2 liter	67 øre
Melkesiler 3 liter	93 øre
Spann 1 liter	33 øre
Spann 3 liter	67 øre
Spann 6 liter	1 krone

Bunker (melkeringer) 1 liter	23 øre
Bunker 2 liter	47 øre
Bunker 4 liter	60 øre
Literkopp, øse	27 øre
Rivjern, rasp	17 øre
Trakt, liten	10 øre
Trakt 1 liter	27 øre
Pælkopp	10 øre

Handlende fikk på disse prisene 50 % rabatt. Når utgifter til materialer ble fratrukket var det ikke mye igjen til arbeidslønn. Vanlig lønn til arbeidere på den tiden kunne være 1 krone pr dag.

Ole Johannessen Ringstad (1883-1967)

I sine erindringer forteller Ole J. Ringstad at faren satte i stand en liten arbeidsbenk i et hjørne i verkstedet. Benken skulle være Oles og ble forsynt med en liten skrustikke. Ole var stolt som en hane og skulle forsøke å lage et lite spann. Det var ikke fritt for at arbeidet med det skarpe blikket gikk ut over barnefingrene. Enda verre gikk det da spannet skulle loddes. Det var ikke til å unngå å brenne seg på den glovarme loddebolten. Faren måtte selvfølgelig hjelpe til, og resultatet ble et pent, lite spann.

Litt etter litt kom Ole seg inn i faget, og før han var gammel nok til å begynne på skolen måtte han stemple potetrasper som ble laget av blikk. Pælkopper fikk han også lage. Da han vokste seg større ville han heller arbeide ute på bruket, men det var ikke lett å få slippe unna. Som eldstemann måtte Ole sitte på verkstedet, mens de yngre brødrene fikk drive ute.

Fra 1902 var det bare Ole og faren igjen i verkstedet. Ole tok seg også av omførselssalget som ble begrenset til Hedmark og Oppland. Han besøkte alle store markeder og var hele 34 ganger på Grundset på Elverum. Her var det svært livlig, men konkurransen var stor. Det kunne være opp til 12 blikkvarehandlere, og 8 av disse var fra Vardal. På Grundset hadde Ole vanligvis med seg 70 vareslag.

Utover på 1920-tallet endret produksjonen seg. Det dreide seg mer om spesialbestillinger og dekorgjenstander. En dame ved navn Gunvor Ingstad, senere Tretteberg, betydde mye som kunde. Hun bestilte gjenstander etter gammelt mønster som lykter, lysekroner, lampetter, brikker, brett og brødbåter. En gang kom en ordre på 300 lykter til Sandvigske samlinger på Lillehammer. Disse skulle flyte fritt i de små tjernene på Maihaugen.

Thor Johannessen Ringstad (1887-)

Thor emigrerte til USA i 1907. Han reiste med dampbåten «Hellig Olav» 3. mai og endte opp i Wisconsin.

Kapittel 12.1 Hage

På lokalmålet uttales gardsnavnet Hågå. Gardene som hadde skog inntil jordene hadde ofte beiter i en overgangssone. Slikt beite ble kalt en hågå. Når det blir brukt som navn på en gard tyder det på den i sin tid er utskilt fra en nabogard, i dette tilfellet fra Mæhlum. Mæhlum besto av to gardar, østre og vestre. Østre Mæhlum var den delen som lå inntil Hage og ble på 1820-tallet kjøpt av Paul Hage og slått sammen med hans gard. Den fikk en betydelig størrelse og fødte i 1865 17 hester, 35 kyr, tre sauer og 10 griser. Samme slekt satt på Hage i mer enn 200 år før Ole Hage i 1877 solgte til Ole Christian Johannessen Neraasen. Nåværende eierfamilie kom inn i 1888, da sistnevnte solgte til Ole Nilsen Løken fra Søndre Land.

Jo Hågå (1800-1875)

Han het egentlig John Tordsen, kom fra Øvre Braastad, og skulle på flere måter få stor betydning for musikklivet i Vardal. Han var født på Øvre Braastad som sønn av Ellen Andersdatter Nøkleberg fra Østre Toten og Tord Olsen Braastad. John hadde en eldre bror som tok over garden, men selv ble han gardbruker på Hage gjennom å gifte seg med gardjenta Sidsel Paulsdatter (1809-1856). Ellen og Jo fikk to barn, Else Tonette som døde ugift 22 år gammel. Ole Hage var født i 1831. Han giftet seg ikke, hadde ikke barn og garden gikk ut av slekten.

Jo må tidlig ha avslørt interesse og talent for musikk. Rett etter sin konfirmasjon kom han i lære hos organisten og orgelbyggeren Christian Ingelstad på Østre Toten. I 1822 fikk han stilling som organist i Vardal kirke. Jo Hågå interesserte seg sterkt for mekanikk og særlig for det som får orgler til å virke. Hjemme på Hage gjorde han i stand et verksted, der han produserte orgler. I årenes løp ble det mange kirkeinstrumenter, til kirkene Vardal, gamle Hunn, Seegård og Nykirke. Han bygde også to orgler til eget bruk og var organist ved kirkene Hunn og Vardal. Jo tok imot unggutter som ville lære faget. Den aller flinkeste var Peter Berntzen som skulle bli opphavet til familien som bygde orgelfabrikken i Snertingdal.

Jo Hågå påtok seg også reparasjon av orgler. Vinteren 1851/52 var han med på et omfattende oppdrag på orgelet i Ringsaker kirke. Oppdragsgiveren var Lars Jensen på Velt-Ringsak som var en av de rikeste og mektigste menn på Hedmarken. Mannen var på denne tiden også kirkesanger og klokker og den ansvarlige for arbeidet. Jo var innkvartert på garden og spiste måltidene sammen med de andre håndverkerne ved et bord for seg selv. Sjølfolket spiste i stua. Jo hadde selskap ved bordet av en kar fra Biri som lappet gamle sko og sydde nye til

folket på garden. Det var lørdag, og Jo og skomakeren hadde tenkt seg hjem. Den joviale storbonden og klokkeren Lars Jensen slo av en prat med karene ved håndverkerbordet: «Nå, har de skyss hemmatt, karer?» prøvde han seg. «Je har så rimelige skor at je tenkjer je går hemmatt tæl Biri, je», sa skomakeren. Lars ville følge opp spøken og sa henvendt til Jo: «Å du tener væl så bra at du leier skyss, du?» «Dæ kjæm skyss å kar å henter meg gratis, dæ er fint å kjøre på isa nå». «Har du hest sjøl, kænsje? Er det son din som kjæm?» «Je tenkje kjæringa seinne stællkarn. Hæn er fast skysskar på garda», sa Jo litt brydd. Lars Jensen var blitt nysgjerrig på denne håndverkeren og spurte videre: «Har du stællkar, har du væl stor gard å, da?» Je er itte sikker på å proprietærn meine mæ stor gard, je». Jo så kvasst på Lars som merket ironien.

Men han ga seg ikke: «På Velt-Ringsak har vi seks hester og 20 naut, og dæ skulle væl vara en bra stor gard, tenkjer je» «Da er garn min dobbelt så stor som din, om det er no å tala på. Je bryr meg itte mye om slikt je. Men på Hågå hadde vi 14 hester, 44 kyr og 60 sauer da vi sette inn dyra i fjor haust. Men dær kjæm skyssen, dætta er Hågå-bjelle hører je. Jeg har laga a sjøl. Takk for meg, je lyt skunne meg», sa Jo og gikk raskt ut. Lars fulgte etter og ønsket velkommen tilbake. Sjelden hadde han sett finere hest og doning. Han ble stående lenge å se etter skyssen som for sørover. Men ingen så skomakeren som gikk på haulsko på blanke isen mot Biri.

Historien er fortalt av Nils Thorsrud. Han hadde hørt den av sin bestemor, Pernille Hansdatter, som kom fra Ringsaker.

Ole Christian Hage (1849-1921)

Ole Christian Hage kom opprinnelig fra Netåsen i Snertingdal og var gift med Antonette Olsdatter Kirkerud (1850-1916). Han var sønn av Lene Margrete og Johannes Netaasen. Ole Christian var eneste sønn og fikk skjøte på garden i 1873. Ole Christian solgte Netåsen etter kort tid og kjøpte Skøien i Redalen som han igjen solgte i 1875. I 1877 kjøpt han Hage i boet etter Ole Hage, men solgte igjen i 1888 til Ole N. Løken. Han tok for ettertiden Hage som etternavn.

Ole Christian Hage engasjerte seg i Vardal Meieri og inngikk i 1885 kontrakt om bygninger og driftsutstyr. Skjøte fikk han først i 1894. Han tok over etter Andreas Larsen som hadde forpaktet meieriet, men som måtte gi opp etter konkurs. Hage drev også fra 1891 landhandel og poståpneri på stedet. I 1900 solgte han til Nils Chr. Hofslie og drev deretter Heiberg som han hadde kjøpt året før. I 1918 solgte han garden til Ole Gillerhaugen. Antonette Hage døde i 1916, mens Ole Christian levde til 1921. Da han døde, bodde han i Strandgata i Gjøvik.

Ole N. Løken (1860-1939)

Ole N. Løken ble født på Øvre Løken i Søndre Land som sønn av Henrikke og Nils Løken. Han var eldste sønn, men det var den mye yngre broren Svein som tok over farsgården. Ole giftet seg med Ingeborg Mathilde Bøe (1865-1946) som var datter av Oline Johanne Magnussen og underoffiser Knud Nilsen Bøe fra Sør-Aurdal. I det sivile liv arbeidet Knud som vegoppsynsmann. Oline var datter av Ingeborg og Ole Magnussen som kom til Østre Skjerven i 1850. Ingeborg Mathilde og Ole Løken fikk barna:

1. Hilda Løken (1892-1980) giftet seg med ingeniør Lars Houth som kjøpte Lysaker i Vardal.
2. Nils Løken (1895-1979) tok over Hage etter foreldrene. Han levde ugift og hadde ikke barn.
3. Synnøve Løken (1899-1979) giftet seg med Harald Hørstad som var gardbruker på Hørstad i Vardal.
4. Margit Løken (1895-1992) giftet seg med dyrlegen Rolf Braastad på Eidsvold.

Ole N. Løken kjøpte Hage i 1888. Fra samme året forpaktet han prestegården i Vardal av prost og sogneprest Peter Blom. I 1891 bodde Ole som ugift gardbruker på Hage. Han og Ingeborg må ha giftet seg ved disse tider, idet Hilda ble født i 1892. Ole Løken kjøpte i 1900 skogeiendommen Sollien i Søndre Land for 10 000 kroner inklusive løsøre. I 1915 solgte han eiendommen med fallrettigheter til A/S Skrankefoss Træsliperi for 170 000 kroner og kunne innkassere en pen gevinst på disse årene. Ingeborg og Ole bosatte seg på Sollien og forpaktet bort Hage til Ole Rogne som var gift med Lisa Magnussen, mor til Ludvig Skjerven på By. I 1910 var familien Løken samlet på Hage. Sammen med Magnus Aanstad kjøpte Ole N. Løken i 1906 1000 mål skog fra Vestre Skjerven. Onstad hadde vært forpakter på gården.

Nils Løken hadde ikke barn. Han overdro Hage i 1959 til søstersønnen Jens Houth (1922-1997) som var gift med Sigrun Hasselknippe (1926-1972). Selv drev han oppdrett med en pelsdyrfarm på en parsell som var skilt ut fra gården.

Eierskifter iht. pantebok:

1829 Skjøte fra Paul Olsen til John Tordsen

1877 Skjøte fra skifteforvalteren i Ole Johnsens bo til Ole Kristian Johannessen

1888 Skjøte fra Ole Chr. Hage til Ole Nilsen Løken

1912 Skjøte fra Ole Nilsen Løken til sønn Nils Olsen Løken

1959 Skjøte til søstersønn Jens Houth

1989 Skjøte til Jens Ole Houth

Norske gardsbruk 1999:

1959-1989: Jens Houth gift med Sigrun Hasselknippe

1989- Jens Ole Houth, f. 1956 gift med May Lisbeth Glommen, f. 1956

Kapittel 14-15 Skjerven-gardene

De to Skjerven-gardene må i tidligere tider ha vært én gard. Det samlede arealet, før oppdeling og fradeling begynte, må ha vært ca. 7000 mål. Dette har sannsynligvis vært et vanlig areal for gardene langsetter den mest fruktbare solsiden i Vardal. Denne begynner fra øst med By (Øverby og Nerby), Berg, Eik (forsvant i 1870-årene), Skjerven, Mæhlum, Føllingstad, By (vest), Mjølstad, Grythe, Børstad, Torestad (Prestegarden), Haug, Hørstad, Alm, Aalstad og Mustad. I tidligere tider, da det å dyrke korn var det viktigste en bonde i Vardal kunne foreta seg for å overleve strenge vintre, var arealene mellom 350 og 450 meter over havet de viktigste. Skillet går ved Vardalsvegen, og disse gardene hadde sine beste jorder nedenfor denne. Slik det ser ut under dagens klimaforhold kan By (vest) og Skjerven ha hatt de aller beste forholdene og dermed tiltrukket seg de tidligste jordbrukerne.

Gardstunet

I Vardal Bygdebok antar Torgeir Lauvdal at Skjerven har blitt delt i to gardar så tidlig som midt på 1400-tallet. Ved slik deling var det vanlig at de beholdt et felles gardstun med bygninger mer eller mindre systematisk plassert. Det har også vært tilfelle med Skjerven. Da biskop Jens Nielsson passerte Skjerven i 1594, kom følgende anmerkning i reisebeskrivelsen: «*På den andre veien mot nord-vest kom vi til to gårder som heter Skjerven som ligger i syd-øst og nord-øst fra hverandre. De hadde vi på venstre hånd*». Det felles tunet lå slik til Ole Magnussen kjøpte Østre Skjerven i 1850. Bygningene han overtok skal ha vært svært dårlige, så han flyttet tunet til nedre kant av den dyrkede jorda og satte opp nye hus der.

Arkeolog Ingunn Holm, f. 1965

Arkeologen Ingunn Holm, med oppvekst i Vardal, har arbeidet med kartlegging av fornminner etter de tidligste jordbrukerne i hjembygda. Hun har skrevet om dette i to artikler i årbok for Gjøvik 1995. Av kun 11 oldsaker fra bondesteinalderen i Vardal, dvs. før år 1800 før vår tidsregning, forekommer ett funn i området By/Skjerven. I samme område foreligger en rekke funn som stammer fra eldre jernalder, år 500 f.Kr. til år 500 e.Kr. Hun beskriver dette jordbruket som ekstensivt med en dyrkningsform som har etterlatt en stor mengde rydningsrøyser. Øverbyfeltet er på ca 1100 mål og går inn på Skjervens opprinnelige grunn. Dyrkningsformen har vært slik gjennom hele bygda, til Mustad. På de fleste gardene lot ikke driftige bønder god dyrkningsjord ligge slik uten å gjøre noe med det. Når behovet og anledningen var der, sørget de for å øke

sine produktive arealer på den enklest tenkelige måten. De fraktet bare bort dyrkningsrøysene og kunne benytte større og mer rasjonelle arealer.

Det gjenværende Øverbyfeltet ligger på grunn fra Øverby og Eik. Gjøvik og Vardal kommuner kjøpte hele Øverby og deler av Eik i 1868 for å anlegge en fattiganstalt. Disse store arealene fikk da en eier som ikke hadde behov for mer dyrkningsjord. De fikk ligge i fred og vokste med tiden til med granskog. Eiendommen er fortsatt i offentlig eie, og dyrkningsfeltet med rydningsrøyser ligger der intakte.

Prtofessor Sigurd Grieg (1894-1973)

Sigurd Grieg (1894-1973) var professor ved Universitetets oldsakssamling. Han var fra Lillehammer og arbeidet mye med arkeologiske undersøkelser i mjøsområdet. I bind 3 av Vardal bygdebok skrev han en omfattende artikkel under tittelen «Vardal i oldtiden». Her refererer han Nicolay Nicolaysen (1817-1911). Han var arkeolog og fungerte som riksantikvar før tittelen var oppfunnet. Nicolaysen undersøkte i 1878 en rekke gravhauger på Vestre Skjerven. To år senere skulle han få oppgaver som ga adskillig større publisitet. I 1880 ledet han nemlig utgravningen av Gokstadskipet. Gravfunnene fra Skjerven beviser etter Nicolaysens vurderinger at garden ble ryddet i folkevandringstiden, år 400-600 e.Kr. Navnet Skjerven skal også være en bekreftelse på det samme.

Oluf Rygh (1833-1899)

Oluf Rygh var arkeolog, stedsnavngransker og historiker. Han gikk løs på den formidable oppgaven å forklare og dokumentere navnene på alle norske gardsbruk. Han rakk over 18 av Norges den gang 20 fylker. Finnmark og Oslo er ikke med. Dette stoffet skulle det bli 18 massive bind ut av. Om Skjerven skriver han at navnet egentlig er Skjervum. Dette skal komme av det gammelnorske Skerfeimr eller Skerfheimr. Skerfr betyr naken fjellgrunn, men forekommer også brukt som navn på en elv eller bekk. Det siste leddet -en, eller -um er en omskrivning av -vin som betyr eng. I dette tilfelle må Skjerven bety enga ved bekken, noe som stemmer med stedets topografi.

Det livsviktige kornet

De gamle landnåmsmenn som slo seg ned i disse traktene hadde selvfølgelig sansen for å finne de gunstigste arealene, hvor de kunne dyrke sitt livsviktige korn. Tørt korn var en forsikring for å kunne ha mat gjennom en lang og hard vinter. Det kunne lett oppbevares over lang tid og var en lett transportabel og attraktiv handelsvare. I de solvendte, bratte bakkene i Vardal fant de jord som var dannet

av lauvtrær som hadde vokst, dødd og råtnet i tusenvis av år. Grunnen var kalkrik, stabil og selvdrenerende. I høydeområdet mellom 350 og 450 meter over havet ble det tidlig bart om våren, og sola gjorde sin beste virkning. Høyere opp kunne snøen komme tidlig. Lavere ned var det risiko for nattefrost tidlig på høsten. De gamle visste hvordan de skulle forvalte sitt verdifulle korn, men måtte passe på det slik at naboens og egne husdyr ikke tok seg til rette.

Petter Skjerven (1822-1893)

Petter Skjerven hadde sans for fornminner og sto selv bak mange funn. Disse sørget han for å få levert til de rette instanser i Oldsaksamlingene. Han eide garden med den definitivt største forekomsten av gravhauger i hele prestegjeldet. Han eide også deler av Myhre. Det må ha vært stort å bistå fagmannen Nicolaysen under hans arbeider på garden. Det oppsto imidlertid en uventet hindring for de graveglade herrene. Sigurd Grieg forteller i sin artikkel at en stor gravhaug et stykke unna husene på Vestre Skjerven skulle graves ut. Den skal ha hatt et tverrmål på 20 meter. Hindringen beskrives av Grieg slik: «*Sydvest for foregående hauger i Vestre Skjervums havnegang ligger en stor haug som Nicolaysen i sin tid ikke fikk lov å grave ut, fordi den daværende eiers mor fryktet at det da vilde hende en ulykke*».

Biskop Jens Nielsson (1538-1600)

Biskop Jens Nielsson var på visitasreise i sitt bispedømme høsten 1594. Med seg hadde han skriftkyndig mann som beskrev reisen. Den 10. september red de gjennom Vardal. De hadde startet på Hallingstad på Toten, stoppet på Hunn hvor det var kirke og endte opp på kvelden i prestegarden. Veggen gikk da som nå i grensen mellom Mæhlum og Skjerven.

Siden dro vi fra Hund først i nord-vest opp en bratt bakke til to gårder som heter By, 3 eller 4 pileskudd liggende øst og vest tett ved veien. Så derfra i nord nord-vest 1 pileskudd til Eeg på venstre hånd rett ved veien. Derfra i nord-vest over en skog og vei som kalles Hundedalskogen, 1 fjerding. Og før vi var gjennom denne skogen var det to veier, den ene i nord på høyre hånd, 3 eller 4 pileskudd til to gårder som heter Hage og Mæhlum. På den andre veien mot nord-vest kom vi til to gårder som heter Skjerven som ligger i syd-øst og nord-øst fra hverandre. De hadde vi på venstre hånd. Så derfra i vest nord-vest 2 pileskudd til By på venstre hånd, og der var det en skjønn humlehage. Så i vest 3 pileskudd til Mjølstad på venstre hånd rett ved veien. Der bor bispens landbo Torbjørn Mjølstad som bruker Skonhovd. Så i vest 2 pileskudd til Gryte på venstre hånd hvor Matz, bispens landbo bor. Han og Torbjørn bruker Skonhovd som har et smukt fiskevann. Siden fra Gryte i vest 3 eller 4 pileskudd til en gård som heter Børstad.

Husene ligger på venstre hånd, en slem bløt vei, derfra mot vest 1 pileskudd til prestegården i Vardal som heter Torestad. Dit kom vi hora 5 Vespertina og den ligger ½ mil fra Hund og 2 mil fra Toten. Kirken som heter Haug kirke ligger 1 pileskudd fra prestegården i nord-øst, en trekirke med spir.

Kapittel 14.1 Skjerven østre

Gardsanlegget lå inntil 1850 som et felles tun øverst på eiendommen, på området som i dag disponeres av Grande skole. Fram til da var garden, selv etter at Vestre Skjerven var fraskilt, en av de viktigste i Vardal. Gjennom 1800-tallet kom begge gardar på salg, noe som gjorde dem utsatt for oppdeling. Dette gikk spesielt ut over Østre Skjerven som avsto grunn til 26 nye bruk, med Madshus og Grønsås som de største. Mange var husmannsbruk som alle i tur og orden ble solgt. På ett av brukene var Christian Christophersen husmann i 1801. Han er en av stamfedrene til håndverkerfamiliene Haugom og Ringstad.

Familien på Østre Skjerven

På Østre Skjerven satt samme familie i mer enn 200 år fram til 1830-tallet. På grunn av uheldige økonomiske disposisjoner måtte garden selges i 1840. Etter et par eierskifter ble garden så i 1850 solgt til Ole Magnussen fra Fåberg. Ludvik Skjerven (fra Vestre Skjerven) forteller at husene den gang lå helt opp under grensen til Mæhlum på høyde med Grande skole. Dette gjaldt også for tunet på Vestre Skjerven Ole Magnussen hadde ressurser og initiativ og bygget et helt nytt tun på den nedre del av jordene. Garden hadde i 1865 12 beboere. Den fødte da fem hester, 17 kyr, 30 sauer, en geit og fem griser.

Ole Magnussen kom fra Fåberg. I 1842 kjøpte han sorenskrivergarden Onsum. Han var født i Jostuen og kom tidlig ut i handelsvirksomhet. Han drev sitt tømmeralg og annen handel som «den brave og virksomme kjøpmann Magnussen på Vingnes» som det står i boka om Lillehammers historie. Handel med tømmer brakte Magnussen rundt på Østlandet og helt til Trondheim. Han var en flittig brevskriver, og det er bevart en rekke brev til kona og forretningsforbindelser, helt fra 1834. Brevene gir innsikt i hans inderlige gudstro og informasjon om hans forretningsvirksomhet. Han opparbeidet seg en betydelig formue og var blant Fåberg og Lillehammers rikeste menn. På Skjerven kastet han seg over alle oppgavene med å bygge opp garden igjen, og dyrket betydelige arealer.

Ole Magnussen fikk med kona Ingeborg Christensdatter 10 barn som fikk svært forskjellig levnedsløp. Den eldste, Mathias Olsen Myrvold, ble urmaker i Kristiania. Hans Magnus utdannet seg til optiker og fotograf. Han var svært språkmektig og reiste som eventyrer til Israel og Egypt. Ole og Tina emigrerte til USA mens Oline tok over Onsum i Fåberg. Syverine giftet seg med Johannes Haugom som var sønn til Christoffer Christiansen, husmann på Skjerven,. De ble

boende på Gjøvik. Den nest yngste, Lisa, skulle komme til å gifte seg med den mye eldre gardbrukeren på Vestre Skjerven, Petter Skjerven. Barna til Ingeborg og Ole var også flittige brevskrivere, og mange av disse brevene er bevart.

Det var nest eldste sønnen, Christian, som tok over garden ved farens død i 1865. Dette skulle vise seg å bli en ulykke, og i de følgende 100 år gikk det hele tiden tilbake med storgarden. Skog ble solgt og bruk fradelt ettersom økonomien gikk nedover. Etter mange mislykte forsøk på å drive garden, ble den solgt ut av familien på 1990-tallet.

Bruk solgt fra Østre Skjerven, Christian Skjerven (1828-1907) fra 1865					
Gnr/bnr	Navn	Solgt år	Gnr/bnr	Navn	Solgt år
14/1	Østre Skjerven		14/16	Østvold	1886
14/2	Skjervumbakken	1835	14/17	Haugom	1887
14/3	Madshus	1835	14/18	Grindstad	1887
14/4	Ødegaarden	1837	14/19	Lyseng	1885
14/5	Ringstad	1856	14/20	Ringvold/Brenna	1891
14/6	Ødegårdsjordet	1839	14/21	Skarpsno	1896
14/7	Långset	1937	14/22	Bakmarken (fra Skjervumsb.)	1911
14/8	Grønsås	1839	14/23	Vangen (fra Grønsås)	1904
14/9	Ringene/Ringstad	1856	14/24	Skjerven østre skog	1906
14/10	Elveslåtten	1867	14/25	Brubakken (overformynderiet)	1907
14/11	Myrvold	1857	14/26	Kjerringmyra (overformynderiet)	1906
14/12	Skogstykke i allmenningen	1885	14/27	Øvre Vangen (overformynderiet)	1906
14/13	Grande	1862	14/28	N. Vangen (overformynderiet)	1906
14/14	Nyset	1874	14/29		
14/15	Fagerheim	1867	14/32		

Kapittel 15.1 Vestre Skjerven

Vestre Skjerven var i samme slekt i nærmere 200 år, før Christopher Olsen Sollien i 1825 solgte til Svend Torstensen. I 1801 var Ole Christophersen, f. 1754, gardbruker. Han var gift med tjue år yngre Berte Pedersdatter, og de hadde tre barn. Garden hadde tre husmenn. Blant de 25 personene som bodde på garden var det hele tre skreddere, som leide husrom. Ole Christophersen hadde vært gift tidligere og hadde sønnen Christopher Olsen, f. 1792, fra første ekteskap. Christopher tok over etter faren, men solgte i 1825 til Svend Torstensen. Heller ikke dette eierskapet skulle bli langvarig, idet han i 1832 solgte til Erik Pedersen Landaasen (1795-1840).

Erik var sønn på Landåsen, men hadde eid Hekshus på Kapp siden 1820. Han var gift med Marte Olsdatter (1802-1885) fra Bakke på Kapp. Etter Eriks død i 1840 drev Marte garden med hjelp av sønnen Petter Skjerven (1822-1893). Han tok over i 1852 og drev Vestre Skjerven til sin død i 1893. Petter var gift med Lisa Magnussen (1845-1924) fra Østre Skjerven. Sønnen Erik Skjerven (1868-1925) tok over og drev garden til 1906. Han hadde giftet seg med Hilda Olsdatter (1872-1946) fra Randgaard i Fåberg. De valgte å ta over hennes farsgard og solgte Vestre Skjerven til Magnus J. Aanstad (1881-1963). (Les mer om familien Skjerven i kapitlene 1-4).

Mange eierskifter

Magnus Aanstad var gardbruker på Skjerven kun et års tid. Han solgte i 1907 til Erik Stafseng som i 1910 solgte til Ole O. Knudslie (1877-) fra Nordre Land. Ole var gift med Inga ... (1880-) fra Søndre Land. I 1910 bodde de på Skjerven med sine åtte barn som alle var født i Sør-Dakota. Så, i 1912 ble Vestre Skjerven solgt til Johan Larsen.

Johan Larsen (1879-1951)

Johan var sønn av Elise og Andreas Larsen som en tid drev Vardal Meieri. Andreas døde 42 år gammel i 1886. Ekteparet hadde da seks barn, den yngste bare noen måneder gammel. Den viljesterke Elise tok med seg barna til Tobru, hvor hun startet som landhandler. Dette gikk bra og hun overdro det hele etter hvert til datter og svigersønn. Johan Larsen var nummer fire i barneflokk. I voksen alder utvandret han i 1902 til USA. Der tjente han tilstrekkelig til at han kunne kjøpe Vestre Skjerven ved hjemkomsten i 1912. Samme år giftet han seg med Karoline Kristiansdatter (1890-1935) fra Ødegårdsjordet. De fikk barna Magnhild, f. 1912, Asbjørn, f. 1915, Esther, f. 1919, Kåre, f. 1922, Olga, f. 1922 og Jorun, f. 1930.

Det var Magnhild som i 1952 tok over garden etter faren. M var ugift og hadde ingen barn. Broren Asbjørn arbeidet på garden for henne, men ble aldri eier. Da Magnhild døde i 1996 ble det til at Tove Nordberg Skar, f. 1961, den yngste datteren til Jorun, tok over. Jorun var gift med Hjalmar Nordberg (1914-1980). Jorun og Hjalmar fikk også datteren Karin, f. 1954. Tove giftet seg med Per Arne Skar, f. 1959. Paret fikk to barn men valgte etter noen år å skille lag. Vestre Skjerven er nå solgt ut av familien.

Kapittel 16.1 By

Vardal Bygdebok forteller om By at garden må være av de aller eldste. Det oldnorske navnet angir stedet hvor det bor folk. Gardsnavnene Bø og Bu har tilsvarende bakgrunn. Opprinnelig må garder med navnet By ha vært de eneste med bosetning i vid omkrets. Utgangspunktet for så vel Øverby og Nerby som Østby og Vestby, må ha vært at de har vært garder med navnet By. Senere har de blitt delt.

By i Vardal blir nevnt i en rekke historiske dokumenter, det eldste fra 1334 i Diplomatarium Norvegicum om «*Assle på Bø-ø i Vardal*». Garden var stor og en av de viktigste i bygda. Dette bekreftes av at sønner og døtre på By ble gift til storgarder, ikke bare i Vardal, men også på Nes, Toten og i Land. Den kanskje mest vidgjetne brukeren på By var Jacob Jensen, f. 1708. Faren, Jens Jacobsen, hadde også Landåsen. Jacob ble gift med Ingeborg Johannesdatter Bjugstad og ble oppfattet som en stormann i bygda. Ingeborg og Jacob fikk tre døtre. Siri, f. 1736, giftet seg med Hans Jacobsen Dalborgen, og de overtok By. Anne, f. 1737, giftet seg med Nils Halvorsen Hoel på Nes. En av deres sønner, Halvor Hoel, ble den kjente bondeføreren Halvor Hoel. Johanne, f. 1741, giftet seg med Peder Christophersen Svennes som kjøpte Simenstad på Nes. Jacob Jensen Bye sørget for at døtrene Anne og Johanne ble avbildet på et praktfullt skap. Maleriene er utført av Peder Aadnæs, og skapet befinner seg på Hedemarksmuséet på Domkirkeodden. Av opplysninger i regnskapsboka etter Peder Aadnæs er det sannsynlig at malerarbeidet er utført i 1768.

Begynnelsen til nedgangen på By

Jacob Jacobsen Bye, f 1790, var sønnesønn av Siri og Jacob. I hans tid begynte den store nedturen for garden. Torgeir Lauvdal skriver i Vardal Bygdebok: «*Han var storkar og selskapsmann, så det gikk fort nedover bakke*». Fra den store garden begynte salget av bruk og plasser som etter hvert skulle redusere By til middels størrelse. Jacob måtte til slutt selge hele garden. I 1839 ble By og Nedre Myhre overtatt av Hovel Evensen Ambjør (1805-1871), som var gift med Karen Pedersdatter Mjølstad (1816-1890). Hovel Ambjør kom fra Stor-Ambjør i Snertingdal. Dette var en av bygdas største garder med stor besetning og 10 000 mål skog. Gunnar Ambjør var den siste i familien som hadde garden som han solgte til Cæsar Landåsen i 1917. Karen Pedersdatter kom fra Nedre Mjølstad som er nabogard med By. Hun var datter av Kari Jensdatter Mjølstad og Peder Pedersen Haug som kjøpte Mjølstad i 1797.

Karen og Hovel fikk tre barn, men bare Even, f. 1843, fikk etterkommere. Han giftet seg med (Julianna) Anna Olsdatter (1848-1926). Hun var datter av Else Mathea Nøss og Ole Haraldsen Finden på Finni Torpa. De fikk fem barn, men de tre yngste, Hans, Karen og Karen Mathea døde alle i svært ung alder. Odelsgutten Ole var født i 1875. Han døde 28 år gammel, uten etterkommere, og søsteren Emma, f. 1882, ble da eneste arving til By og Myhre. Even og Anna levde imidlertid i mange år etter dette, i det de døde henholdsvis i 1925 og 1926.

Kanskje var det tapet av odelsgutten i 1903 som førte til beslutningen om å selge By. Det er på det rene at gardsøkonomien var skral, så disse to faktorene avgjorde saken. I 1903 ble By solgt til Ludvig Skjerven og stefaren Ole Rogne som til da hadde forpaktet Hage. Emma klarte å beholde Myhre, som hun eide til hun overdro bruket til barnebarnet Hans Kr. Lilleengen i 1976.

Ludvig Skjerven på By

Som lærer i Grande krets kom i 1899 Lars Houth fra Borgund i Møre og Romsdal. Han var gift med Marie Johannesdatter, og de hadde fem barn. Den eldste het Johanna og var født i 1887. Ludvig Skjerven og Johanna fant hverandre, og de giftet seg i 1908. Lars Houth, bror til Johanna, fant seg også ektemake i bygda, i det han giftet seg med Hilda Løken på Hage.

Johanna og Ludvig fikk 10 barn. Det var selvfølgelig deres ønske at en av dem i sin tid skulle overta By. Men slik skulle det ikke gå. Ludvig var eier av By til han døde i 1967. Arvingene beholdt garden en periode, og en forpakter besørget driften. I 1975 ble By solgt til Bjørg og Tom Tormodsen.

I Ludvig Skjervens eiertid ble det gjennomført store forbedringer på bygningene på garden. Det ble bygget en stor driftsbygning som ble karakterisert som en av de mest moderne i fylket. By har to store våningshus fra henholdsvis 1600- og 1700-tallet. Disse sto tett inntil hverandre og utgjorde en stor brannrisiko. Tidlig på 1940-tallet ble det yngste av disse på spektakulært vis flyttet åtte meter og snudd 180 grader. Det ble samtidig restaurert til god standard. I 2017 var dette huset utsatt for en kraftig brann som nær hadde gjort ende på den historisk interessante bygningen. Mye ble reddet, men utbedringsarbeidet omfattet nytt tak og full restaurering av samtlige rom.

Eierskifter iht. pantebok:

1840 Skjøte fra Jacob Jacobsen til Haavel Evensen

1872 Skjøte fra Haavel Evensens enke og arvinger til Even Haavelsen

1905 Skjøte fra Even H. Bye til Ole Rogne og Ludvig P. Skjerven

1908 Skjøte fra Ole Rogne til Ludvig P. Skjerven

1968 Johanna Skjerven meddelt uskiftebevilling

1975 Begjæring fra Johanna og Ludvig Skjervens arvinger Liv Bekkevold, Magnhild Bekkevold, Else Refling, Dagny Skumsrud, Jorunn, Petter, Magnus og Jo Egil Skjerven om overføring av grunnbokshjemmel

1976 Skjøte til Tom Tormodsen

Norske gardsbruk 1999:

1975- Tom Tormodsen

Kapittel 28 Avholdslokalet Medalheim

Vardal hadde hatt en totalavholdsforening som ble avviklet i 1890. I årene som fulgte søkte medlemmene til foreningene i Hunddalen og Gjøvik. Elisabeth Edland fra Mosterøy var emissær i totalavholdssaken. Hun besøkte i 1894 et møte som ble holdt på Vestre Skjerven. Som et resultat av dette ble det dannet et avholdslag med Erik Skjerven som formann. Dette holdt imidlertid bare et års tid. Etter flere års stillstand i saken ble Vardal avholdslag stiftet i 1902, også denne gang med Erik Skjerven som formann. Stiftelsen var inspirert av pastor Clausen fra DNT som hadde holdt en tale på Grande skole tidlig på året. Ludvig Skjerven avløste broren Erik som formann i 1906 da denne flyttet til Fåberg.

Møtene i avholdslaget ble de første årene holdt hos medlemmene på omgang. Ole Liabrend kjøpte Mæhlum i 1902. Etter at han meldte seg inn fikk avholdslaget ha møtene sine hjemme hos ham. Tilstrømmingen av medlemmer tiltok, og det ble plassproblemer på Mæhlum. Ludvig Skjerven foreslo at laget skulle bygge sitt eget forsamlingslokale. De gjorde avtale med Liabrend om tomt ved krysset der den gamle bygdevegen fra Bråstad-grenda kommer innpå Øverbygdvegen. På Haug sto økonombygningen etter den nedlagte landbruksskolen ledig. Denne ble innkjøpt og satt opp igjen på lagets tomt. Etter stor dugnadsinnsats ble forsamlingslokalet 5. september 1907 innviet av prost Blom. Han døpte det Medalheim etter det gamle navnet på Mæhlum.